

VITA
CAROLI BORROMEI
CARD. S. PRAXEDIS
ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI

ITEM OPVSCVLA DVO

Episcopus & Cardinalis

AB AVGVSTINO CARD. VERONÆ
CONSCRIPTA.

VERONÆ,
Apud Hieronymum Discipulum.
M D LXXXVI.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

VM primum Veronæ nunciatum est Illustrissimum Card. & Episcopum nostrum vitam & sanctissimas actiones Caroli Borromei Card. Sanctæ Praxedis piæ memoriæ Archiepiscopi Mediolani, superioribus mensibus, Romæ conscripsisse, mira quædam cupiditas legendi hunc librum Veronenses nostros cœpit. qui liber & si Romæ opera & cura Siluij Antoniani viri admodum eruditi parari diceretur, nihilominus maiorem in modum desiderium hoc omnium animis accedebatur, quod non nisi aliquo temporis internallo facultatem huius lectionis haberi posse dubitabatur. ego vero qui bonis omnibus operam meam nauare institui, indeq; iustum admodum Veronensium desiderium proficisci videbam, quod liber à Card. & Episcopo suo de vita Cardinalis Borromei scriptus esset, cuius pia beneficia populus Veronensis coleret, à quo sæpius, cum Veronam ei accedere contigisset, illustres paternæ beneuolentiæ significationes acceperat, dum e loco superiori, sacris concionibus præcipuo quodam amore animos, in quos mirifice influxerat, enutriret; multaq; alia charitatis argumenta daret; vt exposcentium honestissimum cupiditati satisfacerem, maturandam editionem meam statui. Accipe igitur benigne lector librum tibi pluribus rationibus apprime futurum vtilem. cui adiunximus duo opuscula, Episcopum scilicet & Cardinalem, ab eodem authore conscripta, in quibus officia & instituta ad tantas dignitates pertinentia; vsum vero & tractationem eorum in eadem vita Borromei simul intueri poteris. Vale.

ANDREAE BATHOREO
DIACONO CARD. AMPLISS.
Siluius Antonianus S. D.

DMIRABILEM Dei prouidentiam in Ecclesia gubernanda, quam suo sibi sanguine acquisiuit, operæ pretium est, vt arbitror, Andrea Cardinalis Amplis. interdum contemplari attentius, nam cum à Principe Mundi huius, & filijs tenebrarum, multis dolis, & machinis, sed duplici in primis armorum genere vehementissime oppugnetur, falsa nimirum doctrina, & flagitiosa vita; è regione milites suos fortissimos omni tempore excitat Deus catholicæ veritatis propugnatores, sanctimoniæ magistros, non illius fucatæ & adumbratæ, sed veræ ac solidæ; qui diuina gratia instructi verbo, & exemplo pro Dei domo pugnant, & pro Ciuitate sancta Hierusalem aduersus agmina Babilonis. Hinc Martyrum inuictissimi exercitus, hinc lectissimarum Virginum Chori, hinc sanctè, casteq; in Domino nubentium honorata coniugia, & thori immaculati, hinc laboriosæ viduarum victoriæ, hinc omnium generum, atq; ordinum triumphi, quorum iucundissima varietate, tanquam pulcherrimo amictu summi Regis sponsa conuestitur, hinc deniq; Pastores, & Doctores clarissimi, qui Ecclesiam Dei eruditione, & sanctitate illustrarunt; longum est veterum sæculorum memoriam repetere, plenæ exemplis sunt Ecclesiasticæ historiæ, omnis ætas singulari Dei dono viros tulit Apostolicos, non solum loco, officio, auctoritate, sed sanctitate,

vitæ integritate, innocentia. Et quanquam negandum non est primis illis nascentis Ecclesiæ temporibus spirituales agros, quibus non aquarum inductiones, sed copiosæ Spiritus Sancti primitiæ & calens adhuc martyrum sanguis fœcunditatem dabant, feraciores, atque vberiores multo fuisse, & magnam, vt ita dicam; sanctorum præcipue Episcoporum segetem extulisse: tamen & in hac quoque vltima senescentis, & pene decrepiti Mundi ætate pro patribus filij nascuntur, nec desunt, nec deerunt vnquam sanctissimi Pontifices, religiosissimi Cardinales, vigilantissimi Episcopi, sub quorum pedibus Deus Sathanam conterit. Nuper, ac plane paulo ante ipsi vidimus magnum illum Dei seruum, imaginem antiquitatis, specimen temperantiæ, exemplum veteris disciplinæ, alterum nostri temporis Ambrosium, Carolum dico Borromeum Cardinalem Sanctæ Praxedis, Archiepiscopum Mediolani, qui illustri genere natus, sed virtute, & pietate multo illustrior in sublimi loco Dei prouidentia collocatus, summi Pontificis sororis filius, non solum Romanæ Ecclesiæ magno fuit ornamento, nec tantum Mediolanensem Prouinciam, finitimasq; regiones suauissimo Christi odore compleuit; sed tanquam lucerna ardens, & lucens in excelso candelabro toti luxit Ecclesiæ. Huius vitam sanctissime actam, dum alij complures viri docti, & eloquentes, hoc de genere multa moliuntur (neque enim tam excellenti virtuti scriptores deesse possunt, qui illam posteritati monimentis commendent suis) interea hic Romæ per æstiuos dies vir Amplissimus Augustinus Valerius Cardinalis, & Veronæ Episcopus, primus, quòd sciam, conscripsit, & doctissimo, atq; integerrimo Cardinali Antonio Carafæ dicauit. Est autem breuiter scripta, sed enucleate mihi quidem, vt videtur, sic enim minuta quæq; & tenuissima non persequitur, vt grandia, & grauia non prætermittat,

&

& dum summa rerum capita perstringit, nihil fere de vtilitate detrahit, & dilucida breuitate, quam in omnibus suis scriptis adamauit, mirifice oblectat. Cæterum etsi Augustinus Cardinalis doloris leniendi, & illius memoriæ, quo cum coniunctissimus fuit, recolendæ causa, sibi tantum hæc scripsit, aut paucis interioribus amicis, nec vt in omnium manus peruenirent, animum facile induxit: tamen cum pro sua humanitate, & veteri erga me beneuolentia librum mihi legendum dedisset, non sum passus pios homines permultos & maxime Episcopos tam fructuosa lectione priuari, præsertim cum ipse acri iudicio, & prudentia vir Cardinalis Carafa idem sentiret, mandaret potius, nam bonum communicatione gaudet, & quanto latius patet, tanto diuinius, ac præstantius. Mitto igitur ad te Andrea Cardinalis Illustrissime impressum librum, vt quasi de tua manu in aliorum manus tradatur, fidemq; meam, quam tibi per literas superioribus diebus obstrinxeram de mittenda ad te breui tempore Caroli Cardinalis vita iam libero, & certe non sine additamento, duos enim aureolos eiusdem auctoris libellos adiunxi de Episcopo, & Cardinali, quorum alter iam Mediolani editus, alter ante annos decem conscriptus penes me asseruabatur. Id enim res ipsa postulare videbatur, nam præclaram illam Cardinalis & Episcopi formam, quam animo concepit, & eleganter delineauit Cardinalis Veronæ nostris temporibus, aut expressit Carolus, aut certe ad eam proxime accessit. Nec vero dubito hunc tibi libellum in delicijs fore, cum ob argumentum ipsum, tum etiam scriptoris nomine. Nulla tibi gratior siue ad loquendum, siue ad legendum materies, quam Carolus Cardinalis, quem summo studio coluisti, quem non alio nomine, quàm parentis appellare solitus es, à quo vnici filij loco in Christo diligebaris, quem tibi potissimum vnum ad imitandum proposuisti,

posuisti, nam de libri auctore, quo cum tam multa tibi intercedunt amoris, & collegij vincula nihil necesse est dicere, certe genus ipsum scribendi non argutum, & calamistratum, sed lacertosum, & plenum optimarum sententiarum succo, & Ecclesiastica quadam grauitate conditum, te egregium harum rerum æstimatorem facile alliciet. Vtrum vero eius etiam, à quo liber missus est ratio, aliquid iucunditatis aspergat, quantum ea in re spei mea tenuitas adimit, tantum tua benignitas addit. Singularis meæ in te obseruantiæ Cardinalis Amplissime, hoc quicquid est testimonij certe extabit.

ANTONIO CARAFAE
CARDINALI AMPLISS.
AVGVSTINVS CARD. VERONÆ.

HISTORIAM esse veritatis testem, nuntiam vetustatis, & magistram vitæ optime nosti. Huius qui est expers, semper puer censendus est. Nobilis historiæ pars, fructus potius suauissimus historiæ existimatur ille, qui explicatione vitæ illustrium virorum percipitur: continet enim exempla, quibus ad amplectendas virtutes, & ad fugienda vitia mortales vehementer inflammari possunt. Et iccirco Plutarcus, Laertius, Suetonius, qui vitas Romanorum, & Græcorum literarum monumentis consignauerunt, inter historicos merito numerantur; in quorum numero Aloysium Lippomanum Veronæ Episcopum, Laurentium

rentium Surium, qui res gestas Sanctorum in volumina redegerunt, iure collocauerimus, & viros de Ecclesia sancta Dei optime meritos dixerimus. Et vitam Caroli Borromei Cardinalis Sanctæ Praxedis scribere oportuit, vt posteritati, viri nostra ætate præstantissimi sanctitas testata sit, & ne debita laude vir Dei defraudaretur, multo magis vt eius exemplo, qui futuri sunt ad varias & excellentes virtutes imitandas excitarentur. Sed multum ac diu cogitaui, ne singularis amor, quo Carolum sum prosecutus, plurima etiam eius in me beneficia scriptioni meæ fidem apud aliquos essent ademptura. Verum cum meminerim sanctum Ambrosium Satyri fratris laudes duobus libris complexum esse. Bernardum itidem in homilijs, quas in Cantica Canticorum conscripsit præclara de laudibus Gerardi fratris inseruisse. Gregorium Nazianzenum patris Gregorij, Cæsarij fratris, & Gorgoniæ sororis. Item Nyssenum fratris Basilij, & Macrinæ sororis. Augustinum itidem Monicæ matris laudes conscripsisse, sic mecum interdum collocutus sum. Viri sancti, quos nominaui, tanta amoris, & sanguinis coniunctione minime retardati, parentes, fratres suos laudarunt, alij amicorum suorum,

rum, quorum virtutes sunt admirati, vitam conscripserunt, vt Athanasius Antonij. Martini Seuerus. Bernardus Malachiæ. Gregorius Basilij, alijq; complures, laudationibus etiam mortuis debitum honorem tribuerunt, amori etiam suo aliqua ratione indulserunt, cur ipse idem officium non præstem optimo viro egregio Episcopo, & Cardinali Amplissimo? cur me ipsum explicatione tantarum virtutum, quas noui, & sum admiratus non recreem? cur easdem optimo Cardinali, quem vnice dilexisse Carolum scio, non commemorem? vt illa commemoratione pius Cardinalis magnopere oblectetur? Scribent alij vberius, latissimus est enim scribendi campus, & tam excellentis virtutis non defuerunt admiratores. Scribam ipse, quæ vidi, quæ audiui, quæ longa cum eo consuetudine mihi comperta sunt. Laudationem certe non instituo, sed interdum digredi aliquantum, aut alicubi diutius insistere mihi licere arbitratus sum, tum amore ipso impellente, tum etiam maxime vt mihi ipse ad tot tantasq; virtutes imitandas acriores stimulos inijcerem. Tibi Antoni Carafa Cardinalis mittēda erat hæc scriptio, qui, vt paulo ante indicaui, à Borromeo amabaris valde, eiq; paria in amore referebas, & mul-

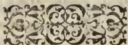
tis quibus ille virtutibus insignis, eundem, quem Carolus nostro ordini splendorem afferebat, affers tu hoc tempore. Et quidem omnibus sæculis in sacro Cardinalium Collegio præstantes multi viri doctrina, & pietate floruerunt, quos commemorare, & longum, & superuacaneum esset. Hunc Borromeum (vt Pium IV. Pontificem eius auunculum omittamus) & Pij V. & Gregorij XIII. Sanctissimorum Pontificum testimonijs, varijs, & multis laudibus celebratum scimus. probatum etiam valde fuisse Sixto V. viro acri iudicio, & doctrina eximia, quem diuinitus nuper nobis datum Pontificem habemus, cuius Pontificatu Ecclesiæ Sanctæ Dei commoda omnia accessura speramus. Nec solum Pontificibus, quos nominaui, & sacro Collegio Cardinalium, sed toti orbi Christiano eiusdem Caroli virtutem admirandam extitisse magna nostri cum animi lætitia audiuimus, profuturam etiam eius vitæ explicationem posteritati Deo iuuante sperauerimus.

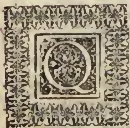
[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAROLI CARDINALIS BORROMEI VITA.

VÆ est naturæ humanæ peruersitas, vt quæ imitari nos posse diffidimus, falsa putemus, aut debita laude defraudemus. Sic Inuidia Virtutis hostis perpetua iudicium peruertit, & superbia vitiorum omnium mater virtutem obscurare nititur. De illis, qui ex hac corporis custodia egressi sunt, posteritas recte iudicat, res ab illis egregie gestæ tunc commemorantur libenter, quia nemo qui viuit inde vel minimam existimationis iacturã facere potest. Quis enim cum mortuo contendat? Quis mortuo inuideat? Quis à mortuo vllo in genere laudis superari moleste ferat? Caroli Cardinalis Borromei vitam, et mores explicans variarum virtutum exemplar proponam. Nobilibus viris veræ nobilitatis formam indicabo. Episcopis pastoralibus eius

 vir-

virtutibus stimulus inijcietur. Cardinalibus singulis exempla egregia proponentur. Sanctus Bonauentura Cardinalis in Concilio Lugdunensi à Petro Tarantasio Cardinali Ostiensi, qui Pontifex Maximus creatus Innocentius V. appellatus est, fuit laudatus. Inde nobis relictum exemplum est, vt Cardinales illi, qui virtutum specimen reliquerunt, ad eorum imitationem excitandam, qui viuunt, et qui consecuturi sunt laudentur. Cum egregia nobilitate humilitas. Cum contemptu rerum externarum animi celsitudo. Cum magna hilaritate castigatio corporis perpetua. Sacrarum literarum studium assiduum. Cum varijs, et maximis negotijs inuictus animus mira humanitate temperatus. Mortis contemptus cum interiore gaudio. Charitas eximia erga pauperes inditijs declarata plurimis cum vita etiam periculo. Prædicationis studium meditationibus, et precibus assiduis enutritum. Pascendarum animarum excellens quædam ars. Synodorum conficiendarum documenta præclara. Quid moramur? Virtutum omnium specimen nobilibus viris cuiuscunque ætatis, Episcopis, & omnibus, quibus anima-

animarum cura est credita, Cardinalibus in primis affert Caroli Cardinalis vita, quæ sine vllo fuco, sine verborum lenocinijs explicanda est, vt debitus honor totius sanctitatis auctori Deo tribuatur. Vt, qui viuens adhuc fœcundam pernitiem Inuidiam virtutis præstantia superauerat, prosit etiam mortuus Ecclesiæ Dei, aliqui nostrum non habeamus vnde ignauiam excusemus nostram, qui tam longe à præstantissimi viri, cuius sermonibus longo tempore frui licuit, virtutibus absumus.

COMITVM *Borromeorum familiam, Mediolani in nobilissima illa ciuitate inprimis florentem ignorat nemo. Vitaliana quoque gens Patauij peruetusta est, & quidem ex vtriusq; stirpis genere Caroli nostri maiores originem duxerunt. Est etiam nobilitatis laus quædam, nimirum quòd est veluti stimulus ad virtutes, & deterret maxime homines, ne in illam infamiam incidant, vt à maiorum suorum virtute degenerare videantur. Pietatis Borromeæ familiæ præcipua laus fuit, et sinceræ religionis, cuius Carolus adhuc puer ita fuit studiosus, ut in conficiendis altaribus pueritiæ suæ tempus ferè totum consumeret,*

cum interea parentibus, et magistris obediens, & dicto obsequens valde esset. Senilis quædam in eo apparebat prudentia, ita vt eius æquales illum venerarentur. Giberto patre uiro forti, et honorato, & matre Margarita ex Medicea familia est genitus, quæ Ioannis Angeli Medicei, qui postea Pius IV. Pontifex Maximus est dictus, & Joannis Iacobi Marignani Marchionis soror. In ea constans, & uirilis animus fuerat, cuius exemplum in omni sua uita Carolus filius, vt strenuus Christi miles in Christiana militia, & egregius gubernator in gubernatione Ecclesiastica se ostendit: A natura huiusmodi duxerat ingenium, ut minus uelle, minus appetere quicquid uelle, quicquid appetere sibi in animum induceret. quare sibi omni studio conandum sæpe dicere consueuerat, ut assuesceret uelle, quod laudabile esset, & appetere, quæ sua natura appetenda sunt, sibi enim timendum ualde censebat, si à recto uirtutis tramite deflectere cœpisset, in maximas se prolapsurum calamitates, quam sapientiam adolescentes utinam multi senes imitarentur. Ticini aliquot annos iuri ciuili, & canonico

operam

operam dedit. carus æqualibus. senibus admirabilis. acceptus omnibus. Vigesimumtertium annum agebat, cum Ioannes Angelus eius auunculus ad Summi Pontificatus fastigium euectus est. Cum autem primum Romam uenisset, in Sacrum Cardinalium Collegium cooptatus, & Mediolanensis Archiepiscopus creatus est. Nemo enim unquam auunculus magis sororis filium quempiam non modo dilexit, sed insolito quodam honore prosecutus est, ut Pius Carolum dilexit, & honoribus varijs affecit. Profectò ita se res habet. Nihil est modestia amabilius, & nihil quidpiam humilitate sublimius explicari potest. Honores plerunque fugientes sequuntur, auide illos appetentes fugiunt. Hortabantur plurimi Carolum, ut sacerdotia pinguiora peteret, ut rei familiari, et reditibus augendis studeret, qui cum responderet se satis diuitem futurum, si Deum timeret, et si nosset uti illis, quæ sua sponte pro sua benignitate eius auunculus Christi Vicarius illi donauerat. Pius animi moderationem admirabatur, & in dies magis eius in Carolum amor augebatur. Sanctæ Sedis Apostolicæ negotia præcipua,

pua,

pua, & maxima Carolus tractabat egregia fide, & singulari diligentia. Principum legatos audiebat, negotiorumq; omnium summam ad Pontificem summum bis in die referebat. Neminem ipse unquam decepit, nunquam ullum pollicitationibus, & inani spe lactauit. Illa ætate florente in tanta rerum copia, blandientibus, et adulantibus quamplurimis, cum maxime transgredi posset non est transgressus. In nullam vel minimam incontinentiæ suspitionem incidit, quia maxime omnium peccandi occasiones fugit. Singulas diei horas recte collocare nouit, ita ut omnium virtutum exemplar extiterit, & eius domus seminarium præstantissimorum hominum habitum sit, et nuncupatum. Et aliqua noctis pars in optimarum literarum studijs cum doctis viris, et intimis nonnullis familiaribus ingenio præstantibus collocabatur, ut omnino otium incontinentiæ, & peccatorum omnium fomes tolleretur. Illa ipsa honesta oblectatione molestiæ, quas varia negotia coniunctas habent, condirentur; nihil temporis diurnis negotijs detrahebatur, sed somno, & quieti, quare, & noctes Vaticanas appellari placuit. Et

ipse

ipse cum Romæ apud Cardinalem Nauagerium auunculum meum viuerem eo tempore, cuius memoria in omni vita mihi iucunda futura est; in eorum numero, qui optimi Cardinalis familiaritate vtebantur, fueram. Sapienti iuuene, Cardinali optimo, & Pontificis sororis filio dignum institutum, sic vitam suam informare, sic tempus diuidere, vt quotidie aliquid discat, vt Inuidiam, quæ virtutis, & prosperitatis est inimica, superet, vt omnem maledicendi occasionem adimat. Tractabantur quæstiones quædam ciuiles, aulicæ quædam & eleganti oratione; in quibus tractandis non minimum studium adhibebatur. acuebatur ingenium, facultatem dicendi vnusquisque sibi comparabat. Seria iocis miscebantur. Ex illis qui in illum locum conueniebant Cardinales non pauci, plerique etiam Episcopi extiterunt. Et de vtilitate capienda ex libris gentilium Sanctus scribit Basilius, è quibus hæc in primis potest capi vtilitas, vt laudabili quodam pudore suffundamur, cum nos Christiani à gentilibus aliquo virtutum genere superari animaduertimus. Contemptus rerum humanarum, & diuitia-

rum,

rum, honorumq́ despicientia quædam, virtutisq́ admiranda præconia, robur in primis quoddam animi præclarum in morte contemnenda, quod Stoici in suis libris profitentur, Epictetus in primis aureolo illo suo libello, quod Enchiridion inscribitur, cur nos interdum non moueant? Commotum se dicebat Carolus Cardinalis lectione libelli illius, quem nominaui; & tum primum cœpisse despicere quæ cæteri admirabantur, cum Stoicorum dogmata diligenter cœpit considerare. Tam bonus est Dominus Deus, vt rationibus varijs, nobis etiam minime notis nostris soleat consulere commodis. Verum non solum Stoicorum disciplina, quæ speciosa quidem est, sed non paucis in rebus à veritatis deflectit tramite: Sed in vera philosophia, quam quicunq; Christiani sumus profitemur, se multum profecisse ostendit cum acerbam & immaturam Federici fratris mortem æquo, & constanti animo tulit. In illo sitæ fuerant omnes spes suscipiendæ prolis, et nobilissimæ familiæ propagandæ. Ad Federici vnici fratris filios non minimarum opum, multiq́ splendoris hæreditas pertinere videbatur. Propinquorum morte

aliqui affliguntur, & quodammodo mœrore tabescunt. hic vnici fratris mortem æquissimo animo tulit, omniq́; mœrore abiecto se ipse colligens fratris immaturam mortem cohortationem ad mortem perpetuò meditandam, et ad cœlestem patriam quærendam diuinitus sibi factam putauit. Ab eo tempore in Vaticanis noctibus non quæstiones amplius è media philosophia sumptæ tractabantur, sed sententiæ quædam graues à sacrosanctis Euangelijs depromptæ copiose & eleganter explicabantur, Illæ in primis quas Dominus noster Iesus Christus de vera beatitudine sententias plane grauissimas ore suo protulit. Hanc dicendi exercitationem ad hunc vsum instituerat tanquam vmbratilem quandam pugnam, vt Mediolani, deinde ad populum promptior iam atq; instructior sermonem haberet. Valet enim ad comparandam facultatem dicendi, & loquendi quandam fiduciam mirabiliter exercitatio. Valebat Carolus ingenio, præstabat memoria, non tam naturæ vi, quàm rerum ordine, & partitione, & quadam facultate omnia suis locis rectissime disponendi, & hanc quidem à naturæ potius bonitate in-

generatam, quàm artificio comparatam, facultatem habebat. Judicio excellebat, quod non minimæ virtutis est indicium. Doctorum hominum consilia in suis scriptionibus admittebat. Videbatur initio eius sermo exanguis, quòd minime audientium animos permoueret. Quod naturæ impedimentum, siue difficultatem, aut pronunciandi potius celeritatem longo vsu dicendi maxime temperauit, ita vt in Ecclesia Mediolanensi, & in Parochialium visitatione & sæpe loqueretur et expedite, & non minimo cum animarum fructu, acresq; aculeos dicendo relinqueret. Post fratris Federici obitum, elusis quorundam hominum consilijs, qui terrena solum, & carnali prudentia præditi nescio quas nuptias ad propagandam familiam somniabant, sacro presbyteratus ordine suscepto quotidie cœpit sacrificium offerre Deo; cum pijs, & doctis hominibus versari frequentius, aliquot horas singulis diebus quamuis varijs, & magnis occupationibus distentus, in optimis libris ponere. Reditus Ecclesiasticos vltro ab auunculo sibi oblatos modeste cœpit recusare, magnas opes cœpit ipse habere suspectas, quippe quæ si attre-

ctentur

ctentur veluti spinæ confodiunt et exulcerant animam. Oeconomum esse Domini nostri Iesu Christi intellexit dispensatorem multarũ opum. Magnam copiam putauit cupiditatum inopiam. Abijciendum fastum. Multis non indigere nos si sapimus. Dum autem maiori gratia, & auctoritate apud auunculum Pontificem valeret, nihil maiore studio, aut diligentia contendebat, quàm vt sacrosanctum Concilium Tridentinum seruaretur. Præclarissima, & maxime salutaria decreta, quibus Ecclesiastica disciplina potissimum continetur, & spes renouandæ veteris dignitatis Ecclesiæ in primis nititur, seruari studebat. Nam confirmato à Pio in primo Consistorio post legatorum ad Vrbem reditum, Tridentino Concilio, monuit deligendos esse qui controuersias, quæ ex eius explicatione oriri possunt tollerent: institutaq; est Congregatio Cardinalium Tridentini Concilij interpretum, in qua ipse semper fuit, quæ viget adhuc, quæ vtilitates plurimas Ecclesiæ Dei attulit. Et viuente auunculo Pontifice magnis precibus ab eo impetrauit, vt sibi liceret Mediolanum ad Prouinciale Concilium celebrandum acce-

dere ; quod Concilium, conuocatis Prouinciæ Coepiscopis, cum aliquos viros optimos in Ecclesiastica disciplina admodum versatos secum adduxisset, mira celeritate confecit, & singulo quoq; triennio nouam synodum habuit, edendas etiam omnes curauit, vt suo loco aperiemus. Ipse, qui paucos ante menses Episcopus Veronæ eram factus; cum Pontificis iussu Tridentum euntem Cardinalem per totam Italiã Apostolicum Legatum, Desenzani ad Benacum conuenissem, & per ea loca Veronensis diœcesis, officij et veteris obseruantiæ ergo essem comitatus, diligentiam pastoris admiratus, & virtutes plurimas, quibus in diem magis proficiebat. tum primum Carolum Cardinalem Archiepiscopum Mediolani Episcopis diuinitus stimulum iniectum palàm dicere cœpi, & in me ipso sum expertus. Veronam etiam eo tempore accessit cum Tridento rediret, qua in Ciuitate regias fœminas Ferdinandi Imperatoris filias, quæ Principibus Italiæ matrimonio iungendæ erant, Pontificis iussu excepit: illos, qui Giberti optimi Episcopi familiaritate vsi fuerant, diligenter interrogauit, qua ratione gregem illum tanta

sua

ſua cum laude paſceret, mirumq́ ſtudium paſtoralis artis addiſcendæ præſetulit, tantamq́ modeſtiam, aut humilitatem potius oſtendit, vt à nemine non vellet diſcere. Redibat Romam non minimo cum animi dolore, quòd ſponſam, quam præcipuo amore diligebat relinquere cogebatur, cum de grauiſſimo morbo, quo Pius laborabat nuntium accepiſſet, citatis equis magna cum celeritate ad auunculum Pontificem rediјt, quem cum morti proximum conſpexiſſet, absq; vllis lachrimis intrepido animo, vultũ etiam hilari auunculum, à quo paterne fuerat dilectus, à quo honoribus plurimis, & opibus fuerat auctus, intuens. Pater ſanctiſſime (inquit) nunc de patria illa cœleſti cogitandum eſt. In hoc Crucifixo, cuius imaginem ipſi oſtendebat, & oſculandam tradiderat, ſpes noſtræ collocandæ ſunt. Hic vita noſtra, hic reſurrectio noſtra. Hic interceſſor. Hic hoſtia pro peccatis noſtris oblata. Hic neminem reſpuit in ſe credente, millum verum Deum confitentem, & in ſe ſuas ſpes collocantem. Dolore peccatorum commiſſorum, et vera pœnitentia delectatur Dominus, benignus, patiens, miſericors & clemens. Accipie-

cipiebat ea et ponderabat moribundus Pontifex, & pio sororis filij obsequio incrediliter recreabatur. Ministrauit illi sanctissima sacramenta, lectionem euangelicam lectitabat. flexis genibus orare pro moriente auunculo Pontifice non desinebat. Aderat Cardinalis Sirletus, doctrina, & pietate insignis, quem Borromei monitu, & rogatu Pius, Cardinalem paulo antea fecerat. Mortem auunculi cum constanti animo tulisset Carolus, res maximas cœpit cogitare. Ad creandum Pontificem in auunculi locum animum adiecit, qui Concilium Tridentinum fœliciter à Pio perfectum, seruandum curaret, qui disciplinam Ecclesiasticam, quæ iam renouari cœperat ad pristinum candorem redigeret. Cumq; sine eius consensu, & illorum, quos plurimos Pius auunculus Cardinales crearat, nemo creari posset Pontifex: hoc maxime studuit, vt Reip. consuleretur Christianæ. Et ne mora in creando Pontifice aliquod detrimentum Christiano populo afferret, nulla priuatarum rerum suarum ratione habita, non enim satis fauisse Pius Cardinali Alexandrino dicebatur eundem Michaelem Cardinalem Alexandrinum,

num, qui postea Pius V. nominari voluit creandum Pontificem censuit, illiq; fauit, qui suo in Pontificatu non Concilium tantum Tridentinum curauit seruandum, sed decretis quàm plurimis Ecclesiam sanctam Dei instruxit et ornauit. Præcipuum Cardinalis munus est in creando Pontifice maximam adhibere diligentiam; nulla commodorum suorum ratione habita, eum deligere Pontificem, quem Christiano populo magis profuturum arbitretur, qui minime omnium ad tantum fastigium aspiret. qui crucem Pontificatum existimet. qui vitæ sanctimonia, & assiduis precibus, frequentibusq; sacrificijs cum Deo, cuius vices Romanus Pontifex gerit in terris, familiaritatem aliquam quatenus humana natura patitur, habeat. Contemptis rebus humanis in Dei gloriam primis habeat propositam. Virum hisce moribus, & perpetua, & Angelica quadam castimonia præditum successorem auunculo declarandum existimauit. quo Cardinalis optimi & sacri Collegij sapientissimo iudicio vtilitates variæ, & maximæ ad Ecclesiam Dei redundarunt. Nam Pio V. Pontifice iustitia viguit maxime, Ecclesiasti-

ca

ca disciplina renouata est. Virtuti honores magni tributi. Principes Christiani debita veneratione Christi Vicarium prosecuti sunt. Singulari Dei beneficio Victoria illa aduersus Turcas, fœdere icto, consecuta est. quæ non esse insuperabilem Turcam ostendit, si adsit præclararum rerum perficiendarum mater Concordia, quæ nisi consecuta esset, luctuosum esset cogitare quo in statu Christianorum res essent. Creato Pio V. Pontifice, Mediolanum cogitare cœpit, quia sponsæ diutius desiderium ferre non poterat. quia illum, qui seruandum Tridentinum Concilium studuerat, id admodum decere intellexerat, cuius opera quamuis Pius vti magnopere cupiuisset, rogassetq; illum, vt Romæ maneret aliquot menses, vt sibi partem adimeret sollicitudinis in plurimis & maximis negotijs, quibus occupabatur, Concilij Tridentini decreto, & plurimis alijs rationibus se excusans, relicto Pontifici sui desiderio Mediolanum profectus est. Abbatiam Cornu, quam dicunt agri Placentini sane vberem in manibus Pontificis resignauit, nonnullasq; alias eruditis, & pijs hominibus, quorum opera fuerat vsus, auctoritate Pontificis

tificis

tificis petita cessit. Neque ita multo post Maioris Pœnitentiarij munere, quod amplum Romæ, & perhonorificum est, se sponte abdicauit. Mirum fuit hoc sæculo valde cupido tot reditus Ecclesiasticos sponte cedere, opes, quas alij quærunt, & admirantur contemnere. In Cardinalatu moderationem Ecclesiasticam splendori præferre, et opulentiæ inuidiosam illam copiam, & periculosam dicebat. In beneficijs singulis Ecclesiasticis quamuis simplicia esse dicantur, coniunctam esse curam non minimam cultus Ecclesiastici retinendi, & augendi censebat. Mediolanum profectus colligendorum hominum in sua diœcesi valde anxium, & in illis retinendis, et fouendis ad vsum Ecclesiæ suæ Mediolanensis tenacem admodum extitisse iure dixerim. Nam ex Veronensi diœcesi Nicolaum Ormanetum ex vetere Giberti Episcopi disciplina, qui postea Episcopus Patauinus fuit, & alios nonnullos ad se vocauit. Cumq; singulis annis diœcesanos synodos celebrasset, & tertio quoq; anno, vt dictum est, Prouinciale Concilium; Ecclesiam suam sanctissimis institutis ornauit, & auxit. Collegium societatis

Iesu, domum itidem ex Patrum illorum præscripto Mediolani instituit, Patrumq; illorum opera, & consilio plurimis in rebus est vsus. Abbatiam quandam Aronæ, quod castrum insigne ad nobilissimam Borromeorũ familiam pertinet, à qua eandem institutam, & dotatam fuisse verisimile est, & quæ diu in eadem domo permanserat, cuius titulus ipsi commendatus fuerat, auctoritate Gregorij Pontificis, consanguineis probantibus Collegio Iesuitarum vniendam curauit, vt eius pietatis tota Borromea familia, & illi qui futuri sunt essent participes. Non quærit charitas quæ sua sunt. Communem vtilitatem spectat: publica commoda priuatis cõmodis anteponit. Et pijs operibus instituendis Carolus diligentiam maximam adhibebat. & Clerici regulares, à Ioanne Petro Archiepiscopo Theatino instituti, qui postea Paulus IIII. Pontifex fuit, Mediolanum vocati, homines innocentissimi, & in omni Ecclesiæ cultu, & decore domus Dei diligentissimi. In partiendis autem Ecclesiasticis muneribus mirum fuit quantum iudicium, quantamq; diligentiam adhibebat, ita vt quàm plurimorum hominum opera eo-

dem tempore vteretur, tantaq; modestia, tantaq; cum animi tranquillitate onera impartiri consueuerat, vt se beatum putaret is, cui aliquid ipse imperaret. Iubere enim Spiritum Sanctum vnusquisq; sibi persuadebat, quæ Carolus facienda familiaribus, & amicis suis proponebat. cuius rei ipse sum testis. Nam cum Mediolanum accessissem Veronæ Episcopus, vt tanti Archiepiscopi exemplo, eiusq; optimis præceptis redirem instructior, indicauit mihi se cupere, vt onus scribendi Rhetoricam Ecclesiasticam susciperem. Tantam prouinciam suscepi, existimans me non ei, sed Deo ipsi parere, quo cum ipse in assidua lectione sacrorum librorum, & frequentibus colloquijs, sacrificijs in primis quotidianis versabatur semper. Et quanquam mihi opus difficile admodum videbatur, negare quicquam sancto viro molestum admodum mihi erat. Et opus scripsi breuiore spatio temporis quàm unquam credidissem, liberè etiam affirmauerim, & in omni uita mea affirmaturus sum, excitatorem me habuisse neminem acriorem, qui uehementiores mihi stimulos adijceret ad labores omnes perferendos, et ad disciplinam

Ecclesiasticam capessendam. Vere illud de eo dici poterat. Super senes intellexit; quia mandata tua quæsiuit. Seniores enim nos Episcopi ab illo præcepta accipiebamus, eius monita non sequi turpe iudicabamus. Et ipse monendi munus non intermittebat, sed tantam in monendo modestiam, et humilitatem adhibere consueuerat, vt interrogationibus quibusdam adhibitis, quasi Episcopos in consilium accerseret, salutaria consilia ad lucrandas animas Christo proponeret. Nemo Cardinalis maiore in honore habuit Episcopos, quàm Borromeus. Nulla schola nostra & patrum ætate tàm celebris fuit, quàm Borromei domus. Nemo alacrius hospites accipiebat. Nemo plura beneuolentiæ, charitatis potius inditia singulis dabat. Ipsi arcana cordis libere quisq; poterat credere. Ab illo deceptus fuit nemo. Linguam maxime omnium custodiuit suam, vt ne verbo quidem quenquam vnquam falleret. Et maxime omnium dicendi exercitatione delectatus est. Et ad populum habuit sermones multos, & crebros, ad illamq; dicendi exercitationem, ad paternosq; sermones ad populos habendos, Episcopos, qui

ad

ad illum accedebant, hortabatur. Lacte matris nutriuntur fœlicius filij, quàm lacte nutricis, quamuis illa sit robustior. Et in paternis sermonibus inest admirabilis quædam vis, qua commouentur populi ad virtutes amandas, et ad vitia fugienda. Prædicandi studio deditos, & incredibiliter delectatos pro Pastorali eorum munere obeundo sanctissimos Patres legimus; & qui aliter sentiunt, & pium hominem, optimumq; Pastorem interdum non laudarunt, quia prædicandi studio maxime delectaretur, parum pie fecerunt, & Spiritui sancto, qui in Concilio Tridentino illa verba inseruit, Præcipuum esse munus Episcopi populum docere, visi sunt restitisse: inertes quodammodo Pastores adulterina illa sua prudentia efficiebant, illosq; liberali, & maxima voluptate priuabant, quanquam enim catholici populi multos pædagogos habeant religiosos viros doctrina varia, et facundia etiam instructos, non multi sunt tamen (vt Apostolicis verbis vtamur) Christiani populi Patres. Vnus est omnium Pater Romanus Pontifex, eiusq; in sollicitudinis partem dati Episcopi. Et vt nemo filius in Patre requirit eloquen-

tiam,

tiam, illumq; damnat quod minus ornate illum moneat; sic paternos, et pastorales sermones nullus populus non libenter accipit, si paternæ illę voces, quæ proferuntur, operibus etiam comprobentur. Sed profectò varios, et reconditos è Prophetis, & ex libris sacris excerptos locos, quos Borromeus tractare consueuerat, & eruditi etiam homines non probare non potuerunt, & Pastoris industriam, & assiduum quod adhibebat studium in perlegendis sacris libris non poterant non valde laudare. Instituerat optimus temporis dispensator inertiæ inimicus acerrimus, & rerum laudabilium perpetuus excogitator, vt singulis diebus in oratorio, quod ædificandum curauerat in ædibus Episcopalibus, postquam cœnatum esset litaniæ dicerentur, deinde sermones aliquot fierent, aut explicaretur pars aliqua Euangelij, aut sententia ex sancti Pauli Apostoli epistolis sumpta copiose exponeretur, ipse omnium postremus dicere aliquid sæpe consueuerat. quod in oratorium conuenire soliti erãt non familiares tantum Cardinalis, sed pij omnes qui pijs sermonibus delectabantur. Et illo in oratorio epistolas, quæ præscripto sanctæ

Ma-

Matris Ecclesiæ singulis diebus Dominicis, & diebus festis recitantur explicauit. Sic pastorales labores sacrarũ literarum studio, et prædicatione verbi Dei condiebat. Lectione sacra orationem alebat, qua sic cum Deo iungebatur, vt Angelicam indueret naturam. Et ieiunijs, & varijs corporis castigationibus tyrannidem corporis comprimebat, seruum potius corpus effecerat, ita vt interdum pijs exercitationibus deditus, synodos celebrans, parochias Mediolani, aut in latissima illa diœcesi visitans ac si esset incorporeus. quadraginta etiam horas sine cibo varia, et magna negotia tractabat, nec alicui interea corporis necessitati vacabat. quo tẽpore nõ deerant qui illũ reprehenderent. reprehensiones autem ipse hilari vultu excipiebat, & subridens dicere consueuerat. Vnius horæ in extremo iudicij die reddendam esse rationem pastoribus Ecclesiarum multò diligentiorem, quàm illis quibus nulla cura animarum commissa est, vnius diei. postulari ab Episcopis, & à Parochis, qui aliqua ratione, & ipsi Episcopi nuncupari possunt, vt plura hora vna ad Dei gloriam, & ad propagandam veram pietatem verbo

et exemplo gerantur, quàm die vno à cæteris hominibus. Quæ verba meo in animo vtinam insculpantur, & illorum hominum, qui in pastorali munere valde formidando versantur. Et exactor temporis egregius, & vir desideriorum sanctorum, et documentorum plurimorum ad disciplinam Ecclesiasticam augendã perpetuus inuentor erat Carolus Cardinalis, qui cum maxime gauderet fieri discipulus, ab omnibus enim religiosis viris, hominibus etiã Ecclesiasticis interrogationibus varijs quotidie fieri doctior, & in arte pascendarum animarum fieri instructior studebat, docebat tamen ipse magis omnes Episcopos, & omnes clericos perpetua vultus serenitate, admirandaq; quadam æquanimitate, custodia oris perpetua, vt ne verbum quidem otiosum proferre soleret. docebat sic humilitatem, modestiam. pallore quodam vultus venerando ad continentiam, ac sobrietatem omnes excitabat. Et excelsi animi, & præstantis cuiusdam fortitudinis specimen dedit in tuenda iurisdictione Ecclesiastica, cum causas, quæ ad ipsum pertinerent, doctorum, & piorum virorum consilio cognoscere omnino statuerit. Et potentium

minus

minas non extimuit, quin potius pro dignitate Ecclesiastica tuenda, illos anathemate non deterruit solum, sed perculit, ut discerent (quemadmodum dicebat) parere Ecclesiæ, & ministris Dei debitum honorem adhibere. Et fuerunt eo tempore qui sanctissimi hominis humana omnia contemnentis, non solum illam animi constantiam non laudarent, sed eius consilium ualde improbarent, quòd nimis uellet quod uelle uideretur. quòd Regem potentissimum tot regnorum Dominum, catholicæ fidei defensorem acerrimum inusitata hoc sæculo seueritate irritaret. Et Pium V. Pontificem Maximum, Philippum eximio amore, honoribus etiam magnis prosequentem huiusmodi anathematibus in Regis Catholici ministros, & in Mediolanensem senatum aliqua ratione turbarit. Sed gloriam unam Dei ante oculos habebat propositam, & nihil quicquam magnum sine Pij V. Pontificis, & Gregorij XIII. quos magna ueneratione prosequebatur, consilio, aggressus unquam est facere. Sanctorum exemplis mirum in modum delectabatur. Eorum res præclare gestas imitari studebat maxime. Thomæ Can-

tuarienſis, et Ambroſij admirabilem conſtantiam in defendenda Eccleſiaſtica iuriſdictione imitatus, varias multorum voces, quibus interdum vir optimus lacerabatur, non audiebat. beatum potius ſe putabat cum maledicerent illi homines, cum illum inexorabilem, et parum cautum, rebus ſuis, ſuorumq́ commodis minime conſulentem, nominarent. Ad illum acceſſerunt conſanguinei in eadem, qua ipſe natus Borromeorum familia, rogauerunt Cardinalem per illum ipſum Deum, qui eorum familiam diuitijs, & ſplendoris titulis ornauit, ne ad iracundiam inſolita ſua ſeueritate Philippum Regem, in cuius poteſtate Mediolanenſes ſunt, prouocet. Secundum Deum, reſpondit. Philippo ſe debere omnia. illum catholicum & de Chriſtiana Repub. optime meritum Regem agnoſcere, & debitis honoribus proſequi. Scire Philippum minime probare, quæ nonnulli eius nomine tanta diligentia curant. Regis Regum Chriſti iuſſa in animo impreſſa habere. A Deo ipſi commiſſum eſſe animarum curam. In partem ſollicitudinis Eccleſiæ ſponſæ ſuæ à Ieſu Chriſto per eius Vicarium Romanum Pontificem eſſe

voca-

vocatum. Muneris sui obliuisci non posse: illos qui pro Rege Philippo Mediolani imperant præsidia Aronam mitterent. facerent quod sibi magis placeret. se velle magis parere Deo, quam hominibus. His verbis, & alijs magna cum animi lenitate consanguineos suos in officio continebat, ita vt nec illi contradicere amplius auderent, et hac animi magnitudo, & rerum externarum contemptus magnam ipsi augebant auctoritatem; peruersumq; morem huius sæculi mirum in modum damnabat, qui increbuit, vt Pastores nonnulli turpiter adulentur Regibus & Principibus, neq; ad Dei præscriptum, sed ad hominum gratiam se accommodent non minimo cum piorum hominum dolore. Et eandem animi fortitudinem præsetulerat Cardinalis, cum pro iure suo tuendo Canonicos Scalenses visitandos; inuitos etiam statuerit: quo in munere tractando periculo etiam mortis se exposuisse visus est. Vitam hanc plenam ærumnis, varijs periculis expositam. Lachrimabile exilium. molestam peregrinationem cur tanti faceret vir sapiens? cur tantopere amemus mortales. ministri in primis Dei Episcopi, vt

D 2 *vitia*

vitia extirpare negligamus. indulgentes simus, vt nostra indulgentia, quæ disciplinæ nouerca est, gregem Christi perdamus? Et inciderat (vt dixi) in dies magis ob admirabilem animi constantiam, & mortis contemptum Cardinalis Amplissimus in plurimorum maledicentias, res Ecclesiasticas carnalis prudentiæ regulis diffinientium. Sed profecto non bona magistra est mortalium multitudo; & illi qui prudentiores habentur, & fallunt, & falluntur sæpissime. Studium visitandi parochiales Ecclesias crescebat in dies magis. plurimarum virtutum Cardinalis exempla dabat, peccandi occasionem quanta maxima poterat diligentia fugiebat ipse, & adimebat cæteris. Sic chorum instruxerat, vt nihil oculis omnium illustrius conspici posset. Diuina officia. Horæ canonicæ tanta cum diligentia persoluebantur, vt nihil accuratius institui, aut obseruari potuerit, & sapienter vt omnia. Nam Prophetæ illud animo volutabat: Maledictus qui opus Dei facit negligenter. cum tanta sit Dei bonitas, vt nos miseros, exules, rebelles potius, qui eius perennem hostem Sathanam, perniciosa nobis consilia suggerentem,

sequi-

sequimur: si male actæ vitæ nos pœniteat ad colloquium admittat; quanta est stultitia recusare colloquia cum Deo, à quo bona omnia proficiscuntur, non orare, cordis euagationibus, peccatis varijs contaminari, preces inutiliter fundere, rebus omnibus egentes, mendicos auxilium à Deo cœli, & terræ Domino non implorare; aut si aliquid consuetudine quadam coacti et pudore suffusi consueuimus petere, tanquam aliud agentes, oscitantes potius, quod non minimæ imprudentiæ indicium est petere. Et in struenda Ecclesiastica disciplina laudabilem quandam seueritatem adhibuit, vt de ea interdum aliqui canonici queri consueuerit; integri enim dies festi in concionibus audiendis, in processionibus varijs in Ecclesia consumebantur. Nihil apparatu Ecclesiastico ornatius, aut magnificentius. In concionatoribus deligendis mirum studium adhibebat. Ipse concionatoris munere paterno quodam dicendi genere fungebatur, & interdum bis in die sermonem habebat. Nimiam illam diligentiam aliqui nominabant. At in Carolo Archiepiscopo, vt variæ, et præstantes virtutes fuerunt, ita hac in primis

præ-

præstitit, quòd curiosorum hominum, ne dicam vanorum, qui aulici immeritò nuncupari solent, voculas contempsit. Non quid plurimi de se dicerent, sed quid ab ipso faciendum esset, vt diuinæ legi obtemperaret, studebat. Et baccanalibus diebus præclarissimam inuenerat rationem, qua populus desineret insanire. Nam diebus festis hymni in Ecclesia canebantur. Musica tota plebs recreabatur, cunctis quibusdam sermonibus breuibus, iaculatoria quadam oratione mentes in cœlum erigebantur. Sanctissimum Eucharistiæ sacramentum ministrabat ipse frequentius, eo tempore illud etiam per totam Ecclesiam manibus suis portare consueuerat, ita vt tunc maxime aduersus Sathanam eo tempore pugnaretur. Huiusmodi erant sancti Chrysostomi, et veterum Episcoporum pij, & laudabiles conatus. Nam, vt est militia tota vita hominis, ita præstantior, & illustrior est militia vita Episcopi, cum singulis momentis ipsi pugnandum sit aduersus Sathanam, Mundum, et carnem, sectatoresq; Sathanæ, filios huius sæculi, & prudentia carnis abundantes, quorum infinitus est numerus. Quam pugnam, vt strenuus

Christi miles, inibat Carolus, atque in pugna semper apparebat alacrior. Et in grauioribus negotijs piorum hominum consilium adhibebat. Congregationes non paucas prudentum, & religiosorum hominum instituerat, quorum iudicio nobilissimam illam Ecclesiam gubernabat, et Mediolanensis populi commodis consulebat, ita vt omnium generum miseris hominibus succurreret, peccata exterminari conaretur, occasiones etiam peccandi auferret. Verum cum nulla possit excogitari maior miseria, quàm Christianæ disciplinæ ignorantia. Scholas quàm plurimas, quibus separatim pueri à puellis in Christianæ doctrinæ rudimentis informarentur, instituit, quas ipse frequentare consueuerat: in quibus sæpe paternos sermones habebat. Centum & viginti scholas puerorum circiter, itidem centum puellarum diebus festis frequentabantur. Quidam è plebe pij homines, eleganti, & pia metaphora sumpta ab Apostolis, piscatores nominabantur, qui pueros ad sanctam, & salutarem illam disciplinam quodammodo impellerēt, & uarijs sæculi, et iuuenilis ætatis fluctibus agitatos, spirituali piscatione caperent, et ad salutis

lutis

lutis portum redigere conarentur. Et pij homines quàm plurimi, aliqui liberali mercaturæ dediti, nonnulli etiam nobili genere orti, nobilißimam artem instituendi pueros in Christiana doctrina diebus festis exercebant. Singulis scholis præfectos constituebat. fœminas etiam pietate præstantes, matronas nobilißimas ad rudimenta Christiana docenda ex eius præscripto pijs libellis excitare non desinebat, tantusq; ordo in re tàm præclara, & tàm salutari est adhibitus, vt Spiritu Sancto Magistro Mediolani singulis diebus in Christiana pietate proficeretur magis, vocesq; Angelicæ diuinas laudes concinentes diebus festis totam exhilararent Vrbem. Et ipse Caroli Archiepiscopi visendi causa Mediolanum quinquies accesseram, multo magis vt ad Veronensem gregem pascendum redirem instructior: cum eodem Cardinali in illis scholis fueram. Et nullum diem, horam potius nullam prætermittebat Carolus, quin de Dei gloria, & de Ecclesiastica disciplina excolenda, cogitaret. Seminarium centum & viginti amplius puerorum instituerat. ædes commodas admodum, & honorificas ædificandas illi curauerat;

rauerat;

rauerat; progressus in dies maiores in literis, & in Ecclesiasticis moribus fiebant. Visitabat ipse sæpe clericos, paterna quadam charitate illos complectebatur, nominatim ad omnes labores perferendos pro honore Dei illos excitabat, filios sæpe appellans. Et dum ipse prandebat religiosos viros imitatus, qui in vnum coacti, corpus suum consueuerunt reficere cibo modico, singulis diebus festis seminarij sui clericos aliquam sacrosancti Euangelij partem explicantes, & ex alto loco concionem habentes audiebat. Iusserat etiam, vt interdum latino vterentur sermone. exercitatio illa dicendi facultatem pariebat, et clericos in muneris pastoralis præcipua parte erudiebat. Sic enim Sanctus Spiritus (vt antea attigimus) in Tridentino Concilio declarauit. Præcipuum munus Episcopi esse, itidem parochorum populos docere. Et non vno Seminario clericorum amplissimo vir Dei contentus fuit, sed plura instituit. nam clericos adultos, qui in literis progressus non fecerunt in vnum locum cogendos decreuit, vt gubernandarum animarum artem ediscerent, & mediocri Ecclesiasticarum rerum cognitione im-

E buti,

buti, in Ecclesiasticis moribus instituti ad regendas parochias idonei efficerentur. Ex huiusmodi seminario fructus uberiores ad Mediolanensem administrandam Ecclesiam redundare, quàm ex seminario ipso aliquando dicere consueuerat. Et collegium Papiæ, quod Borromeorum nuncupatum erexit, quod magnificis sumptibus ædificandum curauit; vt in eo è Mediolanensibus, et Papiensibus ciuibus præclara in optimis disciplinis in Christiana in primis pietate educarentur. Et Heluetijs paterna cura prospexit diligentissimus Pastor. Et seminarium itidem ad nationis illius vsum erexit. Nobilibus item pueris, vt parentum indulgentiæ, illorum itidem qui parentibus essent orbati, commodis prospiceret, mira solertia construxit, cuius exemplo deinceps alia nobilium puerorum sunt instituta collegia. Et fuit ab eodem Carolo Cardinale Oblatorum Collegium institutum Sacerdotum non paucorum, qui vouerent suo Archiepiscopo, & eius successoribus se obtemperaturos, animarum curam sine vlla cunctatione quando Archiepiscopo ita videretur, se accepturos, nulla tenuitatis parochiæ, aut loci difficultatis

ratione

ratione habita. Ad quod Collegium cum non semel Cardinalis iussu accessissem, & Episcopus, & proxime etiam Cardinalis, disciplina Ecclesiastica, quæ illo in Collegio maxime floret, & piorum sacerdotum laudabilissimis moribus, & eruditione varia sum incredibiliter delectatus. Vt paucis dicamus. Nulli hominum generi, nulli sexui, nulli ætati, nulli humanæ miseriæ vir pius Mediolani non consultum esse voluit. Nam et expositis infantibus, & varijs affectis morbis, & mente captis maxima adiumenta comparauit: & virginibus fœminis ad earum tuendam honestatem prouidit, & illis, quæ corruptæ fuissent, vt in viam possent redire, prospexit; & deuotis fœminis, quæ capucinæ nominantur, quas in eam Ciuitatem primus introduxit, ad vitam Angelicam (vt ita dicam) traducendam, sanctissimi instituti regulis, omniq; religiosa disciplina, optime consuluit. Sodalitates uerò pias, hortationibus uarijs, præceptis itidem salutaribus ita stabiliuit, & auxit, ut Mediolanum schola quædam Spiritus Sancti, et pietatis, omniumq; uirtutum ueluti officina, cœlestis patriæ quidam angulus dici potuit. Sic enim

interdum diebus festis innumerabiles puerorum, & puellarum voces emittebantur, suauiter canentium, & laudantium Deum, vt Angelorum chori representari viderentur: et eadem diligentia parochialibus Ecclesijs extra Ciuitatem, et q̃ plurimis oppidis Mediolanensis diœcesis consulebat. Visitatores sexaginta, & amplius delegit, præmittebat aliquos quò ipse postea esset venturus populos sermone consolabatur, ministrabat ipse sanctißimæ Eucharistiæ sacramentum: sancto etiam Chrismate vngebat: controuersias tollere, & multorum animos pacificare studebat: disciplinā Ecclesiasticam in singulis Ecclesijs excolendam esse iubebat. Dei cultum tum interiorem, tum exteriorem magna diligentia promouebat. Dum hæc ageret, & animabus Christo lucrandis admodum esset intentus, ieiunijs corpus suum castigare non desinebat. assiduis precibus mentem eleuabat; & sanctis cum Deo colloquijs in huius mundi despicientia, quæ veram consequitur prudentiam in dies magis proficiebat. Et quotidie magis in virtutibus singulis magnos progreßus faciebat Carolus Cardinalis Mediolanensis Archiepiscopus

piſcopus. Illum Paſtorem optimum ſancti Ambroſij imitatorem, nouum potius Ambroſium appellare quàmplurimi non deſinebant. Nos vicini Epiſcopi illum admirari, quia cuſtodiebat legem excelſi, quia ſuper nos ſenes intelligeret, quia mandata Dei maxime omniũ quæreret: eius exemplo, ſtimulos potius excitati ſæpe ſumus ad labores omnes perferendos, & ad artem paſcendarum animarum, artem omnium artium, vt recte Nazianzenus, et poſt eum ſanctiſsimus dicebat Gregorius, perdiſcendam atque etiam exercendam.

Et quia excellentis virtutis inimica perpetua eſt Inuidia non defuerunt, qui homini varijs virtutibus ornato, angelicis moribus potius, qui nunquam iratus eſt viſus, qui ne verbo quidem quempiam vnquam offendit, interdũ detraherent, quippe (vt ipſi dicebant) rebus in minimis interdum nimium ſtudium collocaret. Abſtinentiam virtutem eximiam, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ cuſtodem nimium coleret; ita conſueuit Sathanæ hipodidaſcalus mundus, qui nihil non molitur, vt ſanctorum hominũ optimas ſententias, et præclara inſtituta quantum in ſe eſt euertat. At pius vir cum ex-

cellen-

cellentibus virtutibus ſuis miram conſtantiam addidiſſet, id eſt conſecutus, vt varias hominum voculas contemneret, & omnium inuidiam ſuperaret. Et profectò diuinis quibuſdam inditijs à ſumma rei prouidentia, quæ nec fallitur, nec fallit vnquam, manantibus creditum eſt Carolum fuiſſe præcipuo quodam amore à Deo dilectum, & in huius vitæ periculoſo certamine diuino auxilio adiutum. Nam cum pro extirpandis vitijs, & honore Dei, quem ſemper ante oculos habuit tuendo Congregationem Humiliatorum reformandã ſibi in animum induxiſſet, ad quod munus ab auunculo Pio IV. ab eius itidem ſucceſſore Pio V. fuerat delectus, ex illis neſcio qui Præpoſiti, qui iuſtiſsimi hominis Congregationis illius ſalutem ſpectantis, paulo arctiorem diſciplinam ferre non poterant, in ſeruum Dei, in benemeritum de ſe virum, in Archiepiſcopũ & Cardinalem, odio implacabili exarſerunt, eumq; diabolico quodam furore incenſi, è medio tollere decreuerunt. Vnus igitur inuentus eſt homo audaciſsimus, qui ſcelus deteſtabile aggredi non dubitaret; itaq; quo tempore ex domeſtica diſciplinæ inſtituto Carolus in

ora-

oratorio cum tota sua familia ad Deum preces fundebat, paruulo tormento disploso, in quod globulos plumbeos, aut ferreos complures coniecerat, Carolum vt erat genuflexus, & in oratione defixus, medio ipso in tergo directo percussit. Sed sceleratorum hominum machinationes planè Sathanicas euertit Deus, & seruum suum scuto quodam inuisibili protexit. nam etsi maioris globi ictus ille vsq; ad cutem penetrauit, ibiq; liuoris notam quandam impressit, quæ in eius dorso ad miraculi testificationem, vsq; ad vitæ finem permansit, nihil tamen nocuit viro sancto, ac ne sanguinis quidem guttulam elicuit. ipse vero ita immobilis permansit, ac si in alieno corpore verberatus esset, silentioq; indicto, ne quis se commoueret, incœptum cum Deo colloquium admirabili fidei constantia, et animi fortitudine absoluit. Et in sacris templis ædificandis, & ornandis magnificentia, & in Episcopalibus ædibus augendis studium, & miram in hospitibus excipiendis alacritatem, & liberalitatem, eleemosinarum copiam, quibus omnium generum inopes iuuabat, si quis enumeret, laudationem instituat necesse est; Tanta & tam magna

virtutis

virtutis exempla dedit Carolus, quæ ita patent, ita omnibus cognita, & perspecta sunt, vt nec mea, nec cuiusquam commemoratione indigeant. Erga sacras sanctorum reliquias mirifica quadam religione affectus erat Carolus Cardinalis, in ijsq; ornandis, honesto, decenti, illustri loco collocandis, magnopere versabatur, itaq; multa Sanctorum corpora solemnibus supplicationibus indictis multo cum splendore, & pietate transtulit, sed profectò eximiam quandam liberalitatem, aut magnificentiam potius cum admirabili pietate coniunxit, cum corpora sanctorum Simpliciani Episcopi, & martyrum Anauniensium Sisinij, Martyrij, et Alexandri illustriorem in locum, in illa ipsa sancti Simpliciani Ecclesia censuit, transferenda. Nihil quicquam fuit magnificentius, nihil quod ad alendum Dei cultum, & ad sanctarum reliquiarum, sanctorumq; corporum venerationem hac ætate magis inflammaret. Interfuerat illi translationi Gabriel Cardinalis Paleotus, qui ad Clerum Mediolanensem occasione synodi diœcesanæ, quæ celebrabatur grauissimam, & elegantissimam orationem habuerat. Interfuerant

plures

plures Episcopi. Ipse etiam fueram inuitatus, sed occupationibus varijs impeditus, tam nobili spectaculo, in quo tota commota est Mediolanensis Ciuitas, præsens esse non potui. Et vt ad quædam præcipua capita Caroli optimi Cardinalis vitam redigam. De eius mortis contemptu. De eius charitate erga morientes. De perpetuo studio sacrarum literarum. Deq; assiduis eius precibus ad Deum. De admirandaq; sobrietate, & castigatione corporis singillatim dicam, breuiter tamen, quia scio hæc etiam ab alijs copiosius esse tractanda, & quia illa tantum mihi narranda esse existimo, quæ mihi notissima sunt, quæ ipse vidi, quæ obseruaui cum optimi Cardinalis consuetudine fruerer. Nulla de re maiore cum animi sensu loquebatur, quàm de morte, peregrinatione, exilio. Mortem, peregrinationem & exilium hanc vitam, quam tantopere mortales exoptant, putabat. Iactari varijs nos fluctibus, innumerabilibus perturbationibus commemorabat: peccandi terminum & optabilem quandam securitatem mortem nominabat. In ea mali nihil inesse. In peccato sitam esse hominum perniciem. Locos,

quos sanctus in libello de bono mortis tractabat Ambrosius, valde cognitos habebat. tractabat etiam sæpe in familiaribus sermonibus. Addebat turpissimum esse Christianis miserã hanc, & caducam vitam perdite amantibus superari prudentia, et fortitudine animi à philosophis, præsertim ab Epicteto, à Seneca, & à Cicerone, qui de morte contemnenda pulcherrimos libros conscripserunt, & præclarissimas sententias ad abijciendum omnem mortis timorem in medium attulerunt. Rem minime vsitatam, & admiratione dignam narro. Dixerat mihi sæpe Carolus Cardinalis in familiaribus sermonibus hilari admodum vultu, sibi nihil quicquam accidere posse in hac vita iucundius, & vtilius, quàm si hac, & illac negotiorum causa transiens, in cadauera, quæ ad sepulturam deferebantur, incideret. Inde se maximum fructum capere dicebat. Secum enim ipse sic loqui consueuerat. Et me etiam quatuor, aut quinque cubiti terræ manent, & ipse in illo loculo deferar. Hic est fabulæ huius mundi, seu vanitatum omnium, quibus sæpe à recto tramite deflectimur, terminus. Multo aliter plerique nostrum, qui

mor-

mortem horrentes cadauera maxime fugimus, & à meditatione mortis valde abhorremus. Illam enim meditationem mortis, quã philosophiam philosophi nominarunt: & nos non minimæ sapientiæ Christianæ partem dicimus, melancholiæ nutricem, molliter nimium, ne dicam insipienter, non pauci arbitramur: in quos homines si aliquando incidebat Carolus, eos libere monere solitus erat. Et erga morientes beneuolentiam incredibilem, admirandam potius charitatem Carolus Cardinalis præsetulit. Cum enim ipsi de Coepiscoporum suorum ægritudine nuntius afferretur, citatis equis ad illos accurrere consueuerat, sermone illos blando, & fraterno, ad pœnitentiam inuitans, de æterna vita, de cœlesti patria. de Iesu Christi filij Dei Saluatoris nostri meritis. de preciosissimo eius sanguine, cuius precio redempti sumus. de salutari pœnitentia. de infinita Dei misericordia locos tractabat tanta cum pietate, vt illorum, qui intererant lachrimas eliceret. ipse ego etiam interfui cum pium hoc officium Ioanni Delphino Episcopo Brixiensi, qui proximis annis ex hac vita migrauit præstaret, & paulo ante quàm ex

hac vita excederet Francisco Bossio viro integerrimo Nouariæ Episcopo idem officium ex præscripto Concilij prouincialis Carolus pie, & fraterne præstitit, pauloq; ipse post in grauissimum morbum incidit, quem mors consecuta est, hoc est transitus ad beatam, et æternam vitam. Nec solum paternis, & pijs illis sermonibus languentes Episcopos, quos visitabat recreare solebat, sed cum deficere vires cerneret, genuflexus pro ægris preces fundebat, eorum animas Deo commendabat, demum eorum exequias, sermone ad populum habito celebrabat. Et hæc omnia magna temporis celeritate conficiebat. Nec vero Episcopos solum, sed cæteros etiam, & principes viros, & priuatæ conditionis homines ægrotos visitabat, omniq; officio, et pietate maxime necessario tempore adiuuabat. ægrotabat aliquando Vercellis Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ adolescens religiosissimus, & Regiæ indolis, quem Carolus Cardinalis filij loco diligebat, & graui plane morbo conflictabatur, nec quicquam magis cupiebat, quàm seruum Dei videre, quem singulari amore prosequebatur. Accurrit Carolus. manu sua sacrosanctam

illi

illi Eucharistiam ministrat, verbis grauissimis, & spirituali dulcedine plenis, & hortatur, & consolatur, ita vt qui aderant lachrimas copiose effunderent; cum interea Dux ipse nusquam ab eo oculos deflecteret. deniq; Dei benignitate, &, vt ipse Dux interpretabatur, Caroli precibus factum est, vt adolescens summæ spei, & Princeps nobilissimus conualesceret, & in maximarum rerum spem ad Dei gloriam, & catholicæ religionis conseruationem reseruaretur. si laudationem ipse scriberem, locum hunc de ægrotorum visitatione rationibus plurimis exornandum mihi esse intelligerem; sed vitam tantum Amplissimi Cardinalis scribo. mores pios, & vere pastorales propono mihi, et Episcopis omnibus, in quos hæc mea scriptio fortasse inciderit. Et hanc eandem charitatem erga moribundos Mediolanenses filios suos quos cœlestis Pater eius fidei commiserat, dum sæuissimo pestilentiæ morbo infecti laborarent, quos nunquã mortis metu intermisit visere, quibus semper lue crassante (trecenti enim homines singulis diebus per multos dies sæuitia morbi interibant) sacrosanctæ Eucharistiæ sacramentum

mini-

ministrabat, & pios viros ad idem munus præstandum hortari non desinebat. calamitoso tempore orandi regulas populo præscripserat. diuinum auxilium implorabatur. ipse nudis pedibus fune eius collo circumducto orabat. Supplicationes publicæ fiebant, longos & graues sermones ad populum tanta calamitate afflictum habebat. Non Mediolanum modo, sed vniuersa Italia, totus terrarum orbis eximiam Pastoris charitatem est admiratus. Tantam virtutem nulla vnquam obscurabit obliuio, de qua, & sermones sunt habiti, & libelli etiam sunt scripti. Insipiens sæculum, carnalis, & adulterina prudentia, cuius magister est, quomodo imbecillos animos plerunq; decipit. Non defuerunt qui dicerent non debuisse Cardinalem tot se exponere vitæ periculis. & potuit (Deo iuuante) & debuit, cum nihil possit esse anima vna pretiosius, & ad Pastorem pertineat animarum, animã suam ponere pro ouibus suis. se exponere periculis omnibus, imitari Christum pastorum Principem, & salutem animarum sibi creditarum suæ vitæ præferre, ita charitatis ordo postulabat. piam, & vere pastoralem hanc regu-

lam

lam comprobauit Dominus Deus euentu fœlici, cum illum incolumen ſeruauerit. Et ſane protrahendæ vitæ deſiderium vitiorum non paucorum, & calamitatum multarum origo eſt, & ſtultitiæ non minimum inditium. Quis enim longa, & periculoſa nauigatione, in qua nauis varijs turbinibus ſæpe iactetur, nauſeabundi plerunq; nauigantes omnia faſtidiunt, delectetur? Quis in exilio ita deſipiat, vt de patria non cogitet? Incommodo etiam diuerticulo, in quo multi ſceleſti homines cohabitent, libenter maneat? Plerique mortales ſumus huiuſmodi, et vitam hanc laboribus, et ærumnis plenam, non amantes, non magno ſtudio protrahere procurantes, tantum abeſt vt laudemus, vt irrideamus potius. Et reprehenſiones hominum pernitioſa prudentia omnia metientium, & res fluxas, & caducas admirantium, Vitam inprimis protrahere ſtudentium non magni faciebat Carolus. Vias non eſſe vias hominum: falſas eſſe huiuſmodi regulas, mera potius Sathanæ ſophiſmata, dicere conſueuerat. Quare de morte ſæpe longos ſermones habebat, et graues. De varijs huius vitæ miſerijs multa in medium afferebat, vt

æternæ

æternæ patriæ desiderium mirabiliter excitaret. In sacris libris. in vera sapientia. qui liber librorum, quem Spiritus Sanctus in veteri, & nouo Testamento descripsit, assidue versabatur. Et ita orationem cum lectione, Thomã Aquinatem sanctissimorum uirorum doctissimum imitatus, coniungebat sex annos antequam ex hac uita migraret, ut nunquam nisi genuflexus sacrosanctum illum librum perlegeret. Et in prophetis, quos cœlestes oratores appellauerimus multum ac diu fuerat uersatus. Præcipuos locos ex Salomone excerpserat, & ad usum in quàm plurimis sermonibus reuocare solebat. Si quis eruditionem uariam, & reconditam in Carolo Cardinali Borromeo non animaduertit, aut eius consuetudine non est usus, aut non considerauit, quæ ipse in medium afferre consueuerat. Nihil extra rem. Nullum ineptum uerbum. Nullum quod cuiusquam animum posset offendere. Annorum multorum, quibus eius consuetudine sum usus spatio, à Carolo memini esse prolatum. potuisset si uoluisset Latine scribere, satis eleganter, prompte enim, & diserte satis loquebatur Latine, potuisset etiam hac qua utimur lin-

gua,

gua, sed in scribendo aliorum opera libentius vtebatur; adhibebat tamen semper iudicium, quod tantum in corrigendis scriptionibus adhibere erat solitus, vt præstantes ingenio, & doctrina viros in admirationem traheret. Et prouincialia Concilia, & hortatoriæ siue pastorales epistolæ, quas ad populum Mediolanensem sæpe scribebat, & sub eius nomine edebantur, ab ipso accuratissime emendabantur. Matrem esse sapientiæ humilitatem recte dixerimus, vt sapientissime indicasse videtur Salomon. Qui enim nihil sibi tribuit, et neminem recusat habere magistrum, quamuis etiam à natura præclarum non duxisset ingenium (quod aliter Carolo contigerat, qui excellens ingenium, & iudicium acre à natura habuerat) cum quotidie multa addiscat, doctus euadat necesse est, tanta in primis, quanta Dei beneficio abundamus hac tempestate, bonorum librorum suppellectile adiutus. Et domus Caroli, et dum Pius auunculus viueret, & dum Mediolani pastorali suo munere fungeretur fuit schola pietatis; Ecclesiastica, & sancta quædam Academia, officina demum virtutum omnium, piorum & doctorum

hominum contubernium, Et ordinem, qui est rerum veluti anima, & in artibus, & scientijs perdiscendis, memoriæ commendandis artium & scientiarum præceptis, mirabiliter prodest, mirabilem in studijs suis adhibuit: Capita rerum, de quibus erat acturus partiri consueuerat, & ita distinguere, vt facile illa memoriæ mandaret, quam diuidendi methodum miris laudibus extulit Plato, & eos, qui ita norunt diuidere, Deo quàm simillimos dixit. Innumerabiles synopses, siue tabulas, quibus tractationes de symbolo fidei, de decem præceptis, de sacramentis, de oratione Dominica, de passione Domini, deq; singulis sacrosanctis mysterijs, ita in omnes solemnitates, in omnia etiam Euangelia, quæ diebus festis recitantur, in Epistolas S. Pauli confecit; quæ si vnum in librum redigantur, & in locos quosdam à Pastoribus tractandos referantur, magnam profecto vtilitatem Episcopi, et Parochi, & quicunq; verbum Dei prædicare consueuerunt, ex eius industria percipient. Solidam, non negamus, doctrinam tradiderunt Theologi scholastici: in quibus qui non sunt versati hoc tempore, ne mediocriter quidem

docti haberi solent. Et hoc ipsum dicere sæpe solebat Carolus, qui pro sua modestia inter doctos numerari semper recusauit, nullam se scientiam tenere dicebat, cum tamen scientiarum omnium principia, & præcipua etiam dogmata theologiæ, & moralis etiam philosophiæ optime teneret, vt nemo de quæstionibus etiam difficillimis maiore verborũ castimonia loqueretur. Aloysium Granatam plurimi faciebat, eiusq; libros diligentissime legere consueuerat. locos ex eius concionibus, et opusculis sibi constituerat, quibus copiose ex improuiso etiam Euangelium, Epistolam, Missæ introitum, aut aliquos psalmorum versiculos posset explicare. Et non solum ex Granata, sed ex sanctis Patribus plurimos locos sibi collegerat. Quo eius labore factum est, vt facillime tres aut quatuor sermones vno die ad populum habere posset, cum fere nihil repeteret. Synopses quàm plurimas, commentarios itidem varios, & multos, è quibus sylua quædam pastoralis in vnum volumen redigi facile poterit, testamento reliquit Joanni Francisco Bonhomineo Vercellensi Episcopo, cuius pietate, & industria fiet aliquando, vt ex opti-

mi Cardinalis laboribus ab Ecclesiasticis hominibus fructus percipiantur. Et Patri Francisco Adorno præcipuos quosdam locos digerendos paulo ante quam ex hac vita migraret, tradidit. Dederat mihi commentarium quendam, quẽ de arte meditandi duos annos antequam moreretur conscripsit, qui profecto breuitate, et perspicuitate, grauitate etiam sententiarum dignus est, qui in piorum virorum manibus versetur.

Nihil magis acuit ingenium. Nihil ad præstantiam iudicij comparandam magis prodest, quàm assidua oratio, vt multi putauerint admiranda opera, quæ sanctus Thomas Aquinas monumentis literarum consignauit oratione potius, quàm laboribus, quos pertulisset in euoluendis libris, accepta esse referenda. Et sanctorum Episcoporum, qui Ecclesiam Dei illustrarunt hic fuit mos, vt cum assiduis precibus lectionem optimorum librorum coniungerent, quod et nostro hoc sæculo nemo præstitit diligẽtius, q̃ Carolus. Incõmode admodum somnum capere consueuerat, & breuem quidem illum, nimirum quòd agnosceret mortis imaginem somnum esse, & quandiu dormiunt homi-

homines, mortuos dici aliqua ratione posse, quia nihil homine dignum agunt. ipse vero in diuinarum scripturarum lectione, in oratione, et meditatione, et diutissime versari cupiebat, & noctis tempus ad id maxime accommodatum esse intelligebat, & quidem corpus domesticum inimicum, vigilijs edomare studebat; eam ob causam sæpe contingebat, vt dum Carolus concionibus interesset, aut alijs publicis functionibus, somnus illum caperet, quod ne fieret; quamuis maximam diligentiam adhibuerit, consequi tamen semper non potuit, vt natura remissionem illam, & quietem efflagitante, non sæpe dormitare non cogeretur: erat tamen huiusmodi somnus breuis, & admodũ interruptus, ita vt etiam quæ dicebantur magna ex parte perciperet: sic, ita disponente Domino Deo, naui quidam in eis, quos præcipuo amore diligit conspiciuntur. qua de re præclare à sancto Gregorio in. 3. dialogorum libro scriptum est, magna Dei dispensatione fieri, vt quibus maiora bona tribuit, minora interdum non præstet, nimirum ne se extollant, sed discant; quia ex semetipsis maiora illa bona non habent, qui parua vitia vincere

non

non possunt.

Et sobrietatem quandam admirabilem præ se tulit, cum in satis opulenta domo educatus, delicatis etiam cibis assuetus, tantos progressus in præstantissima virtute fecit, vt tres annos antequam ex hac vita migrauit pane & aqua sæpissime contentus fuerit. Sane altrix maximarum virtutum est sobrietas. Contemplationis, & orationis sedula nutrix: digna Episcopo: digna animarum Pastore, & Christi imitatore, laus. Et fuerunt, qui sanctum Cardinalis propositum non laudarent. cur ita? quia insano amore nos pleriq; nostrum diligentes, corporis tyrannidem non agnoscimus, nec extimescimus. Nihil nobis magis est curæ, quàm vt miserijs, & ærumnis multis plenam hanc vitam sine vlla vel minima molestia transigamus, plane cæci, et patriæ nostræ cœlestis illius Hierusalem (heu nimium) miserabiliter obliti. Profectò paucis vel minimis natura contenta est. Et S. Basilius pane, & aqua contentus fuerat, & innumerabiles alij Episcopi, quos qui est imitatus reprehendi minime debuit, laudari potius. Nos verò qui à tanta virtute procul absumus, sobrietatem

eximiam pastoris, quem vidimus, cuius familiaritate etiam sumus vsi, non semper recordari non debemus; vt tantæ virtutis memoria sit nobis veluti stimulus ad omnem luxũ fugiendum; & ad omnes omnium generum cibi, & potus delicias vitandas: Variorum enim ciborum copiam, & vsum vini immoderatum, Ecclesiasticæ disciplinæ, & pastoralis artis corruptorem, et inimicum iure nuncupauerimus; parere etiam hanc copiam inuidiam, et inertiam alere affirmauerimus: Quod si quis Episcopalem splendorem, aut Cardinalitium obijciat, et addat; tenacitatis, ne dicam auaritiæ suspitionem vitandam; is sciat Carolo sobrietatis laude hac ætate insigni, rationes varias non defuisse in hospitibus excipiendis, in pauperibus alendis, in templis ædificandis, quibus liberalitatem, magnificentiam etiam suam patefaceret, quanquam nec ipse etiam Carolus dum Romæ fuit cuiquam vnquam obiecit, si moderatione adhibita omniũ generum cibis lautis, vino etiam ad sobrietatis regulam vteretur.

Et corpus castigabat, verba illa S. Pauli Apostoli ponderans: Ne cum alijs prædicauerim,

ipse

ipse reprobus efficiar: quamuis si quis recte consideret, multis rationibus probabilibus illis quidem adduci potuisset, vt quem socium multorum laborum, & praeclarissimarum rerum, quas gerebat nobilissima eius anima, habuerat et nunquam, aut perrarò rebelle expertus fuerat, minus dure tractaret: medicorum etiam monita audiens, & valetudini consulens. Sed sancta Dei Ecclesia mira varietate virtutū ornata, hoc indulgentissimo saeculo, tali sobrietatis, & castigationis corporis exemplo fortasse indigebat. huiusmodi stimulo plerique nostrum, vt tantae molliciei, tantarumque delitiarum, quibus diffluimus, & inertes ad res caelestes contemplandas efficimur, indigebamus. Et visitandos Episcopos, & cathedrales Ecclesias vtile admodum Ecclesiae Dei censuit, hortatus saepe Pium, & Gregorium Pontifices, vt Visitatores mitterentur. Ipse visitandi munus non recusauit. Bergomum. Brixiam. Cremonam. partem etiam regionis Heluetiorum visitauit magno cum animarum fructu. pietatis, diligentiae exempla dedit plurima. Inde congregatio Cardinalium, qui Episcoporum causas componere, qui discordias omnes è cleris tollere,

lere, qui Dei cultum interiorem, & exteriorem tueri & propagare nititur, instituta fuit. Frater Franciscus Panigarola, & Pater Achylles Societatis Iesu mira de illius ieiunijs, & de perpetuis laboribus, deq; admiratione, quam Rethi, et Heluetij cœperant sanctitatis huius viri mihi dixerunt. Fuit etiam de illa visitatione, quam proximo anno fecerat pulcher conscriptus libellus. Et sacris peregrinationibus vir Dei delectabatur, & ad sanctum linteum venerandum, quo Saluatoris nostri mortui corpus inuolutum est, Taurinum non semel pedibus etiam aliquando iter agens, profectus est. Sed & illa sancta itinera, & extremum illud, quod vir Dei Carolus morti proximus susceperat, vt sacrosancta Dei mysteria in monte Varallo meditaretur, et sanctas meditationes, quibus antequam ex hoc misero sæculo migraret, cum Angelis versari incœperat, non defuerunt qui memoria commendarent, et narrarent pijs quibusdam epistolis, & libellis. Et cum forti, et constanti animo, febri etiam correptus, mortem minime extimescens, pijs operibus intentus, de salute animarum sollicitus pastorali vsque ad

vltimam horam munere fungeretur, Sanctum Missæ sacrificium celebrans, canonicas horas recitans, lytanias cantans, familiares suos, nautas etiam, à quibus quibusdam in lembis vehebatur, in Christianæ pietatis rudimentis, languente etiam corpore instituens. Et Mediolanum cum calendis Nouembris rediisset ferè semiuiuus, antequam medicum ad se admitteret genuflexus forti animo in oratorio cum familiaribus suis longam orationem habuit. Cumq; in lecto decubuisset, vt medicis, qui illum versari in non minimo vitæ periculo affirmabant, obediret, eundem lectum ornandũ iussit imaginibus sacris, in quibus Christi mysteria fuerant depicta, memoria in primis sacri sepulchri Domini nostri Iesu Christi. In ea cogitatione attentissime defixus, cum Ecclesiasticis sacramentis pie susceptis, ad extremum illud certamen se optime armasset, placide in Domino obdormiuit.

Narrem, quæ optimi Pastoris, & Cardinalis amplissimi mortem sunt consecuta? longissima futura esset scriptio. Commemorabo quædam, quæ ad honorem Dei maxime pertinent, & ad excitandos eos in quorum ma-

nus libellus hic noster perueniet, ad varias virtutes. Hæ audiebantur voces. Recens hic Ambrosius in cœlum vocatus est. Non eramus nos digni pastore tanto. Solatio maximo destituti sumus. Ea quæ de Athanasio scripta sunt, in hunc virum conueniunt, vt quamuis quàm plurimos annos post Beatum Marcum Alexandriæ in Episcopatu successerit, si virtutes considerentur, illi proxime successisse, quēpiam iudicare posse. Ita quamuis Carolus mille amplius post annos in Ecclesia Mediolanensi Ambrosio successerit, proxime tamen successisse, si imitationis ratio habeatur, quispiam dixerit. Nam Ambrosius nobilibus ortus parentibus, parentum nobilitatem, Christiana contentus, non magnifecit: Ita Carolus. Satyri fratris mortem modestissime tulit: sic Carolus Friderici fratris. liberalibus artibus instructus, et sacris literis deditus docendi studio incredibiliter est delectatus: eodem studio sacrarum literarum inflammatus Borromeus, cuius vitam scribimus. Mille insidiæ à Iustina, & ab alijs scelestis hominibus illi structæ. Sæuientium in sanctum virū miserabiles exitus; Eadem Carolo contigerūt,

qui ferreis globulis iniectis lædi minime potuit. Eius tempore hymni, antiphonæ cani cœpti sunt: Borromei tempore, sæuiente etiam pestilentia, diuersarum vocum concentus per totū Mediolanum audiebantur. Potentes viros Ecclesiasticæ disciplinæ tuendæ causa excommunicauit; Idem non extimuit facere Carolus. Sanctorum Geruasij, & Protasij corpora transtulit. Hic Simpliciani, Sisinij, & aliorum. In maxima sanctitatis opinione apud exteros fuit. In magna etiam Borromeus. Plurimæ Regum ad Ambrosium litteræ: Multæ etiam ad Carolum Hispaniæ, Galliæ, & Polloniæ Regum. Etenim ne hoc silentio prætereamus. Carolum Emanuel Philibertus Dux Sabaudiæ Clarissimus tanti fecit, vt filio parentis loco esse voluerit. Illum Henricus Galliæ Rex Christianissimus cum in Galliam rediret, ad se adeuntem humanissimè excepit, eiusq; saluberrimis sermonibus magnopere est delectatus. Illum Philippus Rex Catholicus summo in honore habuit. Illius virtutes Stephanus Rex Poloniæ ita est admiratus, vt cum Andream fratris filium adolescentem magnis animi, & corporis ornamentis

mentis præditum, qui nunc Cardinalis est, Romam mitteret, Mediolanum prius diuertere iusserit, vt Caroli disciplina, & paternis cohortationibus instructior Romam iret. Et hunc quidem adolescentem præstanti ingenio, & religione Carolus mirifice dilexit, cumq; vicissim Andreas, vt parentem obseruauit, nec alio, quàm patris nomine postea appellauit. Sed vt ad institutam comparationem redeamus. Ieiunia Ambrosij crebra, & vigiliæ: Plurimis Carolus ieiunijs deditus. Orandi assiduitas; & Carolus singulis diebus orationẽ cum lectione sacrorum librorum coniungebat. Sollicitudo itidem omnium Ecclesiarum: sollicitus maxime de parochijs, quæ in latissima eius diœcesi sunt. Amor admirabilis erga pauperes; & eleemosinas Borromeus libenter distribuit. Alienatio prædiorum eorum causa; & hic vendidit suppellectilem omnem, vestes etiam suas pestilentiæ tempore, vt succurreret pauperibus. Paupertatis itidem studium: Et Carolus dum in suo cubiculo oraret, aut sacræ lectioni incumberet, vnica veste contentus, & ea quidem vilissima, hyeme, & æstate vtebatur. Idem Ambrosius peccata

alio-

aliorum acerbißime flere consueuerat: & hic gregis sui peccata lugere non desinebat, luxum maxime. Dignitatis Ecclesiasticæ studiosus, clericos à laicis in choro distinxit, & auctoritatem Ecclesiasticam defendit Carolus. Mortem suam prædixit. Eucharistiam paulo ante quàm è uita decederet suscepit. Dum ad sepulturam deferebatur dæmoniacorum clamores plurimi auditi. eiusdem corpus omnes tangebant. omnium ordinum homines ad sepulchrum ipsum deducebant, & hæc omnia Carolo diuino beneficio contingerunt. Virtutes, quæ in Ambrosio fuerant (vt vno verbo dicam) in Carolo Borromeo mille amplius post annos, renouasse Dominum Deum qui hanc nostram scriptionem legerit, et qui libellos varios, qui de ipso conscripti sunt, euoluerint, facilius intelligent. Mirabilis est Dominus in sanctis suis. Mirabilia sunt opera eius. prædicanda dona eius.

Imitator hic egregius Ambrosij, qui nouus Ambrosius nominatus est Carolus testamento suppellectilem suam, & non magnam pecuniæ summam, quæ in œconomi manu eo tempore fuerat pauperibus Mediolani, qui in

magno illo hoſpitali pie ſuſtentantur, reliquit, nulla conſanguineorum ſuorum ratione, aut mentione habita, quandoquidem illos diuites valde, opulentos potius eſſe optime noſceret. Pauperibus, hoc eſt Chriſto, cuius membra ſunt pauperes, à quo maximis theſauris fuerat ditatus, cui animam ſuam dicauerat, ſuppellectilem ſuam omniaq́, quæ ſibi reliqua erant reſtituenda cenſuit, et ſapienter vt omnia. Vt mercaturam laudabiliſſimam quam ſanctus celebrat Chryſoſtomus, in ſuæ vitæ exitu exerceret. Mercaturam ſanctus ille vir appellat eleemoſinam, quam Sanctus Spiritus interdum ſanctam fænerationem nominauit, cum ſcriptum ſit. Qui miſeretur pauperi fæneratur Deo.

Et vir optimus, & amicitiæ cultor egregius, qui me in amicorum ſuorum numero pro ſua humanitate ante viginti duos annos collocauerat, neſcio an me excitauit, an magno honore affecit. dicam vtrunq;, & ad paſtorales omnes virtutes me inflammauit, & maximo me affecit honore, cum imaginem ſancti Ambroſij, quem ſibi imitandum propoſuerat, et ad cuius ſcripta aſſidue legenda me ſæpe fuerat hor-

hortatus, mihi testamento reliquit. quo donô, nihil mihi in mea vita iucundius futurum est. Erit mihi imago illa pulcherrime depicta stimulus perpetuus ad pastorales, & eximias illas virtutes, quæ in sanctissimo viro Ambrosio, & eius imitatore Carolo fuerunt, imitandas. Amicitiæ leges si quis alius seruauit, seruauit ipse cum libere monuerit amicos, si quando illos monitione indigere animaduertit. Et religiosorum familiaritate delectatus est plurimum, eorumq; consilijs sæpe vtebatur. Franciscum Adornum Societatis Iesu plurimi fecit, qui cum in extremo vitæ curriculo per dies plurimos, quo tempore in Monte Varallo meditationibus se totum tradiderat Carolus, ab cuius latere nunquam discesserit: res admirandas de eximijs virtutibus, quas in postrema vitæ suæ parte ostendit Carolus, narrauit, et scripsit. Et Francisci Panigarolæ doctrina, et facundia delectabatur, illũq; in visitationibus sæpe comitem habere consueuerat. Et plurimi erant qui libentissime pastorem suũ sequerentur, nullosq; labores subterfugerent, vt eius iussis etiam cum vitæ periculo obtemperarent. Ludouicus Moneta clericus Mediolanensis

diolanensis vir egregia fide, & præstanti pietate Carolo in primis charus fuerat, ipso comite in itineribus vtebatur maxime, eius etiã consilio multis in rebus vtebatur. Sed inter complures præstantes viros, quorum fideli opera in Ecclesia Mediolanensi gubernanda, & Ecclesiasticis negotijs tractandis, diu, multumq́; est vsus, duo in primis fuerunt non solum doctrina, religione, prudentia, sed Episcopali etiã dignitate, quam postea consecuti sunt in Ecclesia Dei illustres Joannes Baptista Castellius Bononiensis excellens iuris consultus, qui factus à Gregorio XIII. Episcopus Ariminen. demum cum eius, & Apostolicæ sedis nuntium apud Christianissimum Regem ageret magno bonorum dolore in Gallia est mortuus. Et Cæsar Specianus, qui Romæ Caroli nomine apud summos Pontifices res grauissimas administrauit, & anno superiore ab eodem Gregorio Nouariæ datus est Episcopus. Nam Petrum Galesinium egregie eruditum, et eloquentem hominem, aliosq́; quàm plurimos Caroli Cardinalis administros, et alumnos commemorare longum est. Quod lacrymis vniuersus Clerus, omnes nobiles viri, totusq́; Me-

diolanensis populus Caroli funus prosecutus sit, scripserunt multi. Mœroris tot, tamq; varia signa apparuerunt, vt neq; uerbis, neq; literis exprimi posse videantur. Ad eius sepulchrum, quod è regione altaris maioris ad primos gradus chori, sibi ædificandum sine vlla pompa constituerat, innumerabiles mortales confluxerunt, confluxisse etiam multos post dies accepimus. Et non paucos reperiemus, qui admirabiles Caroli virtutes considerantes, contemptum rerum humanarum cum admiranda charitate, et assiduo cum Deo colloquio coniunctum, & cum frequenti sanctissimæ Eucharistiæ vsu, & mansuetudinem eximiam, & maximam humilitatem, ob Angelicas virtutes, quibus Carolus fuerat conspicuus, iam in cœlum euolasse pro certo habeant. Putent etiam fore, ita Deo, cui arcana omnia notissima sunt, disponente, vt Carolus aliquando Ecclesiæ decreto in sanctorum numerum adscribatur.

Et Gregorius XIII. iudicio præstantissimo, et eximijs virtutibus præditus, accepto de eius morte nuntio, in Consistorio de excellentibus Cardinalis tanti, qui magum sacrosancto Collegio

legio ornamentum attulerat, & pro sancta Ecclesia, proq; amore Dei labores varios pertulerat, virtutibus, sermonem habuit, magnũ, & iustum dolorem suum Cardinalibus exposuit. A quo Pontifice Gregorio, & à Pio V. qui in Pontificatu illum præcesserat vnice dilectus est, & testimonijs varijs, tum in Consistorio, tum in multis sermonibus fuit celebratus. Et Roma tota, quæ virum Dei venerabatur, & vt lumen militantis Ecclesiæ agnoscebat, et suspiciebat, Carolum luxit, et lugent illum adhuc plurimi. In luctu hac ratione se ipsos consolantes, quòd in cœlestem illam patriam ante Regem Regum Dominum Deũ, cuius imperio totus regitur Mundus, admissus, Christianæ Reip. cui exemplo, et laboribus consuluit, precibus aßiduis prodesse non desinit, et quando eius exemplo meliores non pauci efficiuntur, disciplina etiam Ecclesiastica scriptionibus suis crescit; nobis dubium minime esse debet, quod vberrimos laborum suorum fructus capiet in illa sempiterna beatitudine vir sanctus, Deo iusto iudice meritis præmia cumulatißime reddente, quæ nemo cogitare, ne dum explicare potest.

Eius exequias celebrauit Nicolaus Cardinalis Cremonensis, qui mirifico amore Borromeũ diligebat, ita vt sacrum faciens lacrymas continere sæpe non potuerit, iacturam, quam fecit optimi, & egregij pastoris de patria sua optime meriti, considerans. Attigit annum quadragesimum septimum satis longam vitam duxit, si plurimarum virtutum exempla, quæ reliquit consideremus; admodum breuem si ad commoda, quæ Ecclesiæ Dei afferebat vitæ exemplo, & pluribus laboribus suis animum intendamus, vt vir Dei diutius præmio sibi debito, cœlesti illa patria careret, noluit Dominus. Qui sit benedictus in sæcula.

Hanc de Cardinalis Borromei vita scriptionem meam Antoni Candinalis, Gulielmo Cardinali Sirleto, quem patrem iudicij agnoueram, et Borromei memoriam colentem valde eiusq; eximias virtutes libenter celebrantem, tradideram: susceperat prompto animo scriptionem legendam, considerandam, emendandam, si qua ei emendatione opus esse videretur. Cum autem pridie quàm ex hac vita Sirletus migraret ad illum in lecto decumbentem accessissem, læto admodum vultu me

aspiciens, inquit. Nihil opportunius contingere poterat mihi, quam illum, quem de sanctissimi Cardinalis Borromei vita libellum scripsisti, mihi legendum dederas, tibi meis manibus restituere. Addiderat quædam, nonnulla etiam detraxerat, quædam correxerat amanter, & prudenter, vt solitus erat. Munus tuum (addidit) sepulchrale fuit mihi acceptissimum: diuina prouidentia factum crediderim, vt in vltimo huius vitæ actu, uirtutes Borromei, eius in primis uitæ contẽptus, & animi in minime formidanda morte celsitudo, quem unice dilexi, & magna obseruantia sum prosecutus, mihi proponerentur, ut alacrius ad patriam illam communem nostram tenderem. faxit Deus misericordiæ parens, ut ego, & tu aliquando in cœlesti illa patria Carolum nostrum uideamus, ibiq; uere in Domino coniuncti, perpetua fœlicitate perfruamur. Ipse molliter nimium hæc audiens: uix uerbum proferre poteram, lacrymas etiam non continui: sed quod magis reprehendendum est, hæc recordans interdum adhuc lugeo. Quid hoc est? Homo in disciplina Sirleti parum exercitatus imitator malus tanti magistri, quem suspiciebã. Senex,

cani-

caniciei, quæ certissima aduenientis mortis, et non multum distantis nuntia est, oblitus meæ; verborum quæ apud sanctum Apostolum Paulum legeram, parum memor, contristor de dormiente quasi spem non habeam, lugeo è custodia vocatum à Domino, seruum bonum ab exilio profectum in patriam, ex huius peregrinationis fluctibus in portum deductum, ciuem beatæ Hierusalem factũ, frui sanctissimæ Trinitatis aspectu, et societate Angelorum. Cohibui me tandem, mi Carafa Cardinalis optime, tuo etiam exemplo, sic me ipsum alloquens. Mortuum in Domino, atq; ob id beatum lugemus? cur non gaudeamus potius? sacro Collegio hic erat ornamento? de cœlo precibus suis erit subsidio. Vicario Christi seruiebat fideliter? nunc seruit Domino Dominorum, eoq; fruitur. Commoda afferebat Ecclesiæ militanti laboribus, et vigilijs suis, nunc in Ecclesia triumphanti victoriæ, quam de se ipso, et de perennibus inimicis nostris retulit (vt æquum fuerat) fructus percipit. Ne causa nostra doleamus nimis, eijciamus molliciem animi, gaudeamus potius migratione amici, & de vtroq; nostrum, de omnibus potius, qui eius

con-

consuetudine vsi sunt, benemeriti. Iusta persoluimus (vt debuimus) laudationi, quæ in funere est habita interfuimus. Quid restat, nisi vt ad eandem patriam aspiremus, ad quam ipse (vt credimus) iam peruenit. subsidia, quæ nobis est pollicitus precum suarum apud bonorum omnium largitorem Deum in huius vitæ periculis tam varijs, et magnis expectemus, memores documentorum, quæ nobis reliquit; memoriam amici veri tanti Cardinalis ex animo nunquam excidere patiamur nostro. Tu qui tanto magistro es vsus in sanctis Græcorum patrum libris potissimum perlegendis, & eius consuetudine plurimos annos te ad maximarum virtutum, quibus ipse præstabat, perpetuã imitationem effinxisti, recordatione Cardinalis Sirleti valde semper delectaberis, ego vero, et delectabor, & illum veluti exemplar semper habebo ante oculos. Multiplex rerum humanarum & diuinarum scientia cum admirabili humilitate coniuncta. Historiæ Ecclesiasticæ admiranda cognitio cum perpetuo communicandi studio. Sermo grauis, & eruditus, lepore, & charitate Christiana conditus. Patientia summa in miserorum querelis audiendis.

dis. studium in subueniendo oppressis assiduũ. Mirum in dissimulandis, excusandis, minuendis aliorum erratis. Rerum externarum, diuitiarum in primis, & inanis gloriæ contemptus. Lenitas animi amabilissima. Cautio valde probanda, ne domestici eius illi dominarentur. In consanguineis suis minime diuitibus ditandis, digna Cardinali, et Episcopo moderatio. Orandi studium cum gratiarum ad Deum actione quotidianum. Hilaritas à puritate consciẽtiæ profecta. Hæc omnia animo infixa sunt meo. hæc semper libentissime commemorabo. ad tantarum ipse virtutum imitationẽ, studia mea, cogitationes meas semper dirigã. Iacturam magnam, quam anno vno collegium sacrum Cardinalium fecit (vt alios omittamus) duorum in primis Cardinalium Borromei, & Sirleti sarciet Dominus Deus, pietate, diligentia, industria Cardinalium, qui viuunt, quos sanctissimis suis donis in dies magis ditat, & pro sua benignitate ditabit.

FINIS.

EPISCOPVS,

AB AVGVSTINO VALERIO,

EPISCOPO VERONÆ,

DESCRIPTVS.

Acceſſit

ISIDORI PELVSIOTÆ

EPISTOLA,

Breuis illa quidem, at plena officijs curæ epiſcopalis,

A PETRO GALESINIO,

Protonotario Apoſtolico, conuerſa.

VERONÆ, M D LXXXVI.

Apud Hieronymum Diſcipulum,

CAROLO

CARDINALI S. PRAXEDIS,

ARCHIEPISCOPO MEDIOLANI,

EPISCOPALIVM VIRTVTVM LAVDE

FLORENTISSIMO,

OB EIVS RELIGIOSAM, PIAM, ET ADMIRANDAM
IN PASTORALIS MVNERIS SOLLICITVDINE
PROGRESSIONEM,

LIBRVM HVNC,

EX SVMMA AVGVSTINI VALERII, EPISCOPI VERONAE,
VOLVNTATE SINGVLARISQ. OBSERVANTIAE TESTI-
FICANDAE STVDIO,

PETRVS GALESINIVS,

PROTONOTARIVS APOSTOLICVS,

PERPETVO DICAVIT.

CAROLO
AMPLISS. CARDINALI
S. PRAXEDIS,
ARCHIEPISCOPO MEDIOLANI,
PETRVS GALESINIVS,
PROTONOTARIVS APOSTOLICVS,
S. D.

PISCOPI forma, ab Augustino Valerio, egregia virtute Episcopo, hoc libro descripta, typisq. Mediolanensibus euulgata, in tuo nomine apparet. Cui ego Isidori Pelusiotæ, religiosi monachi, viriq. ad diuinam virtutem eruditi, epistolam adiungendam censui: quæ, a me latine reddita, breuis sane est, plena tamen episcopalium officiorum. Hoc igitur in volumine, exiguo illo quidem, at amplitudine tua certe digno, tamquam in speculo, contempleris licet veram, solidamq. eam Episcopi imaginem: quam beati Pauli Apostoli, Deo coniunctissimi, monimentis consignatam, & in sanctissimis viris, pastoralium laudum celebritate claris, impres-

pressam, tu hoc summo reip. Christianæ tempore non solum isto egregio animo tuo iam pridem conceperas; sed maximis vigilijs, perenniq. labore quotidie studes, omni vitæ religione, morum castitate, & pie sancteq. factis tuis exprimere. Id autem pro regni Christi propagatione, proq. Ecclesiæ catholicæ splendore sicut diuine agis; ita, cum iam initia hæc præclare ieceris, magna cum testificatione cælestium virtutum tuarum, non solum in ijs insiste; sed sic progredere perpetuo, vt, quod facis, in sancte agendo ipse tibi præscribas nullos progressionum fines. Ego verò, incredibili isto religiosæ mentis tuæ ardore in dies vehementius inflammatus, illud conabor, in omnesq. partes enitar, vt PASTORALES LIBROS, qui in magnis & latinorum, & græcorum patrum voluminibus continentur, quàm primum, vt diligentissime possum, perbelle contexam: quò cumulatius ipse habeas, vnde ornamenta sumas, quibus plane excolas germanam istam, quam egregijs institutis, atque exemplis imitaris, sanctissimi, religiosissimiq. episcopi effigiem. Non committam tamē vllo pacto, vt illis non hunc præterea, vere aureum librum, semper adiungam: præsertim cum in eo maximus illarum partium splendor eluceat, in quibus perpetuus esse debet episcopalis officij cursus. Vale patrone optime.

CAROLO
AMPLISS. CARDINALI
S. PRAXEDIS,
ARCHIEPISCOPO MEDIOLANI,
AVGVSTINVS VALERIVS,
VERONAE EPISCOPVS
S. P. D.

PISCOPVM depinxi, aut potius delineaui: cuius perfecta, & absoluta forma apud Deum in cælis est; quæ in terris eluxit, cum princeps pastorum, virtutum omnium exemplar, CHRISTVS Dominus in terris visus, & cum hominibus conuersatus est. Eandem ab initio nascentis Ecclesiæ, legati eius propagatores Euangelij, optimi magistri, diligentissimi imitatores, sancti Apostoli expresserunt, vt CHRISTI sponsa stabiliretur, & ornaretur; omnium autem maxime, beatissimi Apostolorum principes, Petrus & Paulus, in quibus Episcopales omnes virtutes eluxerunt. Multorum annorum spacio, maximo cum animarum detrimento, & cum piorum hominum dolore, huiusmodi figura penè latuit. Adulta iam Ecclesia, consenescente Mundo, hac iam decrepita sæculi ætate, pulcherrimæ formæ, æternus Pastor, CHRISTVS, vt imminentibus periculis, & varijs calamitatibus populi sui consuleret, mirabile desiderium in animis multorum excitauit.

citauit. Sanctus Spiritus in Concilio Tridentino, & in permultis alijs, eandem figuram proposuit. Tu vir desideriorum, figura Episcopi, ex beato Paulo deprompta, te valde dixisti delectari; eam describebas. indicabas etiam, tibi gratum fore, si tibi quispiam illam describeret. Cum autem ad perfectam formam, quam quærimus, optimorum virorum iudicio, proxime accedas, vt pene iam in te vno expressam illam videamus; hanc, quam descripsi, sæpe inspicito; vt eam adhuc magis exprimas, & tua expressione, & exemplo, plerique nostrum excitati, qui inde longe absumus, ad eam propius accedamus. Vale.

VID ago? formam Episcopi, quam verbo & exemplo expressit Christus Princeps Episcoporum, & sancti Apostoli retulerunt, conor ipse inuestigare, et conor ipse oratione exprimere? Ipse suscipio rem tantam, quantam non modo facultate consequi, difficile est; sed vix potest quispiam cogitatione complecti. Magnum & arduum opus aggredior, non nego: sed nihil est difficile quærenti gloriam Dei. Ego hac mea delineatione neminem doceo, me ipse hac ratione accuso, me ipse excito, me ipse instruo. Sed iam, vnde necesse est, sumatur exordium: et dicatur de origine Episcopatus aliquid.

Misericors, & miserator Dominus pro sua clementia humanum genus, primorum parentum inobedientia, et Sathanæ astutia, a beata patria, ad quam creatum fuerat, eiectum, & omnibus bonis spoliatum in pristinam dignitatem restituere, & ad cælestis patriæ fruitionem iterum inuitare cum statuisset,

vt Diuinæ iustitiæ satisfieret, misit vnigenitum filium suum, qui exinaniret semetipsum, formam serui accipiens; et humilitatis, obedientiæ, charitatis, & aliarum virtutum exempla exhiberet; & quæ in cælo, quæq. in terris sunt, admirabili sapientia pacificaret: Pontifex verus; qui sciens compati infirmitatibus humanis, exemplo & verbo gregem suum pasceret; & pro ouibus, quæ perierant, animam poneret; easq. preciosissimo suo sanguine redimeret; neque cessaret, vt non cessat adhuc, interpellare pro populo, pro animabus, quas ipse redemit; quæ ne perirent, neue communis hostis Sathanæ fallacijs deceptæ, Crucis vexillum deserentes, præcipites in varias miserias, & calamitates ruerent, idem æternus Pastor, Dei filius, Saluator noster, gregem suum non deserens, legatos, seruos, pastores, & speculatores suo loco suffecit, qui suas vices gererent; & Dei voluntatem, legatione fungentes, liberè explicarent; vitam æternam credentibus, & fidem opere præstantibus, annunciarent; insidias acerrimorum inimicorum, quibus genus humanum oppugnatur, aperirent; propositisq. pœnis Inferni, homines a peccatis deter-

re-

rerent. Elegit seruos, ac ministros, qui Dei præcepta seruantes, alios ad eadem seruanda impellerent; eius sponsæ, sanctæ matri Ecclesiæ, quam eximio amore diligit, ministrarent; omnia pericula adirent; ignominias, calumnias, opprobria, carceres, exilia, tormenta, mortem etiam ipsam, vt animas Christo lucrarentur, non recusarent. Misit Pastores, vt pascerent gregem concionibus, pascerent familiaribus sermonibus, pascerent exemplo & sanctitate; sanctissima Sacramenta, salutares medicinas, ad sanandas, sustentandas, & corroborandas animas exhiberent; deinde, si opus esset, Principem Pastorum imitati, animas pro ouibus ipsius ponerent. Eosdem Speculatores posuit, qui eius gregem a lupis defenderent; animas a Sathanæ tyrannide, a fallacissimis Mundi consilijs, a perniciosa natura lena, voluptate, auerterent. Atque inde in Ecclesia Dei, vsitata illa nomina orta sunt, vt sint, qui appellentur, pro Christo legatione fungentes, serui Christi, Pastores, Speculatores, Episcopi, qui ijdem patres, magistri, et medici populorum nominarentur. quorum Episcoporum sollicitudo, parochorum,

quibus hæc eadem nomina ex parte conueniunt, cura, et diligentia adiuuatur. Et quamuis qui legatione pro Christo funguntur, Christo etiam seruiant, vt Domino, & suæ legationis auctori; & qui seruiunt Christo, oues Christi, populum Dei, pascunt; et cum pascant, interdum cibos ad nutriendum, interdum medicamenta ad sanandum adhibent; & quia in eo paternam charitatem præ se ferunt, & veluti magistri filios ac discipulos erudiunt suos; ex eo etiam fit, vt patres, medici, et magistri merito appellentur; cumq. hæc omnia præstent episcopalis muneris officio, cuius est, ea semper explorare, quæ populis prodesse poßint, ita vt hæc singula nomina, virtute in singulis contineantur: tamen, vt breuitati, quæ si cum perspicuitate coniungatur, admodum amabilis est, studeamus; formam, siue speciem legati, formam serui Christi, formam boni pastoris, patris, medici, et magistri populorum, formam perfecti Episcopi, separatim, si placet, proponamus.

Legationis munus est valde nobile, quandoquidem qui legati mittuntur, fidei, probitatis, atque etiam prudentiæ testimonium ab il-

lis

lis videntur consequi, a quibus eis legationes sunt demandatæ: et quo a potentioribus Principibus missi sunt, eo nobiliores legationes existimantur: cuius muneris tanta est præstantia, vt Legati, aures, oculi, os Principum, appellentur. In omnibus autem legationibus considerari hi loci solent. Qui mittatur: a quo mittatur: ad quos: & quo tempore. Homo, cinis, puluis, mortalis, multis peccatis contaminatus, varijs vitæ periculis expositus, infirmum animal, ad tantam dignitatem euehitur, vt legatus fiat Dei, Patris illius cælestis, cæli & terræ Domini; fiat nuncius verbi æterni, immensæ illius sapientiæ Iesu Christi. Homo, inquam, humi stratus; fit interpres Spiritus sancti, & doctrinæ, quam sponsæ Ecclesiæ, cui semper assistit, ille suggerit. Creatura fit oculus Creatoris, fit os sanctissimæ Trinitatis. Legationem vero, quam describimus, quis instituit? Cæli & terræ fabricator, rerum vniuersitatis pater, & conseruator, bonarum rerum omnium auctor, et magister, princeps pacis, largitor quietis Deus; qui potest omnia, qui scit omnia, cuius voluntate aut permissu fiunt omnia; Rex Angelorum, cælestis ecclesiasticæ

ſiaſticæ Hierarchiæ moderator, et rector. Ad quos autem inſtituta eſt hæc tam nobilis,tamq. admiranda legatio? Ad imaginem Dei, ad animas ad æternitatem creatas, precioſiſſimo Chriſti ſanguine redemptas, ad Sathanæ tyrannide oppreſſos homines, ad peccatores, ad proprios inimicos, legatio inſtituitur. Res mirabilis, ſummum Diuinæ clementiæ teſtimonium. Huius eximiæ legationis, cuius ſcopus eſt, vt ſedes Angelorum impleantur, vt infœlix animal homo, dignitatem, quam proprijs peccatis amiſerat, recuperet, & perpetua beatitudine fruatur, multæ ſunt partes, quæ in ſacris libris expreſſæ ſunt: ſed ad ſex potiſſimum capita, vt magis memoriæ imprimantur, redigi poſſunt, quæ primum ſanctiſſimæ Trinitatis legatus, Chriſtus Dominus, Redemptor noſter tractauit; tractauerunt deinde ad eius imitationem ſancti Apoſtoli: hoc autem tempore diligentiſſime ſunt explicanda, quia Mundus iam conſenuit, quia maxime furit Sathanas, ſceleſtam nouitatem, multarum calamitatum altricem, diſſeminans, quia iam innumerabilibus peccatis hoc miſerum ſæculum quàm maxime laborat. Inde perſpici

poteſt,

poteſt, qualem eſſe deceat legatum ſanctiſsimæ Trinitatis; quanta humilitate, quanta temperantia, quanta charitate, quanta ſanctitate præditum; de pace cum Deo, non cum Regibus ſæculi, multarum rerum egentibus, tractantem; non de conſeruatione, aut recuperatione libertatis humanæ, & de commodis huius vitæ, ſed de cæleſti poſſeſsione, et de æterna gloria agentem; idem denique munus, quod Chriſtus homo in terra obiuit, obeuntem. Ad illum ſanè pertinet, honorem Chriſti, a quo miſſus eſt, proponere; ſanctiſsimam, quam ipſe ſanguine ſuo inſtituit, & confirmauit, religionem tueri; ſceleſtos Sathanæ conatus, & hoſtiles impetus aperire, et retardare; illecebras voluptatum coercendi viam commoſtrare; libere loqui; ac ne mortem quidem pro tuenda gloria illius, pro quo legatione fungitur, formidare. Quod ſi quis ſine Vicarij Ieſu Chriſti, Romani Pontificis auctoritate, & iuſſu, tam nobilem legationem ſibi arrogans, nec miſſus ad prædicandum proſiliret, et in aliqua earum rerum, quas commemorauimus, deeſſet, ementitæ legationis merito poſſet accuſari, & grauiſsimis pœnis condemnari. Romanum

enim

enim Pontificem, vt Episcopum Episcoporum, hæredem Apostolorum, successione Petrum, et unctione veluti Christum agnoscit Ecclesia; a quo, tanquam a capite, omnes legitimæ legationes, & omnia munera in Ecclesia Dei proficiscuntur; ceteri in partem solicitudinis vocantur. Romanus vero Pontifex, est Pontifex summus, in plenitudinem potestatis uocatus. quod etiam veteri lege adumbratum scimus, in qua legimus Dominum Moysi, ita præcepisse: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint, ac magistri: & auferam de Spiritu tuo, tradamq. eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Populus Christianus ouile vnum est; oues omnes vni concessæ à Christo sunt, vni creditæ, Petro nimirum; vt qui singulorum gregum curam suscepturi sunt, à Principe pastorum legari, et eius nutum ac imperium reuereri, maiestatemq. conseruare debeant. Eius igitur, qui eam sedem tenet, voluntatem, atque authoritatem Episcopus, vt fidelis legatus, sequi debet. Cuius legationis hi sunt præscripti termini, vt nihil vnquam dicat, quod a tantæ

lega-

legationis munere alienum ſit, aut ab ea doctrina, quam Chriſti ſponſa, ſancta mater Eccleſia profitetur. Eum autem in dicendo modum teneat, vt fucum orationis, omnemq. oſtentationem fugiat. Hæc autem legato Chriſti ſunt propoſita legationis capita, quæ temperato & graui dicendi genere, ita exponet: Hæc Rex Regum, Dominus dominantium, qui vos in ſeruos ſuos dignatur aſſumere, iuſſit, vt vobis annuntiem, ſempiternas illas pœnas, quibus genus humanum erat obnoxium, Dei clementia eſſe ſublatas; veniam vobis datam peccatorum; ſanctificatos vos eſſe, redemptos precioſiſſimo ſanguine agni immaculati Chriſti; paratam uobis eſſe cælorum hæreditatem; Chriſtum Deum, vos fratrum loco habere; iam uos Deum patrem poſſe appellare; ſocios futuros uos Angelorum; Spiritus ſancti participes; beatitudinis cæleſtis, & gloriæ poſſeſſores: hac legatione, hæc bona omnibus, qui Deum amauerint, qui Sathanam auerſati fuerint, offeruntur. Ad quæ confirmanda, graui admodum oratione, uerba Chriſti, pro quo legatione fungitur, quibus ſumma totius legationis comprehenditur, ponderare, atque

ita Christum, illos alloquentem facere, poterit; quia magnam uim solet habere, hac utens forma dicendi. Christi Dei filij, humani generis Redemptoris, magistri veri, vestræ salutis cupidissimi, hæc sunt verba: ea vestris in animis imprimite, vobis ipsi consulite. Qui ex Deo est, verba Dei audit: Non potestis duobus domini seruire, Deo, & Mammonæ. Qui diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat Crucem suam; et sequatur me. Vigilate, quia nescitis diem, neque horam. Sanctus Paulus nobilissimus Christi legatus, qui sermonibus, & epistolis etiam legatione pro eodem Rege nostro functus est, vt alios nunc omittamus, ea legationis capita grauiter admodum explicauit, cum primum dixit: Sine fide fieri non posse, vt quis placeat Deo, fidem fieri ex auditu: deinde, cum alibi dixit, explicans vim verbi Dei, illud esse penetrabilius omni gladio ancipiti: &, cum multifariam, multisq. modis olim locutum esse Dominum in Prophetis, nouissime autem diebus istis in filio; quasi diceret Sanctus Apostulus: Cæle-

stem

stem epistolam, quam sanguine suo scripsit Christus, qua ad amorem Dei excitamini, legite fratres: alioquin, nisi eam legeritis, ex Deo non eritis; Deum enim videbimini contemnere, more illorum, qui a sanctæ matris Ecclesiæ gremio diuulsi, eam, cuius lacte enutriti sunt, deserentes, vere Deum patrem appellare nequeunt. Secundam legationis partem explicans, & hortans filios suos, vt vni Domino seruiant, relicto Mammona, his verbis tractat: Estotes imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo, in odorem suauitatis. fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio. Et alio in loco, eandem legationis partem explicans, dicebat: Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis. Atque ad hanc sententiam confirmandam Christi legatus commode dicere poterit; Sathanam esse lupum rapacissimum, qui semper molitur, qua ratione possit, ouem ali-

quam Christi rapere, nec solum lupum, sed etiam serpentem, draconem, & leonem semper circumeuntem, et quærentem, quem deuoret; esse principem latronum, homicidam, mortis auctorem, arrogantiæ magistrum; ad omnia semper scelera incitatorem, humani generis hostem, adulatorem, mendacem; eius habitationem esse peccatum; inde fieri, vt qui eum conculcare desiderat, prius peccata sua conculcet, necesse sit: Sathanæ arma esse pugnas, inimicitias, bella, dissidia, contentiones, flagitia; omnia scelera, Sathanam humano generi quotidie insidias, & laqueos tendere, vt illud in tyrannidem suam redigat, vinci non posse nisi a Christo; astutissimum humani generis hostem ab Imperatore Christo fuisse profligatum; qui Imperator cum desides in militiam suam non admittat, ideo certamen esse necessarium; arma esse orationes, lachrymas, ieiunia, opera pietatis; coronã, non nisi certãtibus, esse propositam. Et quoniam Sathanæ discipulum non improprie nominauerimus Mundum, cuius inconstantiam & vanitatem legatus Christi sanctus Paulus expressit illis verbis: Præterit figura huius Mundi. Legatus, quem describimus,

com-

cõmemorabit ſæpe, gloriã Mundi eſſe, ſicut florem fœni, eſſe fumum, eſſe etiam veluti ſonitum; citiſsime tranſire; nihil in Mundo eſſe ſolidum; Mundum eſſe inexcuſabilem propter Euangelij prædicationem; qua veritas omnibus eſt patefacta, & via cæli, & inferni indicata. Cum vero beatus Paulus tertiam explicaret legationis partem, ita ſcribebat: Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Et alio loco, Finis præcepti eſt charitas de corde puro, et de conſcientia bona, & fide non ficta. quod legationis caput maxime expreſsit admirabile illã charitatis commendatione, cum, enumeratis effectibus fidei, dixit: Si charitatem non habuero, nihil ſum, ſum veluti cymbalum tinniens. quem locum neceſſarium grauiter admodum explicare poterit legatus Chriſti, hoc præſertim tempore, quo verbis, ſermonibus, & libris docere magis ſtudemus, quàm exemplo, & virtutibus. Iteret, eum vere diligere Deum, qui eius ſermones ſeruet, qui ſanctiſsima eius præcepta cuſtodit, qui ſtudet is eſſe, qui haberi cupit; qui ad vitandum periculum ſuperbiæ, negligit haberi, qui eſt: patrem Chriſti, qui idem eſt pater noſter,

ster, cæli & terræ Dominum, diligere sermones eius, non docentes tantum, non disputantes, non pulcherrimos libros scribentes, non ingenium, iudicium, & alia bona, quæ ipse largitus est, ostentantes, sed fidem in vnigenitum filium eius Christum, operibus præstantes. Cum vero quartum legationis caput susceperit explicandum Christi legatus, facillime ostendere poterit, peccatum hominem seruum efficere, cum mentem priuet lumine, voluntatem debilitet, aut captiuam potius efficiat, rationem perturbet, miserum hominem reddat, sit velut putredo animæ, qua paulatim corrumpitur, & qua imago ac similitudo Dei deturpatur: quod quidem fit, cum ille propriæ nobilitatis oblitus, morum similitudine, ex homine fit leo, aut lupus, aliudue immundum animal; cælestis hæreditas amittitur; iterum, quantum in peccatore est, Christus crucifigitur. Infœlicissimum peccati comitatum commemorabit, perpetuam animæ solicitudinem, infamiam. Hunc locum sanctus Paulus egregie tractat, illis verbis: Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors. & alibi: An nescitis, quoniam iniqui Regnum

Dei non possidebunt? Quintam de ferenda Cruce nobilissimam legationis partem expressit, idem S. Apostolus cum dixit: Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes reportetis repromissionem. et alio in loco: Tribulatio, patientiam operatur, patientia spem, spes vero non confundit: & suo exemplo alios hortans, quod magnam vim solet habere, dicebat: Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi Mundus crucifixus est, & ego Mundo. Calumnias, opprobria, carceres, verbera, naufragia constanti animo tulit: eaq. interdum commemorabat, vt salutarem hanc de ferenda Cruce sententiam in animis audientium imprimeret: Omnes, qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patiuntur. In tanta huius vitæ perturbatione, in tanta rerum varietate, & inconstantia, inter tot ministros Sathanæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei inimicos acerrimos, quinta hæc legationis pars est maxime necessaria. Quare sæpe, & pluribus modis, legatum eam tractare oportet, & hortari, vt vnusquisque tollat crucem suam, & sequatur Christum. Crux est, seruire hominibus; crux est, imperare alijs; crux, siquis

siquis recte consideret, adolescentia; crux iuuentus, crux senectus, crux paupertas, crux diuitiæ, crux inscitia, crux doctrina sine humilitate, crux Regnum, crux magistratus Rerum pub. crux maxime Episcopatus. Hac enumeratione facta, dicat Christi legatus, propriam voluntatem abnegandam, suam crucem tollendam, veterem hominem cruci affigendum, molestias huius peregrinationis æquo animo esse ferendas, condiendas charitate, sequendum Christum, quem qui sequitur, non errat; illum esse viam huius nostræ peregrinationis, et terminum viæ; præcipitē ferri, qui aliud quam ipse ostenderit, iter ingreditur. Sextum legationis caput, quod erat, vt vnusquisque uigilaret, exponens Apostolus, verbis illis est vsus: Hora est iam nos de somno surgere, quia propior est nostra salus, quam cum credidimus. quod adhuc magis exprimens, scribens ad Timotheum, dicebat: In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores,

timi-

timidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: & hos deuita; ex eis enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſiderijs, ſemper diſcentes, et nunquam ad ſcientiam peruenientes. Illis etiam verbis ad vigilandum valde incitat: Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet: cum enim dixerint, pax, & ſecuritas, tum repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Ad quam partem pertinent etiam illa verba: State & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Quibus maxime vti debet hac tempeſtate Chriſti legatus, qua, profana nouitate, ſponſam Chriſti perturbare, et populum Dei peſte hæreſum commaculare, ſceleſti & impuri homines non deſinunt. Vnde tot Prouinciæ e gremio matris ſuæ, ſancta videlicet & Apoſtolica ſede, miſerabiliter abſtractæ ſunt. Quotidie nos mori dicet, ſingulos properare ad mortem, latere mortem in inſidijs, ideo aſpirandum ad vitam, moleſtijs vacuam, nullis rebus indigentem; non parce-

re ætati, non parcere diuitibus, non parcere Regibus. Has sex legationis præstantissimæ partes, qui ea, qua decet, grauitate & prudentia tractat, causam communis Domini agit, procurat maxime gloriam Christi, & commodis, ac saluti populi, ad quem est missus, quod est proprium huius Episcopalis legationis; consulit. Illis enim capitibus, ad verbum Dei, & ad salutaria omnia præcepta continentur hortationes; commendationes fidei, spei, charitatis et omnium virtutum Christianarum. De innumerabilibus, quæ in genus humanum cælestis pater Deus contulit, beneficijs, de contemptu mundi, de omnibus, vt vno verbo dicam, quæ ad salutem pertinent animarum, ea capita explicans Christi nuncius, poterit dicere, modo ei soli, a quo missus est, non eis, ad quos mittitur; nec sibi placere studeat: Me miserum, legatum Christi effingo, non præstitæ legationis me accuso. clamaui interdum, sed cessaui. Utinam non placuerim mihi, & non studuerim alijs etiam placere; cum solum Deo placere, mihi, et alijs, qui ad id onus mittuntur, deberet esse propositum. Iam serui Christi formam proponamus.

mus. Is proprie dicitur seruus, ut nomen etiam indicat, qui seruat ea, quæ Dominus iussit; ita vt serui Dei appellandi sint ij, qui iussa Dei exequuntur. Qui autem eius præcepta, qui Decalogum, epitomem omnium rerum agendarum, non seruant, qui Sathanæ ministrant, eius suggestionibus consentiunt, & ad capiendas animas famulatum suum præbent, ij præstantissimo nomine seruorum Dei indigni censentur. quorum seruorum ea est nobilitas, atque præstantia, vt sancta mater Ecclesia, Spiritu sancto edocta, seruire Deo, regnare dixerit. regnant enim et sine metu regnant serui Dei, cum tanta sit Regis Regum benignitas atq; clementia, vt seruos suos amicos nominet; filios, & hæredes cælestis patriæ efficiat. Nobilissimo autem nomine serui Dei imprimis est appellandus ille, qui non solum præceptis diuinis obtemperat, sed consilia etiã Christi sequens, pro eius sponsa, pro sancta Ecclesia, pro animabus, Christo acquirendis, se in omni vita laboraturum est pollicitus. in quo egregias virtutes, et admirabilem perfectionem sanctus requirit Spiritus. Hæ vero sunt propriæ seruorum Dei virtutes, fidelitas,

constantia, diligentia, sed in primis amor, qui exhibetur non solum in seruiendo Domino, sed illis, quos ille charos habet. Fidelitatis & sinceræ virtutis hoc est indicium, cum pro commodis, ac ornamentis illorum, quibus seruiunt serui ipsi, nullum tormentum, ne mortem quidem ipsam, subterfugiunt, & minime ad oculum seruiunt: quorum seruorum paucissimus est numerus. Sanctus vero Paulus, qui eximiam Dei bonitatem agnouerat, pro Christo sibi ferenda omnia, et mortem etiam alacriter oppetendam iudicauit, & se bonum seruum ostendit. Fideles etiam serui fuerunt ceteri omnes Apostoli, & plurimi eorum imitatores, & alij, qui, spretis omnibus huius vitæ commodis, morte contempta, tyrannorum sæuitiam minime formidantes, vt Christum coram hominibus confiterentur, martyrij coronam reportarunt, vltro se cruciatibus omnibus obiecerunt. Cum autem illi, qui est solus Dominus, solus altissimus omnes creaturæ seruiant, ac nemo sit qui aliquo seruitutis genere non comprehendatur, nullum hominum genus magis proprie Deo seruire dicitur, quam eorum, quis Ordinis sacramento nobilitati, populo Dei ministrant. Ad

quod

quod ſanctum miniſterium, vocatus, Sanctus Paulus; nobiliſsimo hoc maxime inſignis ſeruitutis titulo ſeipſe ſepæ nominauit, his verbis: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtulus, ſegregatus in Euangeliū Dei: & teſtis eſt enim mihi Deus, cui ſeruio. quam rem pluribus uerbis explicans, dixit: Cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci: vt plures Chriſto lucrifacerem: & factus ſum Iudæis, tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer, ijs qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem, cum ipſe non eſſem ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant lucrifacerem; ijs qui ſine lege erant, tamquam ſine lege eſſem, cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti, vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant; omnia omnibus factus ſum, vt omnes facerem ſaluos. Cui beatiſsime Paule, fœliciſsime ſerue, lucrifaceres? tibi certe minime, omnium, vt te ipſe appellas, minimo, ſed illi, quem Paulo ante nominaſti, Chriſto, cui ſeruiuiſti ex animo, pro quo eſuriſti, ſitiſti, colaphis cæſus es, incertis ſedibus vagabaris, operans manibus tuis, maledicebaris & benedicebas, perſecutionem patiebaris & ſuſtinebas, blaſphemabaris & obſecrabas, tamquam purgamen-

tum

tum huius Mundi factus eras, & omnium peripsema, in omnibus te exibebas sicut Dei ministrum, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in sanctitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbis veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ a dextris, & a sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductor, & verax, sicut qui ignotus & cognitus, quasi moriens, & ecce viuebas, vt castigatus, sed non mortificatus, quasi tristis, semper autem gaudens, sicut egens, multos autem locupletans, nihil habens, & omnia poßidens. quæ tibi erant lucra, pro Christo arbitrabaris detrimenta; quia seruus Dei eras, hominibus non placebas. Serue Dei, qui raptus es ad tertium cælum, qui nunc sanctißimo Trinitatis aspectu frueris, bonarum omnium rerum auctorem illum ora, vt seruitutis, cuius exempla dedisti, imitatores habeas multos. Sed qui fieri potest, vt sine lachrymis formam serui Christi exprimam, cum ipse a nobilißimo hoc seruitutis genere longißime absim?

absim? an non mihi seruio? non timeo verbum asperum? an non sum ingratus in Dominum, qui me tam nobili seruitutis genere nobilitauit? Sed iam audiam Pastorem Pastorum Christum, seipsum exprimentem, & boni pastoris formam, mihi & alijs Episcopis proponentem. Cognosco, inquit, oues meas, & cognoscunt me meæ: & alibi, Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis: quas cognoscit, instruit, vt magister; reprehendit, arguit, monet, fouet vt pater; sanat vt medicus. Is magister maxime laudatur, qui utilia, breui tempore, si fieri poßit, sine fuco & ostentatione, & nullam exigens mercedem docet; & eo magis laudatur, quo suã doctrinam libentius communicat, nihil celans, & ad omnium se infirmitatem & captum demittens. Huius magistri formam expreßit S. Paulus verbis illis: Ego, fratres, non potui uobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; tamquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam, nondũ enim poteratis, sed nec nunc potestis: adhuc enim carnales estis: & alio in loco, Facti sumus paruuli in medio vestri, tamquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupide videre, volebamus tradere

dere nobis non solum Euangeliũ Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Quo docendi munere fungens, alio in loco, paterno affectu, his verbis vtebatur: Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo mēbra Christi, faciam mēbra meretricis? absit. an nescitis, quia qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna: qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est, fugite fornicationem: & paucis interiectis verbis, verissimam docet sententiam: Empti enim estis precio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Cumq. omnia hominum genera instruere sibi proposuisset, singulos, & vniuersos paucis verbis docet, cum dicit: Vnusquisq; in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat: seruus vocatus es? non sit tibi curæ. sed et si potes fieri liber, magis vtere. Et docens patientiam, & æquitatem animi in hac communi quotidianaq. vita, maxime necessariam, præclarissimũ hoc tradit præceptum: Debemus autem nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere: Vnusquisque vestrum placeat proximo, in bono ad ædificationem. Etenim

enim Christus non sibi placuit, sed, sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Elementum sapientiæ Christianæ, hoc est, humilitatem docens, documentum affert salutare, cum dicit: Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Eodem etiam magistri munere functus est, cum Principibus, & Regibus, & omnibus, qui ceteris dominantur, præcepta modestiæ, & charitatis tradit: cum subditos ad obedientiam, & ad honorandos eos, qui potestate præditi sunt, instruxit: cum mulieribus documenta continentiæ, castitatis, & pietatis dedit: cum matrimonio iunctos, fidem et obsequium docuit: cum viduas ad orationem, ad ieiunia, ad opera pietatis, & ad alias excellentes virtutes excitauit: cum Virgines & laudauit, et in sancto proposito confirmauit: cum seruos, vt non seruiant ad oculum, sed in Domino monuit: cum patres familias acriter reprehendit, qui filios suos non erudiunt: cum diuites ad moderationem, ad vitandam superbiam excitauit: cum pauperes ad patientiam, & ad humilitatem hortatus est: cum denique omnibus hominum

generibus salutaria ad bene viuendum præcepta dedit. Cum de forma loquendi, qua vtebatur, diceret, his verbis est vsus: loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualia spiritualibus comparantes. & eodem in loco: Veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ: idemq. alijs verbis exprimens, dicebat: Sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis. Quibus locis, quod sit pastorale docendi genus, facile perspici potest: genus docendi minime vanum, ab omni ostentatione alienum, salutaribus sententijs abundans, spirituali facilitate, et suauitate plenum. Quid, pastor infœlix, qui alios doceo, me ipsum non doceo? qui varietate sententiarum, & multitudine verborum obruo potius animas Christi, quam instruo? Sed formam patris iam exprimamus. Quis sperat amorem, quo, naturali quadam lege, pater filios complectitur, oratione consequi posse? nullus, vt opinor: cum filius sit patris portio, cum patres in filijs seipsos intueantur, sibi ipsis indulgeant, vitam sibi propagare, & quasi immortales effici videantur:

deantur:

deantur: quo fit vt superbum animal homo, a nemine virtutibus se vinci libenter patiatur, aut confiteatur, nisi a filijs, quia re vera cum ab illis superantur virtutibus, aut doctrina, vincere potius seipsos, quam vinci ab alijs putant. Quæ cum verissima sint, de cibo, de educatione, de vita, de commodis, de existimatione, de salute filiorum suorum, natura docente, ita sunt solliciti parentes, vt eorum commoda, & salutem, suis commodis, & suæ saluti præferant; magnis laboribus, & sollicitudinibus, eis victum quærant; omniaq. sua studia ad eorum commoda referant, nihil vehementius in hac vita optantes, nihilq. maiore assiduitate a Deo petentes, quàm vt eorum filij sint, quàm beatissimi. Paternum hunc affectum, populorum pater expressit illis verbis: Non vt confundam vos, hæc scribo, sed vt filios meos charissimos moneo: nam si decem millia pædagogorum habeatis, sed non multos patres; nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui: ac si diceret: Parentes quidem filiorum suorum causa, multis molestijs & sollicitudinibus afficiuntur; sed illis delectantur, illis gaudent, quia pro liberis su-

scepta sunt. quamquam enim curæ ipsæ amaræ sint, quoniam tamen ad liberorum vtilitatem referuntur, voluptatem pariunt. Paternum amorem idem, summi Patris imitator, Paulus expreßit, illis verbis: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate? in spiritu mansuetudinis: & alio in loco, Quid dicam vobis? laudo vos in hoc? non laudo: & paternum amorem suum magis etiã num exprimens dicebat: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis: currebatis bene; quis vos impediuit veritati non obedire? vtinam & abscindantur qui vos conturbant. Et quia nihil est quod pater pro filiorum commodis non aggrediatur, paterno amore affectus vir idem sanctißimus flectit genua ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur, vt det filijs suis secundum diuitias gloriæ suæ virtutem corroborari per Spiritum eius in interiori homine. Audiam ipse, quod exemplum populorum pater exhibuerit. Quotidie morior, inquit, pro vestra gloria, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. et alio in loco, Veritatem dico in Chri-

sto,

ſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu ſancto, quoniam triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo; optabam enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem. Optas nobilis Chriſti legate, optas fidelis ſerue, optas bone paſtor pro fratribus tuis, pro eiuſdem cœleſtis patris filijs, pro eiſdem Chriſti fratribus, pro filijs tuis, pro tuis ouibus anathema eſſe? cupis ſeparari a Chriſto? a deſiderato illo? priuatus luce cupis eſſe in tenebris? ſine duce cupis errare? ſine veritate uis decipi? ſine uita cupis manere in morte? quid cupis ſancte Paule? cupis tu pœnam anathematis, non culpam; quæris tu gloriam Dei, non tuam; communicari deſideras ſummam illam Dei bonitatem; perire cupis, vt multi ſalui fiant; optas, quod fieri non poteſt. Vas enim electionis es; raptus ad tertium cœlum uidiſti Dominum; parata quæ tibi erat, cæleſti hæreditate nunc frueris. Sed nunc admiror ego paternam tuam charitatem, & lugeo quia ab ea longiſſime abſum. Paſtor alit gregem ſuum, eiuſq. calamitatibus ſubuenit, Chriſtum imitatus, qui

ani-

animam etiã posuit pro ouibus suis. Egregia exempla charitatis in populos præbuerunt Apostoli: qui Diaconos delegerant, qui uiduis, & pauperibus ministrarent; hæreditatem Christi, pauperum patrimonium, egentibus diuiderent; pauperibus sua distribuerent. Pastor ouium gregem suum, morbo aliquo affectum, sanare studet: pastor animarum grauibus, & uarijs morbis, quibus conficitur grex, eius fidei commissus, medicamenta adhibet. Ut autem ars medica potissimum consistit, in addendo quod deest, & in detrahendo quod abundat: ita medicina spiritualis in hoc maxime est posita. Quare bonus medicus animarum, hortationibus, regulis uarijs Christianos mores & pias consuetudines semper conatur inducere, peccata, omnesq. peccandi occasiones studet euellere. Et similibus fere instrumentis utitur animæ medicus, ut medicus corporis; nam interdum quibusdam regulis, ieiunijs, & abstinentijs animam sanat, uarijs pœnitentijs purgat; ferro etiam interdum utitur ad exscindenda illa membra, quibus populus possit contaminari. Exemplar medicorum omnium fuit Christus medicus, & medicina salutaris humani generis;

ris; quem sanctus Paulus imitatus est maxime, cum populis, quos curandos susceperat, omnium generum medicamenta adhibuerit: qui vtilitates sanctissimorum sacramentorum, quæ sunt veluti salutaria medicamenta commemorat, vt pluribus in locis licet animaduertere: qui interdum tristitia afficit eos, quos amat: quod fecerat, cum dixit: Si contristaui vos in epistola, non me pœnitet, etsi pœniteret, videns, quod epistola illa, etsi ad horam, vos contristauit; nunc gaudeo; non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiã; cõtristati enim estis secundum Deum; vt in nullo detrimentum patiamini in nobis. Et alio in loco, acriori medicamento vtens, ait se tradidisse quosdam Sathanæ, vt eorum animæ saluæ fierent. Imperitus ego animarum medicus quid dicam nunc, & in adhibendis medicamentis nimis admodũ cautus. De speculatore animarum iam loquamur, qui nihil omittit eorum, quæ ad salutẽ animarum pertinent: qui, veluti zelotypus, vel minimos nutus, & leues occasiones, quibus animæ à Sathana abstrahi possent, obseruat. Magna solicitudine animi explorat ipse, & exploratores alios mercede conducit; ac, veluti sol,

virtu-

virtutum radios per diœcesim suam emittit, ipse charitate incensus lucet doctrina, & charitate ardet. Formam Episcopi descripsit Paulus, nec descripsit solum, scribens ad discipulos suos, Timotheum, et Titum; quos Spiritus sanctus, vt ipsemet scribit, posuerat Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo; sed eximijs etiam virtutibus suis expreßit. Itaque gloriam dixit Episcopi, testimonium bonæ conscientiæ in simplicitate, & sinceritate Dei: Episcopum esse bonum odorem Christi eius: gloriam esse, filiorum suorum gloriam: laudem Episcopalis muneris, esse solicitudinem Ecclesiarum; Episcopum bonum, gloriam habere in infirmitatibus suis, & inhabitare in eo virtutem Christi, placere sibi in infirmitatibus, in contumelijs, in neceßitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. cum enim infirmatur, tunc potens est, scire egere, scire abundare, cupere dissolui & esse cum Christo. interdum necessarium putare, manere in carne propter populorum salutem; absentem etiam curam animarum habere; ineptas & aniles fabulas deuitare; exercere seipsum ad pietatem; attendere sibi, & doctrinæ; instare in illis, vt seipsum

saluum

saluum faciat, & eos qui audiunt; manus cito nemini imponere, non cōmunicare peccatis alienis, seipsum castum custodire, sectari iustitiam, fidem, charitatē, mansuetudinem; bonum certamen certare, vt superatis acerrimis inimicis, satellitibus Sathanæ, quibus ille ministris vtitur, ad perditionem animarum, vitam consequatur æternam. Maxime etiam ad Episcopum pertinet, depositum custodire: sanctorum Apostolorum traditiones, vt uoces Spiritus sancti, venerari; profanas uocum nouitates, noua omnia dogmata deuitare; stultas & sine disciplina quæstiones fugere, quia inutiles & uanæ sunt, & generant lites, & perturbant charitatem. Bonum opus, magnum laborem, magnam sollicitudinem esse Episcopatum, sanctus Episcopus Paulus scripsit. Episcopi autem formā depingit pulchris coloribus, ut sit inreprehensibilis, unius uxoris, sobrius, prudens, ornatus, pudicus, hospitalis, procliuis ad docendum, non uinolentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non cupidus, sed domui suæ bene præpositus, filios habens subditos cum omni castitate, non neophytus, ne in superbiam elatus in iudicium incidat Diaboli: & addit, opportere il-

lum testimonium bonum habere ab illis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum Diaboli. Quid? oblitus est uir sanctus, tanta humanitate ornatus, conditionis humanæ? irreprehensibilem uult esse hominem, cum septies in die cadat iustus? cum ipse princeps Apostolorum, Vicarius Christi reprehensus sit? Gentium doctor, mortalis peccati labe minime commaculatum uult esse Episcopum, assuetum tentationes superare, & sathanam uincere, ut ipse inuictus Christi miles, & fortissimus athleta, uincere consueuerat. Bigamos, ut continentiæ seruandæ parum idoneos, ad munus Episcopale, cui magnum castitas ornamentum affert, non admittit. Prudentiam requirit, ut qui multis praeest, multorum etiam saluti consulat, temporis rationem habeat, sciat tacere interdum, sciat ferre aliorũ impetus, sciat deuorare ineptias, sciat malitiosos conatus frangere. Ornatum requirit: quem ornatum? morum æquabilitatem, decorum, auream in omnibus rebus mediocritatem. Requirit in Episcopo pudicitiam, ut hac in re Christum imitetur, ut dignitatem Episcopalem tueatur. Episcopalem uirtutem proponit hospitalitatem, ut

Chri-

Christi minister, Christi membra excipiat. Quoniam autem errorum plena sunt omnia, et nouas quotidie falsitatis auctor fallendi artes excogitat; idoneum & procliuem ad docedum uult esse Episcopum, in lege Dei versatum, illis instructum disciplinis, quibus recta uita rationem populis possit ostendere. Domesticum dæmonem ebrietatem, quam parit vinolentia, videtur eijcere etiam sanctus Apostolus, vnico verbo, cum dixit: Oportet Episcopum non esse uinolentum. Cum autem maxime acerrimæ reprehensiones & iurgia perturbent & irritent animas, Christi sanguine redemptas, & nihil sit modestia amabilius, vult eum esse non percussorem, sed modestum, non litigiosum, quia nuncius est pacis, quia nihil aliud debet studere, quam populos Deo conciliare, non cupidum rebusq. externis intentum, sed auidum salutis suæ, & aliorum; suæ domui bene præpositum, filios habentē subditos cum omni castitate: quia, ut ipse alijs hominibus omnium virtutum propositum est exemplum, ita eius domus recta disciplina debet esse veluti speculum. Neophytum excludit sanctus Apostulus, ne nouitas superbiam afferat, superbia vero calamitatem.

 Vlti-

Vltimo loco, vt omnibus nobilissimam Episcopi formam coloribus depingat, testimoniū bonum habere ab ijs, qui foris sunt, optat, vt non contemnatur, vt illum contemptum desperatio, & laqueus Diaboli non consequantur. Quid dicā ego? nonne sanctus Episcopus Paulus, Episcopis exemplum propositum, per infamiam & bonam famam populo Dei consuluit? mihi ipsi respondeo. fuere qui eum insanire dixerunt: fuerunt qui eum, ita permittente Deo, calumnijs exercuerunt: at se mentiri, teste conscientia, nouerant. Postquam illi uoci, Saule, Saule quid me persequeris? illis verbis respondit, Domine quid me vis facere? testimonium bonum habuit ab ijs, qui foris sunt. Vixit sine querela nullam occasionem præbuit, qua quicquam de eo mali loqui, aut suspicari possent homines. Exemplo docuit omnes virtutes, fidem, spem, charitatem, humilitatem, patientiā, perseuerantiam, pudicitiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam: suis precibus alios ad orandum excitauit: sua mansuetudine remittendas iniurias docuit: laboribus manuum suarum, quàm detestaretur otium, quàm contemneret diuitias, & huius sæculi commoda, ostendit. Omnium generum

homi-

hominibus, Episcopis, Sacerdotibus, omnibus Ecclesiasticis ordinibus, Regibus, Principibus, diuitibus, pauperibus, nobilibus, ignobilibus, uiris, mulieribus, et illis quidẽ viduis, matrimonio iunctis, virginibus, dominis, seruis, præcepta ad recte viuendum tradidit. Ipse succum ueræ philosophiæ, e cælesti sapientia, e cælesti doctrina, e sacris litteris, e diuino illo penu in ciuitates, & in priuatas domos deduxit: eius legatione ad amorem Dei quàm plurimos excitatos esse, & quotidie excitari; seruitute eiusdem ad seruitutem Christi, non paucos incitatos, sua pastorali charitate ouile Christi auctum; eius demum sollicitudine populũ Dei propagatum, sancta Christi sponsa gaudet Ecclesia. Me indocilem, ne dicam, infœlicem, qui a Christo magistro, ab hoc beatissimo Apostolo, eius voluntatis interprete, tanto temporis spacio, ne elementa quidem pastoralis artis didici. Iam vero non erit fortasse alienum, nec iniucundum, formam, quam varijs depingi coloribus, vno penicillo in breuiori tabula depingere. Id ego sane libenter facio, vt mihi sanctum Paulum, episcopalium omnium virtutum exemplar, nunc in primis ante oculos habenti, in animo magis

hæ-

hæreat. Itaq. effingamus Episcopum, tam magno & plane digno officio dignum; et dicamus esse hominem, gloriam Dei semper ante oculos habentem, humana contemnentem, suam & aliorum salutem quærentem, labores, vigilias, famem, sitim, omnia corporis incommoda, peruersorum hominum, domesticorum etiam, inimicorum insidias æquo animo ferentem, persecutiones, ergastula, vincula, si opus sit, accusationes, tribunalia, lapidationes, virgarum supplicia, cruciatus, pericula in terra, pericula in mari, naufragia, pericula fluminum, pericula ex genere, pericula ex falsis fratribus pro salute aliorum fortiter subeuntem: qui spectaculum Angelis, et hominibus, medius inter homines & Deum constitutus, pro sua, aliorumq. salute, sine intermissione orat, lachrymis diuinæ misericordiæ ianuam minime claudi sinit: qui infirmitate aliorum infirmatus, populorum scandalis vtitur: qui omnium generum hominibus, recte viuendi præcepta tradit, & documenta suis confirmat virtutibus: qui interdum gratias agit pro alijs, alios acriter accusans, quosdam gaudium suum, & coronam suam nominans, quibusdam amentiam

suam

suam obijciens; nonnullis, rectum cælestis patriæ iter ingressis, comitem se adiungit: quorundam alacritatem sua alacritate excitans, alios a recta via declinantes, in viam ducens, populum Christi tueri, et a Sathanæ insidijs studet defendere. ad perseuerantiam suo exemplo exsuscitans; ab Ecclesiæ communione, quantum in se est, magno tamen cum dolore, quosdam, vt exemplo sint ceteris, excludens; sæpe negligentiam suam, sæpe aliorum peccata lugens; aliquando ad auditorum captum se demittens, paulo post eos subuehens; virgam congruis temporibus minitans, sæpe clementiæ spiritum præseferens; apud arrogantes & elatos, quando opus est, seipsum efferens, apud humiles seipsum deijciens; vocans interdum se minimum Episcoporum, inutilem seruum Christi, humanas laudes fugiens, eas, vt flagella, existimans, libera interdum voce vtens; documentum recte viuendi se daturum promittens, non immoderate hanc vitam plenam periculis, et ærumnis amans, cupiens aliquando dissolui, ferens tamen ærumnas huius exilij; quia necessarium putat viuere ob aliorum commoda; infirmitatibus & afflictionibus suis,

vt

vt ornamentis glorians; in Christi Iesu Domini nostri mortificatione sibi placens; non doctrina, non eloquentia, non diuitijs, non opinione hominum, sed spiritualibus donis exultans; corpus, velut insidiosum inimicum, & domesticum aduersarium, domans; priuatis commodis neglectis, aliorum commodis inseruiens. Quibus bonis ornatus, quasi immolat semetipsum Christo; tuetur sponsam Christi Ecclesiam; nihil eum separat a charitate Christi; eius anima est adamantina in tribulationibus; solicitudo Ecclesiarum vrget illum: & quoniam suo officio se deesse timet, nocte, & die ex eius oculis fontes exeunt lachrymarũ, quibus eius negligentia, & populi sordes purgentur: nec necessario indulget cibo præ feruore, & studio prædicandi; veluti ignis, diœcesim percurrit suam; nec infirmitatem corporis, nec multitudinem circunstantium vndique negociorum causatur: quotidie ardentior assurgit, nulla pericula extimescit, noua semper alacritate cum inimicis Christi pugnat; periculorum, quæ euaserit, obliuiscens; noua, quando opus est, adit, in periculis sibi placet; inter mundi, carnis, Sathanæ insidias ouans,

de

de eorum impugnatione, Christo duce, victoriam semper sperat; affectus iniurijs & maledictis, triumphat; paupertatem, quàm opulentiam; laborem, quàm requiem; mærorem, quàm voluptatem libentius sentit; studiosius pro inimicis orat, quam pro amicis; nihil formidat, aut metuit, nisi offensam Dei; imperia & regna, arenam putat; nihil asperum, nihil suaue reputat: despicit vniuersa, quæ cernimus; potentes viros, principes etiam, furentes populos, si contra Deum aliquid moliuntur, nihili facit; calumnias, supplicia, cruciatus, mortem etiam ipsam, quasi ludum puerorum putat, dummodo propter Christum aliquid sustineat; dolorem gratiam nominat; quæ alijs causæ sunt tristitiæ, ipsi pariunt uoluptatem; consolationem excipit ex lachrimis: tristitia magna et continuus dolor ei est pro salute animarum; veluti pennatus orbem lustrat; veluti incorporeus labores, et pericula adit; diligit inimicos, beneficus est in insidiatores: quantò magis ipsi eius inimici insultant, tantò magis eorum miseretur insaniæ; vt indulgentissimus pater afficitur erga filios, phrenesi comprehensos: quorum quantò maiora sunt conuitia, et ictus, tantò magis eorum miseretur;

insultantium filiorum suorum impetum retardat; aliquam semper reperit excusationis speciem, ne oriantur scandala, aut ipsi in desperationem incidant: cum peccatoribus modeste loquitur, timens ne humiliet eum Dominus apud illos: ab Ecclesiæ gremio separat publicos peccatores cum lachrymis, et cum gemitu, quasi omnes, qui in sua diœcesi sunt, genuisset; ita singulorum causa affligitur; sic de singulis est solicitus, sic ad regnum Dei studet omnes adducere, docendo, pollicendo, terrendo; Sathanam, eiusq; satellites fugando, idq; assidue, et diligeter facit: sollicitudine, vitæ exemplo, sermonibus, & concionibus erigit laborantes, humi iacentes alleuat, sanat contritos, torpentes excitat, inimicis Dei insonat terribiliter, eos minaciter intuetur; non in spiritualibus solum, sed in teporalibus etiam plurima sollicitudinis suæ exempla præstat: commendat interdum filios suos, exemplo sancti Pauli, qui interdum Phœbem commendauit: Christi hæreditatem, patrimonium pauperum, vt fidelis Christi œconomus, distribuit: nullam ob causam, nisi ob sua, aut aliorum peccata, dolet: ingemiscit sæpe tædio huius peregrinationis, & huius exilij; & mortis tenetur desiderio; uarius

ac

ac multiplex, non dissimulatione, sed charitate; gloriatur interdum in Domino: recte facta patefacit, quæ audientibus vtilitatem aliquam possint afferre; in contemptores mandatorum Dei acriter inuehitur, eos tradit Sathanæ ad salutem: cũ loquitur, nec sibi placet, nec alijs studet placere: fructum ex suis sermonibus, non circunstantis corona, applausum quærit. Cum autẽ ad Episcopum maxime pertineat interpellare pro popolis, pro sua, & aliorum salute sacrificia offerre; in hoc diligentiam magnam adhibet: cauet ne deuotionis fons in eo siccetur, vino illo cælesti corda hominum exhilarante, balsamo illo omnem morbum sanante; deuotione nimirum, seipse recreat; cum Deo sæpe loquitur, sanctissimum Moysem imitans qui dicebat; Aut parce populo huic, aut dele me de libro vitæ. Hic est oculus cæco, pes claudo, pater pauperum: hic causam, quam nescit, diligentissime inuestigat; conterit molas iniqui, & de dentibus eius aufert prædam; de manu huius sanguinem popoli Dominus non requiret, quia dux est, & speculator Ecclesiæ uigilans, custos gregis minime cæcus; canis minime mutus, sed latrans. hic pascit gregem suum ex sententia Apostolorum princi-

pis, quia non dominatur in clero, sed forma sit gregis ex animo. hic, quid intersit inter sanctum, & pollutum, inter mundum, & immundum, minime est ignarus. hic non in muneribus iudicat, neque in mercede docet, sed ad Dei gloriam, & ad suæ, aliorumq. animæ salutem refert omnia consilia, & facta sua. Hic sacrarum Virginum defensor, & tutor: hic hæreticorum, blasphemorum, maleficorum, & sortilegorum vindex acerrimus: hic vir Dei, Angelus Dei, sanctissimæ Trinitatis nuncius, os Christi, eiusdem fidelissimus seruus, amicus, & frater, cohæres etiam futurus cælestis patriæ. hic pastor animarum, magister in sancta Ecclesia Dei, pater catholici populi, optimus animarum medicus. hic est Episcopus, animarum dux, prauorum morum extirpator, sanctarum virtutum seminator, crucis Christi defensor, verbi Dei prædicator, inuictus miles, qui, sub vexillo crucis Christi militans, perpetuo contra sathanam pugnat; qui eius discipulum Mundum, varijs modis animas Christi contaminantem, sæpe confundit. hic est successor Apostolorum, in partem sollicitudinis Vicarij Christi vocatus, minister Christi in hac militanti Ecclesia, in il-

la autem triumphanti, ſanctorum Confeſſorum ſocius futurus. Hic diſciplina Chriſti orbis: hic ſalus Ciuitatum & populorum. Huic terribile eſt contradicere: non enim hunc viſibilem quis ſpernit, ſed illum inuiſibilem in eo contemnit, qui non poteſt a quoquam contemni. Hic eſt, quem deſcripſi, cuius figuram in exigua etiam tabella, mihi vni propoſui.

Clemētiſſime cæli & terræ Domine Ieſu Chriſte, vnigenite fili Dei, quando ego hanc ſpeciē Epiſcopi conſiderans, in ea, veluti in ſpeculo, pericula quæ mihi imminent, perſpicio, maximo mœrore confectus, pœnitentia, lachrymis, & ſollicitudine, mihi ipſi mederi, & proximam calamitatem auertere ſtudeo. Non intres Domine, in iudicium cum ſeruo tuo; non admittantur acerrimi illi accuſatores, quibus ueluti cæleſtibus orationibus vſus es, horribili illo die, quo aſtabimus ante tribunal tuum omnes, redditurì rationem noſtræ villicationis: ne audias Domine ſeruum tuum Malachiam, his verbis me acriter accuſantem; Noluit audire, noluit ponere ſuper cor, vt daret gloriam nomini tuo, maledices igitur illum, quoniam non poſuit ſuper cor. Claude eo die aures tuas Domine Exe-

chieli

chieli dicenti; Seipsum pascebat, & lac comedebat, lanis tegebatur, gregem non pascebat, quod infirmum erat nõ corroborabat, quod confractum erat non obligabat, quod errabat, in uiam non adducebat, nec quod amissum erat, requirebat. Require oues, de manu eius, & illas ei pœnas irroga, quas æquum est irrogari. Non pateant aures tuæ Domine Hieremiæ, qui horribilia illa verba proferet; Stulte egit hic pastor, te Dominum non exquisiuit, ob eamq. causam, intelligentia caruit; populus dispersus est, dispersit oues suas, non congregauit: Vlciscere. Dulcissime Iesu Christe per sanguinem illum tuum preciosissimum, quo iustissimam cælestis Patris iram in genus humanũ mitigasti, eumq. nobis reconciliasti, hoc impetrem a te, ne admittatur ad me accusandum Isaias, cuius verba illa, terrorem mihi semper incutiunt; Non clamauit, cessauit, non quasi tuba exaltauit uocem suam, non annunciauit populo scelera eorum. Audeo loqui Domine; Grex tuus, meæ fidei traditus, non tàm mea cura, quàm precibus sancti Zenonis, & studio, ac diligentia eorum, qui ante me fuerunt, sanctissimorum Episcoporum, catholicus est; populus sanctæ matris Ecclesiæ lacte

est

est enutritus; non prorsus intelligentia caret, non est omnino dispersus; oues tuas, fateor, non pasco ut deberem, non clamo Domine, cesso Domine, fugio Domine verbum asperum, non exalto uocem meam ut tuba, non annuntio populo meo scelera eorum; Zelus domus tuæ, ut comedere deberet, non comedit me. Ne dicas Domine tremendo illo die; Dixisti, & non fecisti. Ne dicas; Dux cæce, nec te, nec alios, quò oportebat, duxisti. Non cõfundar ego, nõ confundantur fratres mei huiusmodi vocibus ex ore tuo prolatis: Dixistis, & non fecistis, duces fuistis cæcorum, mercenarij pastores fuistis.

Princeps Pastorum, sacerdotum Rex, Sponse Ecclesiæ, Episcoporum forma, & perfectissimum exemplar Christe; te iterum appello, ad te ueluti ad misericordiæ fontem iterum atque iterum confugio. Illuminasti tu orbem terræ, illustrati populos tuo lumine, purgasti Mundum multis erroribus, innumerabiles animas ad cognitionem cælestis Patris tui adduxisti. Tu sal terræ, qui, tua sapientia condiendum esse Mundum statuisti: tu uera lux, qui cognitionis lumine, & ardore charitatis, gentes in rectas uias duxisti: tu, verus magister, artem artium pa-

ſcendarum animarum inſtituiſti: tu feciſti, quæ dixiſti: tu vnico charitatis verbo paſtorale munus definiuiſti: tu dignitatem Epiſcopalem ſanctiſſimo Crucis trophæo nobilitaſti: tu lucrandarum animarum præclaram rationem docuiſti: tu paupertatem ditaſti: tu ex ſuperborum hominum inſolentijs, & calumnijs, maximarum virtutum fructus capi poſſe oſtendiſti: tu moderationis, tu zeli, tu hortationum, tu reprehenſionũ, tu prudentiæ, tu miſericordiæ, tu iuſtitiæ, liberalitatis, longanimitatis, humilitatis, obedientiæ, patientiæ, perfectiſſimæ charitatis populis, ipſisq. in primis eorum Paſtoribus exemplum reliquiſti: nominaſti Apoſtolos tuos ſal terræ, nominaſti lucem Mundi: eos ſalutaris tuæ diſciplinæ ſucceſſores, vt ſaluum faceres orbem terræ, eſſe uoluiſti. Miniſtri tui ſerui tui, paſtores gregis tui diſpenſatores miſteriorum Dei, præcones cæleſtis patriæ, lucis Angeli appellati ſunt Apoſtoli tui, naſcentis Eccleſiæ Epiſcopi. Beatiſſimus ille Apoſtolorum chorus, ſanctam tuam, Domine, propagauit Eccleſiam: & magnis, uarijsq. itineribus, innumerabilibusq. huius vitæ difficultatibus, martirio etiam ipſo eam auxit. Multis annis, quibus iacta ſunt veriſſi-

mæ

mæ religionis tuæ fundamenta, eisdem creuit populus tuus, paupertate, laboribus, martyrio. Fuerunt in Aphrica, fuerunt in Asia, fuerunt in Græcia, in nobilissimis vrbibus, qui legem tuam, & sanctos Apostolos imitati, mortem pro nominis tui gloria non recusauerunt: qui tyrannis fortiter restiterunt; qui odia Principum non extimuerunt; qui pro defensione sponsæ tuæ, contra hæreticos fortiter pugnantes, nec paupertatem, nec exilia, nec mortem formidauerunt. Nouos Abeles non semel, sed per singulos dies immolatos; nouos Noe, absque arca, qui vndas impietatis enauigauerunt; nouos Abrahamos, non modo a patria, & gente, sed ab humana etiam vita abscissos; nouos Isaac sponte in hostiam oblatos; nouos Iacobos, quasi pro totius Mundi grege inuigilantes; nouos Iosephos, spirituali fame tabescente Mundo, veritatis alimenta distribuentes; nouos Moyses, qui gentes a tyrannide Diaboli reduxerunt ad Christum; nouos Aarones, totius Mundi populi inuictos sacerdotes; nouos Phinees impietatem, quasi fornicationem mentium, vno mucrone confodientes; nouos Dauides, qui Goliam, Sathanam ad certamen prouocauerunt;

 Elias

Elias nouos, clarius raptos in cælum; nouos Elisæos, qui gentes ab interiore pollutione mundauerunt, nouos Ezechias, qui ad vnam fidem Christi diuersos populos attraxerunt; nouos Iosias, qui abominationes desolauerunt, et perdiderunt; nouos Ioannes pro Christo capite truncatos; nouos Gabrieles, qui Christi ortum cunctis gentibus nunciauerunt; nouos Michaeles, quibus datum fuit, vt essent Christianorum duces, habuit sancta mater Ecclesia, sponsa tua, Apostolos, & Apostolicos viros; inter quos excelluit vas illud electionis, tuba illa Euangelij, rugitus ille leonis tui de tribu Beniamin, tonitrus ille gentium, flumen illud eloquentiæ Christianæ, quem nobis exemplar proposuisti, sanctus Paulus, eiusdem humanæ naturæ infirmitatibus subiectus, quibus nos: sed voluntate, et robore animi multò præstantior. Non sumus imitati egregiam formam. ego multò minus quam cæteri, non tàm quia non potuimus, quàm quia studium & diligentiam adhibere noluimus. Adiuuas enim tu omnium inuocantium te in veritate, & pro gloria tua laborantium infirmitatem. Sed quid? numquid oblitus est misereri Deus? miseri-

cordia-

cordiarum eius antiquarum memoriam deleuit obliuio? Clementissime Pater cæli & terræ, qui vt iustissimam iram, in genus humanum primorum parentum conceptam, deponeres, vnigenitum filium tuum, in Mundum misisti, vt Deus calamitatibus Mundi remedium afferret, & homo omnium virtutum exemplum relinqueret, vtq. pastoralis muneris disciplinam doceret, errantem ouem in viam reuocaret, orbi iam grauissimis morbis confecto; salutaria medicamenta proponeret, atque etiam afferret. Quid? miserum sæculum, plebs tua, animæ imagine & similitudine tua decoratæ; preciosissimo immaculati Agni sanguine redemptæ; quid cæli, & terræ Domine, mortis destructor; Sathanæ debellator, patieris dominari Sathanam? feres populum tuum, gregem tuum perire? sponsæ seruorum tuorum Episcoporum, pro quibus tuendis, glorioso martyrio vitam hanc finierunt, iacent squallidæ, mutata facie, sordidæ, & innumerabilibus calamitatibus affectæ, impiè ab infidelibus tractantur. Constantinopolis, noua Roma, nobilissima Ecclesia, quam sanctissimis Patriarchis dignam iudicasti (infœ-

lix & miserum seculum, deplorandam Orbis terræ calamitatem) deturpata est. domus tua facta est locus abominationis. templum vnigenito filio tuo, qui est vera sapientia, dicatum, factum est Sathanæ, & ministrorum eius, Maumethi superstitionem sectantium, habitatio. Alexandria, Rhodus, Corinthus, Cyprus etiam, & quam plurimæ aliæ quondam sanctorum Episcoporum sedes, mutatæ, deformatæ, deiectæ, conculcatæ, squallidæ, voces tacitæ, suspiria, et gemitus emittunt. Da Pater, bonorum consiliorum Princeps, cæli et terræ Gubernator, in cuius potestate sunt corda Regum & Principum, da populo tuo, grauissimo & periculosissimo morbo confecto, salutarem medicinam. doce virtutem maxime necessariam, stulte nimium contemptam, & eiectam concordiam: huius hortatores sint Episcopi tui, serui tui, maxime omnium Pater, & Princeps, Romanus Pontifex. Hanc uero formam, quam ego seruorum tuorum minimus delineaui, tu expressisti. Domine, adiuua, ut eam exprimamus exemplo, & verbis. innoua in sancta Ecclesia tua illam, quam docuit filius tuus, regendarum animarum viam: imi-

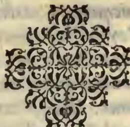
tato-

tatores Apostolorum in Episcopali ordine multi sint, qui placent iram tuam, Domine, lachrimis suis, ieiunijs suis, precibus suis. Te enim prouocauit, & quotidie prouocat populus Christianus nouis & grauissimis peccatis. prouocamus etiam te aliqui nostri ordinis; ego maxime omnium, negligentijs & peccatis meis. Si petierimus, certò scio, accipiemus, nisi hæsitauerimus: hoc est, si conscientia peccatorum nostrorum nos non deterrebit, sperabimus & consequemur quicquid postulabimus. Exaudisti Domine Moysem orantem pro populo tuo. Exaudisti Domine Dauidem, & alios sanctos Patres. exaudies etiam nos, si digni erimus, quos exaudias. Hæc est communis calamitatis spes, hoc desperato sæculi morbo solatium, hoc in terris piorum hominum afflictionibus refrigerium; quòd renouari pastoralis illa regendarum animarum disciplina cernitur; quòd excitata iam sunt, & indies excitantur magis regendarum animarum semina; quòd sperantur etiam quotidie maiores fructus pietatis, & religionis in multis. Eos autem ipse imiter; in animo meo imprimatur hæc, quam descripsi, forma, ut mihi, quando alijs

non

non possum, hac mea lucubratiuncula saltem profecerim. Sine fructu certe hunc laborem sumere non potui, cum mihi videam voluntati illius, quem magnum Dei seruum existimo, quemue vnice diligo, ac vehementer obseruo esse obsecutus.

LAVS DEO.

ISIDORI PELVSIOTAE
EPISTOLA
AD PALLADIVM.

P. GALESINIO PROTONOTARIO APOSTOLICO, INTERPRETE.

VI ſententiam Apoſtoli non intelligunt, neque eius ſummam animaduertunt ſapientiam, cum nullum ex eo periculum oriri putent, ſi diuinas leges, quæ ad reipublicæ rationem minus pertinent, male interpretantur; ij profecto in temeritatis, & dementiæ vitium incidiſſe videntur. quid enim illud ſane eſt, quod ij, qui honores ſitiunt, litteris proditum eſſe affirmant? SI QVIS EPISCOPATVM DESIDERAT, BONVM OPVS DESIDERAT. Hoc ipſum ſane ſcriptum eſſe, haud equidem negarim: ſed in eam ſententiam accipi oportere, vt iſti volunt, nunquam certe dixerim. præſertim cum verborum, quæ illam ipſam Apoſtoli ſententiam conſequuntur, ratio eam honorum cupiditatem, qua plerique omnes tenentur, maxi-

me

me coerceat. non enim summum illum Episcopatus honorem, qui regiæ dignitati præstat, omnibus expetere licet. nam qui in eo gradu collocati sunt, res tum diuinas, tum humanas gubernant et moderantur. sed, vt paucis rem totam complectar, si viri boni et iusti illi quidem sunt, tanto ijs, quibus præsunt, præstabiliores sunt, quanto sane pastores ouibus. Ecquæ tandem verba illa sunt, quæ sequuntur?
» *Oportet enim Episcopum irreprensibilem esse,*
» *prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem,*
» *doctorem, patientem, non vinolentum, non*
» *percussorem, sed modestum, non auarum, do-*
» *mui suæ bene præpositum: si quis autem domui*
» *suæ praeesse nequit, quo modo Ecclesiæ Dei di-*
» *ligentiam habebit? non neophytum, ne in su-*
» *perbiam elatus, in iudicium incidat diaboli:*
» *oportet, & autem illum testimonium habere*
» *bonum ab ijs, qui foris sunt, vt ne in oppro-*
» *brium incidat, & laqueum diaboli. Ecquod harum virtutum officium eiusmodi est, in quo cum laude sane quidem, & recte complures, in quibus ipse fortasse es, versati vitam agunt, quæ reprendi nullo modo possit? certe illa sobriorum hominum virtus ita in ijs inest, vt vigi-*

lanti

lanti acriq. sint mentis & animi sensu; tantaq. temperantiæ virtus in ijs ipsis elucet, vt non integros modo sensus ipsi habeant, verum etiam petulantes modestos reddant; eosq. plane coerceant, qui ad res inhonestas ac turpes impetu et furore quodam præcipites feruntur. Ornatus uero et decori ratio eiusmodi in ijsdem apparet, vt et incessu, & aspectu, & sermone maximam illis, qui ipsos intuentur, admirationem sui excitare possint. nam qui Episcopatum adeptus est, omnium sane virtutum speciem, & quasi imaginem quandam is omni & tempore, & loco præ se ferat necesse est. Hospitales præterea ita sunt, vt egentes homines, & illos quidem, quos minime norunt, domum suam recipiant, eisdemq. cibum suppeditent. Docendi autem munus & officium tam accurate, atque adeo diligenter exequuntur, vt cum rerum diuinarum vis & copia illis non desit; tum certe spiritalium rerum fontes ex eorundem lingua manant. Ad probitatis vero laudem ita insignes, vt neminem contumeliose vnquam læserint; ab auaritiæ labe tam longe absunt, vt quæ sibi iure legeq. compararunt, bona pauperibus tri-

 buant

buant; mala atque iniurias adeo leniter patiuntur, vt alios æquo animo ferant, qui temere ipsos iniuriose tractant. Hæ quidem atque aliæ complures in illis virtutes sunt, quas in optimo pastore describendo Paulus Apostolus expreßit. quid igitur est, quod ad insaniam tam insignem eos impellat? illud enim ipsis satis esse debet, si eorum, qui alijs parent, ordine censentur. nam ea, quæ ipsi agunt, prætereo; cum ob ea ipsa, si ita, vt oportet, res fieret, eo dignitatis gradu iure mulctarentur. res enim expetunt, quas assequi eis non licet; illamq. Episcopatus cupiditatem in se alunt, & Apostoli, qui pestifero eorum morbo mederi studet, testimonium afferunt. itaque ego cum statuissem in illos oratione inuehi, & rem omnem strictim attingere, ostenderemq. in primis, non optimo iure in Christianis hominibus eos haberi, qui sacras litteras ita calide malitioseq. interpretantur; quasi tamen equum, in campo exultantem, freno sustinuissem, non passus equidem sum, me in eam tam magnam difficultatem incurrere, maluiq. ad Apostoli sententiæ explicationem redire. Quid ergo diuinus ille vir, qui multa animo prospexit, summamq.

eam

eam dignitatẽ recte plane administrauit, scriptũ reliquit? Si quis Episcopatũ desiderat, bonũ opus desiderat. neq; dixit: Omnis homo Episcopatum desideret. non id præcepit, non iußit, non lege denique statuit. sed illud ab eo propterea dictum est, quoniam complures nouerat honorum admodum cupidos; et eos quidẽ nulla virtute præditos, Episcopatum appetere: neque hos summæ illius dignitatis pericula, labores, curas et vigilias considerare. nam quæcumque officia vsui, & adiumento ijs esse possunt, qui alijs parent ea omnia ad illam dignitatem spectant. ecquæ tandem eiusmodi sunt officia? eorum scilicet, qui Sacerdotes fiunt, mores & vitam inquirere; esurientibus cibum, potum sitientibus, nudisq. hominibus vestem præbere; eos defendere, qui iniuriosius tractantur; lugentium pupillorum curam suscipere; viduis auxilium ferre; illorum, qui violantur, iniurias persæqui; eos reprehendere, qui iniuste imperare volunt; iracundiæ eorum, qui offenduntur, ardorem restinguere; consolari illos, qui in miserijs versantur; quiue praue agunt, eos denique moderari. Hæc omnia, & longe quidem plura, quæ, ne omnibus recensendis longius

progrederetur oratio, ego prætermisi; cum in Episcopatus dignitate contineantur: nonulli sunt tamen, qui cum summum eum honorem nihil aliud esse putarint, nisi summum otium, atque animi oblectationem. certe isti cum neque vires suas expendant; neque dignitatis illius animaduertant amplitudinem, cupide admodum prouinciam tam difficilem suscipiunt, horumq. periculosam cupiditatem S. Paulus vt cohiberet, doceretq. in primis eos negocium eiusmodi, quod plerisque difficile esset, aggredi non oportere; illis verbis vsus est: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Nec verò dixit, Omnis homo eum desideret, quoniam recte agit. non enim Episcopatus cupiditatem, sed honestum illius munus atque opus laudare voluit. opus autem rem difficilem, quæue fieri vix vllo modo possit, appellant non solum eruditi viri; verum etiam in hanc ipsam significationem sacris litteris ita scriptum est: Virum fidelem inuenire opus est. Opus, Vir optime, negocium est, non otium, animi sollicitudo, non delectatio, munus publicum cuius ratio redditur, non magistratus, in quem inquiri nō licet, paterna quædam cura et

guber-

gubernatio, non tyranni imperium principatus, qui prudentia; non potestas, quæ temere nulloq. consilio regatur. Ego sane vero Episcopatus officium atque opus eximie laudo, quoniam diuinum est. eum autem qui illius assequendi cupiditate ardet, non plane laudo; neque illum bene agere censeo, quia non intimis animi sensibus ali, sed omnino eijci eiusmodi cupiditas debet. Intuere quæso Paulum, qui in ea muneris exercitatione valde versatus, multosq. labores perpessus, vulnera et plagas accepit, insidijsq. circumuentus, et cruciatibus multis est affectus; vt, quantum in se positum erat, ex ijs, qui fidei suæ concrediti essent, ne vllus quidem periret. Vide igitur, quemadmodum is illos, qui alijs præesse cupiunt, tamquam illiusmodi laborum expertes, honoremq. solum spectantes, perterrefaciat, quasiq. caput mouendo clamitet: Si quis Episcopatum desiderat: secum cogitet, ad quot, & quam magnos labores vocetur; deinde videat diligenter, an eos sustinere recte ipse possit; tum pericula animaduertat, quoniam aduersarij et aperte, & occulte eum oppugnant. Neque mente solum reputet, quanta sit illa dignitas, verum

verum etiam quot se mortis periculis obijciat; nec delectationem contempletur, neque in otio se fore putet: sed dispiciat, quæ insidiæ, quæ curæ, et sollicitudines sibi parentur. sciantq. omnino si quis in illo dignitatis gradu sit collocatus, eum ideo Episcopum creatum esse, ut legitime ipse certet, non ut otiosus voluptatem capiat. qui enim solum honorem adeptus est; ceteraq. omnia, quæ ad Episcopum pertinent, officia neglexit; ex ea quidem re in maximam reprehensionem incidet. cum vero eam dignitatem morte amittet, tum in iudicium illud formidolosum, cui integerrimus iudex præerit, vocabitur; atque ita libere vociferabunt esurientes: nos ne cibum quidem necessarium habuimus, quo vesceremur; iste vero omnibus rebus circumfluens, in voluptatibus se se oblectauit, et reliqua ad honorum studium contulit. nudi vero dicent; duro anni tempore hic se durum ac difficilem nobis præbuit. ægri clamabunt quam, inhumanus ac pene ferus nobis, morbo laborantibus, hic fuit. & pupilli quidem ita; nos nullum sane adiumentum ex istius patrocinio habuimus: viduæ vero; consolationem nobis nullam hic præbuit:

buit: in vincula coniecti; misericordiam hic nobis impartitus non est: miseri & calamitosi; auxilium hic nullum nobis tulit. Atque si omnes quidem, vt breuiter dicam quorum ille Episcopus fuit, ipsum accusabunt; quid æquissimum illum iudicem facturum censes? an non is in istum, qui honoris gradu melior factus non est, grauius statuet? id certe cuique perspicuum est. sin autem quis non credit, aut ea negare statuit; tum eum diuidet, ut Euangelij verbis vtar partemq. eius cum infidelibus ponet. Hæc igitur cum nos plane cognoscamus; nihil est, cur negligamus, ac pro nihilo ea putemus, quæ diuina sunt. si enim ad illud nos vix idonei fuimus, vt rerum nostrarum rationem redderemus, quo modo in iudicium veniemus, cum tam multi homines culpa nostra damnabuntur?

FINIS.

CARDINALIS,

A B

AVGVSTINO VALERIO,

EPISCOPO VERONAE,

DESCRIPTVS.

VERONÆ,

Apud Hieronymum Discipulum,

M D LXXXVI.

CAROLO
AMPLISS. CARDINALI
S. PRAXEDIS,
AVGVSTINVS EPISCOPVS
VERONÆ.

NON sine magna humani generis vtilitate Card. Ampliss. auctoris, & principis rerum omnium Dei prouidentia factum est, vt nihil infra globum Lunæ sit omni ex parte perfectum: nimirum, vt superbum animal homo demitteret animum, & in cœlum oculos, & mentem tollens, ad æternam, in qua perfecta sunt omnia, patriam aspiraret. Inde fit vt nulla in arte quispiam ita excellat, vt alius in eadem non possit esse præstantior: nemo tam bonus habeatur, aut sit, quin possit indies magis proficere, & fieri melior. Est in omni scientia atq; artibus (vt scis) quiddam summũ, est perfecta quædam forma, quam animus omnis pulchritudinis, æternitatis etiam capax, concipit, quaq; delectatur maxime; eam ta-

men tyrannide corporis retardatus non assequitur. Quare Respub. descripta est, quæ nunquam fuit in terris. Orator depictus, qualis nec fuit nec futurus est vllus. Ea Episcopi forma proposita, quam solus Christus omnino expressit, quam nemo post ipsum, aut quàm paucissimi ob naturæ infirmitatem magna ex parte retulerunt. Quod cum pro tua prudentia optime cognoscas, pulchra specie, nobili forma, & veluti idea rerum magnopere delectaris; voluptas liberalis, & pio homine digna. Quamobrem te Card. figuram optare Romę mihi indicauit vnus è Cardinalibus Diaconis vir amabilissimis moribus, doctrina, & vitæ integritate insignis Antonius Card. Carafa; ipse eam mente concipiebat, varijs occupationibus impeditus, exprimere non poterat, hortabatur magis; vt tibi obtemperarem: vt ipse aliquid conarer. Quid agerem? recusarem hunc laborem? id sine maxima molestia facere non potuissem. Rudem formam delineaui, quam aut ipse expoliet, aut tu vir pulcherrimarum rerum excogitator, pulchris coloribus exprimendam curabis. Vale vir Dei, & serui diu, vt facis, altissimo.

CARDINALIS.

PRÆCLARISSIMAM Cardinalis formam mente concipiens, eamq; optans effingere; vnde exordiar? à nascentis Ecclesiæ initijs, ab Ecclesiasticæ Hierarchiæ constitutione, à Rege Christò, ab Apostolici muneris origine, iure exordiendum videtur; vt forma, quam quærimus appareat magis, & facilius dignoscatur. Cœli, & terræ Rex, cum mundum plurimorum errorum caligine obscuratum cerneret, ita vt in eo omnes recte viuendi viæ laterent, misit vnigenitum filium suum; qui non solum vt lux disijceret ignorantiæ tenebras; vt magister salutaria præcepta traderet, vt seruus humani generis commodis seruiret, vt medicus mortalium languores sanaret, consuleret demum modis omnibus saluti animarum; pro quibus de cœlo descenderat: sed etiam eundem misit, vt Rex Ecclesiasticam hierarchiam ad imaginem cœlestis, cui Sanctissima Trinitas præsidet, constitueret; rempub. Christianam pretioso suo sanguine fundaret,

mirabili ordine disponeret, optimis legibus moderaretur, & sanctissimis Sacramentis nobilitaret. in qua multiplici gubernatione, cum non vnius tantum hominis, sed multorum opera esset necessaria, cœtum Apostolorum sibi delegit, quorum ministerio in terris ad lucrandas animas, qui est Ecclesiastica hierarchia scopus, vteretur; è quibus vnum reliquit Vicarium Beatissimum Apostolorum Principem Petrum, qui multò minus tantum onus, Angelicis etiam humeris formidandum, sine ministris, & consiliarijs sustinere voluit. Inde Apostolicum officium est ortum, atq; auctum. Inde Romani Pontifices Petri successores semper habuerunt, qui eis perpetuo assisterent, & quorum consilio Ecclesiam Dei administrarent, & qui socij tribulationum, eos in pastorali orbis Christiani cura, adiuuerunt. Cum autem idem ipse Deus, cuius oculis omnia nuda, & aperta sunt, sciret fore, vt sanctam illam sedem columnam veritatis, & veræ religionis sacrarium, multi debita veneratione non prosequerentur, non pauci etiam partim odio, partim malitia eam conculcare conarentur; eius diuina prouidentia factum est: vt

aliquot

aliquot post annos Sanctissimo viro Syluestro Pontifice, Constantinus Imp. excellenti pietate, et heroicis virtutibus præstans, Ecclesiasticæ auctoritati, Imperatoriam potestatem adiunxerit. Urbem Romam, et multas alias ciuitates, & quàm plurima alia oppida sanctæ Ecclesiæ, Pontificibusq; Rom. Vicarijs Christi perpetuum suæ religionis testimonium donauerit; vt ea ratione Summi Pontificis auctoritas, ac maiestas fulciretur, & maiore in honore apud omnes haberetur. Unde crescente Ecclesia factum est, vt Romanum Pontificem varium ornatum in vestitu, et in ædibus adhibere oportuerit: eius etiam coadiutores, & consiliarios Cardinales ad grauitatem, & auctoritatem retinendam, ad excipiendos hospites, qui ad sanctam Romanam Ecclesiam confugerent, ad alendam virtutem, ad fouenda bona ingenia, ad sustinendos varios Ecclesiasticæ administrationis labores; vitæ quoddam genus admittere expedierit. Quod etsi quibusdam ab Apostolica humilitate diuersum videri potuit: tamen credibile est, viros illos, qui primi eam uitæ rationem instituerunt, magnam moderationem retinuisse,

se, & nunquam conditionis, & muneris sui oblitos; mutationemq; illam ab illis factam fuisse non tàm voluntate, quàm necessitate. Quam Ecclesiasticam hierarchiam, quem Christianæ Reipub. statum ante oculos habens sanctus Bernardus ad Beatissimum Pont. Eugenium, quem præcipuo quodam amore dilexerat, scribens, sic Cardinalis formam delineauit: vt esset vir in catholica fide enutritus, non volens, nec currens, sed à Vicario Christi ad id munus vocatus, verecundus, præter Deum nihil timens, nihil sperans nisi a Deo, compositis moribus, sanctimonia probatus; ad obediendum paratus, mansuetus, censura rigidus, in dispensatione fidelis, pacis studiosus, vnitatis amator, in iudicando rectus, in consilio prouidus, in iubendo discretus, in disponendo industrius, in loquendo modestus, in aduersitate securus, in prosperitate deuotus; Zelum habens secundum scientiam, misericordia minime remissus, in otio non otiosus, in hospitio non dissolutus, in conuiuio non effusus, in cura rei familiaris non anxius; rei alienæ minimè cupidus, suæ non prodigus; legationibus, & omnibus muneribus quando opus est, Vicarij Chri-

sti

sti iussu fungens, qui quod excusat, obstinatius non recusat, post aurum non it, sed Christum sequitur, Regibus cum interdum eos alloquitur, Ioannem, Ægyptijs, Moysen, fornicarijs Phineem, Heliam Idololatris, Helisæum auaris, Petrum mentientibus, negotiatoribus Christum se præbens, vulgus non spernens, sed docens, diuites non palpans, sed terrens, pauperes non grauans, sed fouens, minas principum non pauens, sed contemnens, vir orationis, orationi plus fidens, quàm industriæ vel labori: humilis cum humilibus, duros dure arguens, reddens retributionem superbis, non se nec suos ditans, relinquens pacem regnis, legem barbaris, quietem monasterijs, Ecclesijs ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Has sanctissimus Vir duxit lineas, quas si coloribus exprimere voluisset, pulcherrimam effinxisset Cardinalis figuram: sed hoc ipsi non erat propositum, per digressionem enim in egregio illo opere de consideratione Pontificia Eugenium paterno amore, et magna modestia monebat, non Cardinalis formam proponere habebat in animo. Rudis verò forma,

quæ habita horum temporum ratione, formari cœpta est aliquando expolienda hæc erat. Vt Cardinalis sit vir ex orbe Christiano à Vicario Christi Romano Pontifice selectus, et in sacrum collegium cooptatus, vt sibi perpetuò assistat, quemadmodum Christo antequam in cœlum ascenderet, & Petro antequam ad prædicandum mitterentur, astiterunt Apostoli vt sustineat secum grauissimum onus, vir Angelicis moribus præditus, quatenus humana fert imbecillitas, qui charitate incensus ardet, vt vnus de Seraphim in Ecclesia Dei, multiplici doctrina excultus, veluti vnus de Cherubim in eadem domo Dei lucet, constantia animi confirmatus, vt Thronus iustitiam facit, & æquitatem, senator orbis, et vrbis, libera dans consilia, in creando summo Pontifice, quæ est consultationum omnium maxima, Virum, quem putat optimum, & ad res agendas magis idoneum, pontificatum crucem existimantem, eligens. Pontificis frater, filius eiusdem, cor, & nobilissima portio, quotidianis precibus, sanctis sacrificijs, si est ad sacerdotium promotus, sin minus frequentia sanctissimorum Sacramentorum cum summo sacerdote interpellans

ad

ad Dominum pro peccatis populi, in sacerdotalis officij munere coadiutor, Vicarij Christi, rerum Ecclesiasticarum peritus, iura Ecclesiæ defendens, Ecclesiam Dei assidue frequentans, ibiq; perpetui silentij, & eximiæ deuotionis exempla præbens; scelestæ nouitatis hostis perpetuus, depositi, et Apostolicarum traditionum custos, frater Regum & Principum, oppressorumq; hominum patronus, auaritiæ, & omnis impuritatis inimicus acerrimus; Pontificis oculus eiusdem auris, interdum etiam os, qui eloquentiam, nunquam à vera sapientia disiungit, nunquam vtilitatem ab honestate separat, vera virtute delectatur, inanis gloriæ vmbra non capitur: sic viuit, vt mortem non horreat, tàm sæpe mortem meditatur, vt splendorem Cardinalatus veluti vanitatis occasionem suspectum habeat; in maximis qui ipsi exhibentur honoribus est pauidus, domesticum tyrannum corpus obseruat, & domat precibus, & ieiunijs: Vrbe vero Roma egressus admirabilem grauitatem cum magna modestia coniunctam præsefert, formam Vrbis moribus suis referens, ad amorem sanctæ Sedis Apostolicæ omnes allicit, inuitat singulos ad luctum calamitosis

 mitosis

mitosis his temporibus; quibus Regum et Principum Christianorum discordia, formidabilis atque horribilis est populo Dei, Turcarum ferissima natio; alienus ab omni vanitate, ad preces assidue fundendas, eos, cum quibus loquitur hortatur, Episcoporum bonis institutis fauet, Principes, quos alloquitur exemplo Imperatorum, Regum, & Principum ad religionem colendam, & sanctam Apostolicam sedem fouendam excitat. Si ad hæreticos mittitur, aut cum eis necessariò sermonem est habiturus, vitæ exemplo catholicam doctrinam confirmans, humilitate potius, quàm dignitatis splendore, sanctimonia quadam magis, quàm acumine ingenij eos in sanctæ Matris Ecclesiæ gremium studet reducere; paratus etiam falsam eorum doctrinam refellere sine vlla iactura, & ostentatione; tam popularis est bonitas, veræ virtuti ita fauet Dominus, vt Cardinalem illis moribus præditum hæretici etiam diligant ei minime contradicant, obediant potius. Vir est dilectus Deo, charus Christi Vicario, gratus sacro collegio, admirabilis Vrbi, orbi venerandus. Hic autem paret Rom. Pontifici Ecclesiastica hierarchia

Prin-

Principi, quemadmodum paruerunt Apostoli Christo, & Petro, sustinet omnia pro Dei gloria, his difficillimis temporibus non abijcit animum, sed orat pro populo Dei, consolatur se ipse, summum etiam Pontificem cum eum tristem videt, commemorans sanctam Matrem Ecclesiam in angustijs coarctari, non tamen debilitari, sed potius roborari, agitari procellis, non opprimi; oppugnari sæpe non expugnari, quati tempestatibus, non frangi, concuti non euerti, cum diripitur ditari; cum vexatur illustrari; calumnijs fieri præstantiorem, in martyrio triumphare, in miserijs esse beatam, quo magis impiorum tyrannide, & tyrannorum crudelitate, & sæuitia oppressa fuit, eò magis esse propagatam; A Pharaonibus populũ Israel nobilitatum, à Neronibus Ecclesiam Dei illustratam, sæpe impugnatam esse à iuuentute sua, supra dorsum eius fabricare peccatores, Dominum autem concidisse ceruices eorum, confudisse qui oderunt eam, eosq́; abijsse retrorsum. Hac ratione misericordiam Dei summo Pontifici ante oculos ponit, et alacritatem à perfecta fide in Christo profectam, & Ecclesiæ precibus nitentem præsefert. Idem

chari-

charitate informatus, patientia nobilissima virtute septus, varios Ecclesiæ casus, & sibi illatas iniurias æquissimo animo fert, ea in re Dauidem hominem secundum cor Dei imitans, vbi audit aliquem sibi detrahere, aut etiam maledicere, alienus ab omni vltionis cupiditate, conscientia fretus dicit delatori. Sine. Dominus præcipit ei, nimirum me vt exerceat, me vt doceat. Interpretatur omnia meliorem in partem, nemini inuidet, æqualium suorum laudes libenter commemorat, suas virtutes celat, nullius gratiam simulatione, & dissimulatione aucupatur, non cupit præponi alijs, non affectat laudationes, sed tantum Dei gloriam quærit, propriamq; & aliorum salutem ante oculos habet positam, familiam suam paterno amore complectitur, eos, qui cum eo sunt hortationibus, reprehensionibus, exemplo in primis instituit, & meliores conatur efficere; studet vt ex eius domo exeat serui Dei, qui monasteria aliquando recreent, aut Ecclesiam Dei aliquo in munere suis laboribus adiuuent, multiplici doctrina ornatus, inprimis eam tenet scientiam, quam Magister Magistrorum Christus Apostolos, quibus

ipse post multos annos successit, docuit; Epitomen nimirum pulcherrimarum rerum omniũ, quas idem Christus Iesus tradidit. Scit se ipse contemnere, hoc est, quod tàm difficile multi existimant, contemnit contemni, didicit mansuetudine nihil esse amabilius, vincere in bono malum esse nobilem victoriam, nobilissimam se ipsum vincere: cognoscit quàm laudabilis sit luctus, quàm optabiles sint lacrimæ, cum illis sordes animarum eluantur. Didicit sequendam iustitiam, vt mirabilis rerum ordo seruetur, vt pax, & tranquillitas alatur; misericordiam esse virtutem necessariam, cum miseriarum plena sint omnia, & omnes misericordia egeamus: mundiciam cordis ab omni dolo, & fallacijs alienam, nouit esse omnibus honoribus anteponendam. Didicit quàm bona sit pax, quandoquidem vere Christum imitantur, qui auctores pacis sunt, qui pacem habent, qui pacem quærunt, qui pacem persuadent. Nouit quot bona ab inimicis capi possint, quanta commoda maledicentiæ & calumniæ afferant, cum doceant patientiam, humilitatem, cum imitatores Christi homines efficiat. cognoscit se esse debere sal terræ vt

condiat

condiat orbem Christianum, lucem mundi vt ignorantiæ tenebras depellat: sibi ferendam crucem, quæ in audiendis importunis hominibus, in tractandis difficillimis causis, in perpetuis occupationibus, in coercendis vitijs, in extirpandis malis consuetudinibus, in ferendis peruersis ingenijs, consistit: idq; vt successorem se ostendat Apostolorum his elementis, cardinalitiæ, hoc est, Apostolicæ disciplinæ imbutus, historias legit multas præsertim Ecclesiasticas, vt senator orbis nihil tanquam nouum admirari videatur, quod pueris, et illis qui historias non legerunt, accidit. In sacris libris in iure canonico, in scholastica Theologia, aut saltem in aliquo earum facultatum studio diligenter versatur, vt fœdissima monstra quibus infestatur Ecclesia eijciat, vt quid ius præscribit optime cognoscat. Eius testimonio creantur Episcopi, dissidia multa tolluntur, eius opera virtuti debita dantur præmia, eius admonitionibus sæpe multi à vitijs deterrentur, ita vt aliqua ratione Angelus videatur esse in terris. Bona enim nuntiare, consolari, corrigere, in officio continere, Angelicæ naturæ est, quam Angelicam naturam vitæ puritate,

ritate, et perpetua castitate in primis imitatur. Senator orbis est cum summus Pontifex, cui assistit sit regnorum, omniumq; administrationum interdum moderator, & arbiter, ab eoq; cum opus est, adhibeatur in consilium. Cum autem deprauetur consilium, & corrumpatur cæco quodam, quo quis perdite se diligat, amore, aut inuidia, aut odio, aut timore, omnibus perturbationibus est vacuus, vnum in primis Deum diligit, eiusq; amore cætera, quæ amabilia videntur metitur, nihil timet nisi offensam Dei, rerum caducarum spe minime delinitus, vitam æternam sibi proponit in vno Deo omnes spes suas collocans. Cum verò Aristotelica illa distinctio rerum, quæ in consultationem cadunt, quinq; illis capitibus comprehensa, De vectigalibus, de præsidio militũ, de annona, de bello, & pace, & de legibus ad administrationem etiam Ecclesiasticæ Reipub. accommodari possit; omnium, quæ his capitibus continentur, est admodum peritus, quod quidem partim ex historijs, partim ex obseruatione rerum, quæ singulis diebus eueniunt, consequitur, Vectigalia cognoscit; item præsidia Vrbis, & Ciuitatum sedi Apostolicæ subiecta-

rum, quæ etiam in illis sint militum turmæ, iniquissimam pacem cum scelestissimo Sathanæ ministro Turca detestatur, & Christianos Principes, ipsumq́; in primis Christi Vicarium ad fœdera inter se ineunda excitat, si debitæ cautiones adhibeantur, si temere non suscipiantur bella, si concordia tàm necessaria, tàmq́; vtilis Christiano populo prius stabiliatur. Contra peruersarum opinionum disseminatores, contra portenta hominum, tot monstra parientia, nimirum hæreticos bellum etiam excitat, hortatur ad id Principes; omnes interea vias proponit, quibus desertores filij in gremium, aut potius, in castissimos matris amplexus reducantur inter reliquias Christiani populi, qui nec tyrannide oppressus Turcarum, nec labe commaculatus hæresum, sanctam matrem veneratur Ecclesiam; omnino proponit, & miris laudibus extollit, pacem optimarum artium altricem, quietis, & lætitiæ sociam, charitatis sobolem, & humanæ vitæ optimum condimentum, leuibus de causis, vt plerunque miserrimis his temporibus solet accidere, non esse turbandam pacem ostendit Christianorum discordijs, imò etiam quarundam familiarum

fastu,

fastu, magnas tragœdias excitatas, mutatas administrationum formas, interdum ad tollenda dissidia commemorat. Si charitate annonæ pauperes opprimi videntur, vias indicare, & excogitare rationes conatur, quibus in vsum populi, ad Dei gloriam, et ad commendationem illius administrationis vilior fiat. Leges verò Ecclesiasticas aliquot voluminibus comprehensas tenet, aut saltem earum præcipua capita habet in promptu: præsertim generalia Concilia in Spiritu Sancto congregata; postremum in primis hoc Tridentinum: Ecclesiæ sanctæ Dei, & populo Christiano admodum salutare. Legum omnium, & decretorum Ecclesiasticorum ita est obseruator, & tàm acris Conciliorum defensor, vt, quantum in se est, nihil contra eorum decreta fieri permittat, & si quid hac in re prætermissum fuisse audierit, statim id summo Pontifici indicat: cuius vacante sede cum electionem fieri oporteat, quæ (vt antea dictum est) omniũ consultationum est maxima; quandoquidem cum de eligendo summo Pontifice agitur, agitur de homine ad altissimum fastigium euehendo, de diuino homine ex multis deligendo; eo-

demq; tempore agitur de Dei gloria procuranda, & de Christiani populi salute. Qua in re quantum sit momenti testantur historiæ, cum multæ in Ecclesia Dei progressiones factæ sint, sanctorum Pontificum exemplo, & opera. Et cum interdum non optimorum quorundam Pontificum indulgentia nonnulla scandala in populo Dei sint orta, ita vt iure optimo bonus Pontifex salus populi Christiani dici possit. Cum inquam de summo Pontifice electionem fieri oporteat, si vlla in re, spe, timore, aut cæco sui amore non perturbatur, in hac certe electione ab omni animi electione est liber: audit Sanctum Spiritum, qui suggerit semper optima consilia, præsertim in re tanta eum inuitat assiduis precibus, & sanctis sacrificijs. Deum solum in tanta consultatione ante oculos habet, non propria commoda, non magnam quam ante inierat cum aliquo amicitiam, non Principum aut Regum commendatitias literas; naturæ bonitatem spectat, Virum ad culmen Ecclesiæ vehere studet, qui gloriam Dei sibi in omnibus proponere sit solitus, sua minime quærat, qui à propinquorum tyrannide sit liber, qui paterna chari-

tate

tate pauperes amplectatur: minime subdolum, minime fallacem, vsu rerum edoctum, orationi in primis deditum, sanctissimis sacramentis veluti cibis se ipsum in hac valle lacrimarum sustentantem; literis excultum, minime iracundum, zelo tamen in hæreticos, & in omni vitiorum genere contaminatos homines incensum, Canonum, Concilij in primis Tridentini obseruantissimum; minime elatū, minime prodigum, modestiam imò potius humilitatem Apostolicam ab omni fuco alienam vultu, & sermone præseferentem. Pontificatum crucem putantem; quam crucem agnouit, & tulit cum lacrimis beatissimus ille Pontifex, omnium Pontificum decus, & ornamentum, Gregorius primus: qui de suo Pontificatu loquens his verbis vsus est, sibi illa Dauidis verba accommodans. Deiecisti dum alleuarentur: alio etiam versiculo suum exprimebat dolorem. Percussus sum vt fœnum & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. Quæ etsi verissima sunt, & Episcopi, Cardinales, multò magis summi Pontifices, varietate negotiorum, suauitate contemplationis, et colloquijs cum Deo priuantur,

uantur, eorum animæ fessæ ita arescunt, sæpe vt fons deuotionis in illis siccetur. Crucem tamen illam magnam ferat aliquis, nobilissimam illam regendi populi prouinciam suscipiat vnus necesse est; in quo eligendo qui suis prospiceret commodis, aut qui debita diligentia non adhibita, temere quempiam ad tantum munus deligeret: aut Regibus, aut Principibus hac in re gratificari sibi proponeret: Is sanè non bonus senator, nec bonus vir appellari posset. In valde necessario Inquisitionis officio, quod re & nomine est sanctum, aut interpretatione decretorum sacri Concilij Tridentini, aut in tractandis Episcoporum causis, aut in examinandis hæreticorum libris, aut in gerendis cum Regibus, et Principibus negotijs Cardinalis summum Pontificem adiuuat: à quo sæpe frater nominatur, quia domum Dei ipse etiam nititur augere, quia communes possessiones, sacrarum literarum veram interpretationem, Apostolicas traditiones, sanctæ Ecclesiæ ritus, canonicas sanctiones tuetur: omnia sanctæ sedis Apostolicæ iura defendit: quo fratris nomine eò magis gaudet, quoniam Romanus Pontifex sacri senatus Prin-

ceps

ceps nominatur. Hac ipsa fratris appellatione inuitatus, modestia, & reuerentia adhibita sibi licere arbitratur, Vicarium Christi libere monere, si quid in administratione Ecclesiæ fieri contra decreta Conciliorum, aut etiam omitti animaduertit. Huius Apostolicæ, & fraternæ libertatis exemplum reliquit sanctus Paulus, qui interdum beatissimum Apostolorum Principem primum Christi Vicarium, libere admodum monuit: amabilissimo filij nomine; quo sæpe à summo Pontifice Cardinalis appellatur, ita afficitur, vt nihil magis fugiat, & nulla ex re maiorem molestiam sentiat, quàm in aliquo patrem omnium Christianorum, Episcopum orbis, tristitia afficere; & maxime nititur, ne illa Malachiæ Prophetæ verba à Christi Vicario iure interdum possint vsurpari. Si ego Pater vbi est honor meus? et si ego Dominus vbi est timor meus? Quare studet maxime, vt ea quæ de filio sapiente scribit Salomon, nimirum eum esse lætitiam patris, in se conueniant, ita vt cum sit, et habeatur optimus Cardinalis, sit lætitia Principis. Iccircò in disciplina Ecclesiastica in dies magis proficit: peruersam illorum opinionem,

qui

qui quotidianam missarum celebrationem improbant, aut certe non laudant; eorum etiam, qui frequentem vsum sacramentorum, vt rem insolitam & nouam, repudiant; non admittit, imò potius in sanctissimo illo sacrificio Christi auxilium implorat; vt Vicarium suum in terris dirigat, & sponsam suam dilectam tueatur. Eos, qui ad se veniunt, docet humilitatem; quo magis in excelsiore loco est constitutus, docet modestiam; de se ipso nunquam aut rarò verba faciens; docet humanitatem, facilem aditum ad se omnibus præbens; docet contemptum mundi, docet calamitosum et lacrimabilem Ecclesiæ statum; docet esse orandum sine intermissione, esse lugendum, esse pœnitentia, & sanctis operibus iustissimam Dei iram placandam; docet etiam publicis sermonibus Christianæ vitæ rationem, præsertim in ea parochia, cuius titulo nominatur; eius enim fidei illæ animæ videntur creditæ: frequentat magna cum alacritate Ecclesiam, diuinis officijs præsente summo Pontifice semper interest; Sacerdotis aut Diaconi quando opus est munere fungitur, qua in sacrosancta functione ita est exercitatus, vt qui adsunt in sui venera-

tionem

tionem trahat. Si qui Principes, si qui nobiles viri ab aliquo iniuria affecti ad sedem Apostolicam veluti ad arbitram, & matrem confugiunt, ipse iustam eorum causam suscipit, & defendit; Viros innocentes subleuat, iniuriosos summi Pontificis auctoritate coercet, vnà cum summo Pontifice seruit commodis, et saluti populorum: E prouincijs prauas consuetudines studet tollere, ciuitatibus proponit sanctos Episcopos parochijs, et alijs Ecclesiasticis muneribus idoneos sacerdotes nominat; Viros bonos calumnijs oppressos, & varijs sæpe litigijs vexatos tuetur. Cum verò communem matrem et magistram agnoscat, & veneretur Ecclesiam Dei, & communes hostes detestetur hæreticos, sectas hæreticorum omnium omninò cognitas habet, & in illis libris, qui scripti sunt contra hæreticos libenter versatur: quorũ cum magna sit copia, eos diligit, qui sunt magis probati, et qui breuius, et dilucidius hæreticorum commenta refellunt; pugna est assuetus, portenta hominum hæreticos scit iaculis confodere, qua in arte hoc sæculo admodum necessaria, vt peritissimus euadat, scholasticorum, et Theologorum omnium libris de-

lectatur, Beati Thomæ in primis aurea illa, & admiranda summa, consuetudine etiam doctorum virorum in controuersijs dirimendis exercitatorum libenter vtitur. Quod si, vt nonnulli ex sacro illo collegio fecerunt, & adhuc sunt qui magna cum laude id possunt facere, libros scribat populo Dei vtiles; quibus hæreses confutentur: amplissimo loco, quem in Ecclesia Dei tenet splendorem addit non minimum, & in hoc maxime Romani Pontificis frater, qui tanto studio eius auctoritatẽ tuetur, & Sanctæ Ecclesiæ optimus filius, qui eius limites fortiter defendit, agnoscitur. Est præterea custos depositi, et Apostolicarum traditionum ab omni nouitate, vtpotè omnium seditionum, & variarum calamitatum in populo Dei altrice alienissimus. Locum qui à catholicis viris vberrime tractatur de Apostolicis traditionibus seruandis in promptu habet, & sæpe commemorat. Custodiendum depositum, sacram vetustatem venerandam, patres nostros sequendos, qui Ecclesiam magistram, omnium errorum expultricem audierunt. Pro his traditionibus, pro sancta Ecclesiæ auctoritate, qua Christiana religio, perfecta

fecta sapientia in primis nititur, pro hac inquam sede Apostolica, pro illo deposito ad quod custodiendum sanctus Apostolus discipulum Timotheum hortatus est, sanguinem paratus est fundere. Rubrum illum pileum, quem capite gestat, non solum interioris suæ in Deũ, & proximum charitatis testem, sed etiam alacritatis ad effundendum sanguinem si opus sit pro tuenda sedis Apostolicæ dignitate, indicem affirmat: quos sanctos illos primorum Pontificum coadiutores fecisse legimus: quod Longobardorum etiam temporibus cum Vicarij Christi varijs iniurijs afficerentur non paucos fecisse constat; difficillimas legationes suscipientes, & magnis se periculis vt summo Pontifici obtemperarent, obijcientes. eloquentiæ est amator, quam tamen nunquam à sapientia disiungit; est latinitatis obseruator, sed ab Ecclesiasticis vocibus non abhorrens ab omni verborum strepitu alienus, moderato, graui, & sententiarum potius copia abundante, quàm verborum splendore, ornato sermone vtitur: & in explicanda in Consistorio sententia sua eam prudentiam, grauitatem, & modestiam adhibet, quam decet orbis terræ senatorem,

in tanto orbis ſenatu, & coram patre, qui vicem Chriſti gerit in terris. Quamobrem nec ſibi placet in texendis longis ſermonibus, nec Ciceronianum ſe eſſe profitetur, ſed libere grauiter, modeſte, dilucide, & verbis Eccleſiaſticis explicat ſententiam ſuam, qua laude excelluerunt aliqui proximis annis, duo in primis, quorum alter alteri ſucceſſit Pontifex, Marcellus nempe II. et Paulus IIII. quorū ſententiæ, cum Cardinales eſſent, vt viri probatiſſimi teſtantur, veluti oracula aliquot annorum ſpacio habebantur. Vtilitatem ab honeſtate non ſeparat; quamobrem in ſermonibus, & in actionibus ſuis honeſtatem ſemper habet propoſitam: Quod cum pietate, cum religione coniunctum eſt, quod virtutes alit, quod à vitijs abhorret, id honeſtum ducit, id ſequitur, id proponit: quod de vera pietate, de Apoſtolicæ ſedis auctoritate vel minimum poſſit detrahere, id aduerſatur, id fugit, id deteſtatur. Virtuti, qua nihil eſt formoſius atque amabilius ſemper fauet, Viros bonos, & eruditos ad ſe inuitat, & veluti bonitatis, et doctrinæ explorator, ſi quempiam in Vrbe teſtimonio, et commendatione ſua egere cognoſcit,

eum

eum Pontifici commendat, & in hoc iustitiæ legem maxime seruat, cum ingenium inani familiæ splendori, bonitatem commendatitijs literis, assiduis etiam officijs, doctrinam omnibus bonis externis anteponendam existimat. Qua ratione bonorum, et literatorum patronus, & quasi pater efficitur, & dum hac in re boni viri fungitur munere, fungitur etiam officio optimi senatoris, nihil laudabilius existimans, quàm vt virtuti sit locus. Perniciosæ prudentiæ regulas fugit, de quibus longum scribi posset volumen; iccirco non fruitur vtendis, non sibi nec alijs adulatur, non simulat, non probat illud nempe violandum ius regnandi causa: non diligit tanquam auarus, non quærit semper quæ sua sunt, se ipse studet cognoscere, innumerabilia Dei beneficia commemorat, hanc vitam plenam ærumnis, varijs periculis expositam non immoderate cupit protrahere, & quis sana mente præditus id cupiat, cum ad peccandum tàm procliues simus? cum pugnandum sit perpetuò cum acerrimis inimicis Sathana, Mundo, Carne? quibus etiam difficilius resistunt, qui diuitijs, & honoribus abundant. Quare illa ipsa in-

signia

signia splendoris, quæ communi hominum opinione magni fiunt, quibus omnes assurgunt, pro quibus consequendis tantum studium, tantamq́; diligentiam pleriq; ponunt, ipse considerans, sic interdum secum loquatur. Nonne me cum his ornamentis, cum his titulis tres manent terræ cubiti? an non etiam ipse hac lucis vsura breui cariturus eò deducar vbi amplissimi etiam huius muneris rationem sum redditurus, daturusq́; pœnas, si disciplinam neglexero, eò grauiores, quo & illustrioribus beneficijs, & insigniore titulo ad omnem virtutem, et ad charitatem in primis Christi Vicarius me inuitarat? Quo pompa maiore, et nobiliore comitatu deducitur, eò diligentius ea considerat, quæ beatus Bernardus Eugenio Pontifici scripsit quid, quis, qualisue sit, et secum dicit, puluis, cinis, vmbra, terræ minima portio, quamuis tot tantisq́; honoribus afficior, conditionis meæ obliuiscar? homo infirmum dicam, an miserum potius animal? varijs peccatis obnoxius, quamuis me beatum multi iudicent, peccata mea, et aliorum non lugeam? addit, qualis denique sum? an ea qua deberem charitate incensus, an consilia quæ mihi sug-

ſuggerit Spiritus Sanctus mihi ipſi, & alijs ſemper propono? dignus ſum qui habeam patrem Vicarium Chriſti, vt à quo tàm ſæpe dulciſsimo filij nomine appeller? Cum in Vaticanum multis deducentibus de more, & tibicinibus etiam ſonitu excipientibus venit, ſic ſecum ipſe commentatur. Deducant vtinam me in ſacroſanctum illum, & æternum ſenatum, in patriam cœleſtem Angeli & Archangeli Dei. Et cum antequam ſacra celebrentur veneratur ſummum Pontificem erigit mentem, & ſic ſecum ipſe loquitur. Vt nunc verum Chriſti Vicarium veneror, ita ſanctiſſimam Trinitatem adorem in cœlis. Vir Dei his meditationibus ſe ipſe erudiens non effertur, mortem meditatur, quæ meditatio prodeſt plurimum ad animi moderationem retinendam. Cardinales, qui proximis annis ex hac vita migrarunt in memoriam reuocans reperit non paucos immatura morte præreptos. Summorum etiam Pontificum ſepulchris & varijs mutationibus, quæ Romæ paucorum annorum ſpatio fiunt ad contemnendam vitam, & ad mortem expectandam eruditur. Quamobrem vitæ exitum expectat in tot ac

tantis

tantis rerum prosperitatibus pauet, ieiunijs, precibus, sanctis sacramentis, insidiosam corporis tyrannidem reprimit. Dilectus Deo, quia eius pracepta custodit, quia vt ei pareat diligit proximum. Charus Pontifici, quia cum ipso seruit populo Dei, quia eum nunquam fallit, quia sancta sedis Apostolica dignitatem non propria commoda ante oculos habet. Gratus sacro collegio, quia sibi nihil tribuit, quia nemini se ipse praponit, quia nemini detrahit, quia de omnibus quantum in se est benemereri cogitat. Admirabilis vrbi, quia non admiratur res humanas, quia cœlestem patriam spectat, quia perniciosum consiliarium mundum vana suadentem, vir varia eruditione, et multis virtutibus instructus non audit. Hunc veneratur orbis, quia virum sanctum, & plane Apostolicis moribus se esse ostendit, quia senatoria quadam grauitate singulos in sui amorem, & admirationem conuertit, quia ad Angelicam vitam, contemptis terrenis rebus proxime videtur accedere. De hoc audiuntur ha voces. hic est vir Dei, hic gaudium Pontificis summi, vtinam omnes sui ordinis huic essent similes;

hic

hic est lumen Ecclesiæ, & decus sedis Apostolicæ: hic dignus qui suo tempore in terris vicem gerat illius, quem nunc maxime diligit, et cuius præcepta seruat Christi. Adduntur etiam hæc. Dominus conseruet eum, et viuificet eũ; hunc virtutis patronum, et afflictorum hominum refugium, hunc illustrium virtutum exemplar diutißime incolumen habeamus. Jam ad pulcherrimarum omnium formarum artificem confugiamus, & in absoluenda nobilißima forma Ecclesiastica hierarchiæ admodum necessaria eius auxilium imploremus.

Cœli et terræ gubernator Deus, humani generis conseruator, & populi tui defensor, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui filium tuum vnigenitum Iesum Christum legatum ad inimicos tuos, quorum inobedientia & varijs peccatis ad iracundiam eras prouocatus, misisti, vt pacem annunciaret, vt se exinaniret, & formam serui accipiens sua seruitute Mundum à Sathanæ tyrannide liberaret, eundem Pastorem, vt gregem fame verbi tui pereuntem, et inedia spiritualium ciborum tuorum tabescentem pasceret, qui eum misisti Speculatorem, vt à mundi illece-

bris animas ad imaginem & similitudinem tuam creatas, tueretur: vnde pastoralis ars nobilißima ortum duxit, in qua à nascentis Ecclesiæ tuæ principijs egregios multos discipulos & sanctos pastores tuo sancto Spiritu instruxiße, benignißime pater. cum eundem vnigenitum filium tuum Saluatorem nostrum, Regem etiam Ecclesiasticæ hierarchiæ tuæ constitueris, sacrum Collegium regendum populo tuo necessarium esse iudicaueris; concede quando ille idem filius tuus Saluator Mundi, prostrato Sathana, deuicto Mundo, Cœli ianuis apertis, placata (quod miseriarum nostrarum erat caput) iustißima ira tua, ascendit in Cœlum, & nunc sedet ad dexteram tuam; concede, inquam, clementißime Cœli, et terræ Rex, Ecclesiæ sponsæ filij tui, quam tanto precio redimendam iudicasti perpetuos ministros, qui nihil aliud, quàm honorem & gloriam nominis tui ante oculos propositam habeant; longe semper absit ab Ecclesiastica hierarchia, à Regno tuo, inuictißime Rex, præsertim à sacro, quem constituit filius tuus, Senatu, ab illo summorum Pontificum seminario, omnis dolus, adulatio, rerum humanarum admiratio, regi-

na

na omnium virtutum charitas adſit perpetuò, nihil vnquam eo in loco proponatur, nihil ſtatuatur quod ad gloriam tuam non ſpectet: nemo ſua quærat, ſed tua, nemo perperam agat, ſed ſecundum legem Euangelij filij tui, et ſecundum canones, quos ſancta Mater Eccleſia, quam nunquam errare permittis, decernit. omnes conſiliarij, quos adiuuare Vicarios eiuſdem filij tui iuſſiſti nouerint officium ſuum, intelligant ſacram rem eſſe conſilium, magnum eſſe theatrum, in quo conſtituti ſunt: in conſilijs te quærant, in actionibus ſuis gloriam tui nominis ſpectent. Et cum pro tua prouidentia Vicarij Chriſti auctoritatem Imperatoria etiam poteſtate muniendam ſtatueris, inſtrue Domine omnes Apoſtolorum ſucceſſores, Romani Pontificis fratres et filios ſalutaribus documentis, vt ſe ipſi noſcant, norint in rerum abundantia ſeruare paupertatem ſpiritus, ſciant vitare inuidiam hominũ, modeſtia & laboribus aſſiduis, conſilio, auctoritate, atque opibus ſuis etiam inopum calamitatibus ſubueniãt; præſentem Reip. ſtatum ſæpe conſiderent: in tot & tantis, qui ipſis exhibentur honoribus ſe ipſi obſeruent, timeãt,

maxime ne tuam maiestatem offendant: & omnibus rebus externis contemptis ad cœleste senatum, vbi tu Deus trinus, & vnus præsides aspirent. Te etiam sacri Consistorij princeps, et primorum institutor Apostolorum, quibus ij qui in sacro Collegio sunt diuerso nomine successerunt, te, inquam, fili Dei sanctæ Ecclesiæ sponsæ, qui interpellas perpetuò pro nobis Iesu Christe appello, grauissimis peccatis populi tui iterum atq; iterum prouocatus, interdum non optimis vicarijs, & non probatissimis eorundem consiliarijs, ut id iustissimæ iræ tuæ esset indicium, eundem populum tuum punire voluisti, Vnde variæ calamitates Christiano orbi euenerunt cum iam in spem adducti simus aliqua ex parte iustissimam iram tuam esse mitigatam, conserua nobis diutissime hunc Pontificem, quem habemus Gregorium XIII. fidelissimum seruum tuum, & benignissimum orbis Christiani patrem. Cum autem illum ad cœlum vocaueris, da populo tuo ei, & proximis Pontificibus similes. Idem studium, idem zelus, eadem diligentia, eadem charitas sit perpetuò in successoribus Petri, quæ antea fuit in Leonibus, in Gregorijs, in

Pijs & in alijs sanctissimis Pontificibus, quorum nomina scripta sunt in Cœlo. Tu bone Iesu Magister orbis, humani generis Saluator, qui solus pacem pro nobis impetrare potuisti, Apostolis tuis dixisti. Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes iudicantes duodecim Tribus Israel, & omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel filios, aut agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit: Et paulo post. Scitis quia Principes gentium dominantur eorum; & qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed qui voluerit inter vos maior fieri sit vester minister, & qui voluerit inter vos primus esse erit vester seruus: sicut filius hominis venit non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Hæc in animis illorum qui Vicarijs tuis semper assistunt, Apostolorum successores semper hæreant verba, sequantur te Christe in omnibus; vt quemadmodum nunc veluti sacerdotes Leuitici generis iudicant in rebus spiritualibus orbem; ita in aduentu tuo iudi-

cent

cent duodecim Tribus Israel. Domum tuam, relicta propria domo Domine sanctam Ecclesiam ornent, Beatissimo Christianorum omniũ Patri in primis obtemperent, eum nunquam tristitia afficiant. Sacerdotes bonos, probos etiam viros fratrum loco habeant, pauperes paterno amore complectantur, centuplum accipiant, & æterna demum vita perfruantur. Non dominantes in clero, sed forma facti gregis, sint forma humilitatis, forma sobrietatis, forma charitatis, forma Ecclesiasticæ disciplinæ, ministrantes Regum, Principum, Prouinciarum, Ciuitatum, oppidorum saluti, oppressos, viduas in primis, & pupillos subleuantes, & gloriam tuam Rex æterne assidue procurantes, vt eorum pietate, & sanctimonia excitata Germania, Anglia, et aliæ Prouinciæ, quæ infœliciter nimium à sponsa tua diuulsæ sunt, in eiusdem castissimos amplexus redeant. Sit sacrum Consistorium exemplar sanctitatis, sit stimulus ad Ecclesiasticam disciplinam, sit speculum probitatis, sit flagellum hæreticorum, sit impiorum confusio, cum summa reuerentia quæ merito ei exhibetur, coniunctus sit amor populi tui. Tu Domine Li-

num

num et Cletum, tu Clementem ei, quem Principem Apostolorum constituisti Petro coadiutores dedisti. Tu Pontificibus bonos ministros semper elegisti, tu vbi coadiutores Vicarij tui Cardinales appellari cœperunt, Bonauenturas, Vgones, Cusanes, Ægidios, Turrecrematos, Caietanos, Roffenses, & alios quamplurimos eximios viros Ecclesiæ tuæ dedisti, ornasti, & iam his temporibus sacrum illud Collegium viris in omni laudum genere præstantibus: Fac Domine vt nunc decorem Ecclesiæ tuæ videant, qui eam conculcare conantur, vt confundantur, & reuereantur qui quærunt ei mala, qui detrahunt, qui omnia in deteriorem partem interpretantur, qui Vrbem Romam, ea qua deberent pietate non complectuntur, qui cum habeant oculos nolunt videre, cum habeant aures nolunt audire mirabilia, quæ operatus es Domine in illa Vrbe. Conuerte Domine furentes homines, et conuertentur, adiuua eorum infirmitatem, amoue ab eorum cordibus duriciam, ametur Sponsa tua, eius voces audiantur, quia si auditæ fuerint, audieris et tu, et præcepta tua seruabuntur; orietur pax, tranquillitas, concordia, & multis, & varijs perturba-

turba-

turbationibus, & calamitatibus populus tuus liberabitur.

Hæc est rudis Cardinalis forma, quam anno sanctißimi Iubilei in reditu ab Vrbe Roma ad propria, ut viro Dei obtemperarem, effinxi. expoliat, qui ad eam me delineandam est hortatus. Forma valde rudis est, politißimo artifice est opus, qui pulchris eam exprimat coloribus.

FINIS.

[illegible]

[illegible] *Dicitur* [illegible]

[illegible]

